

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Nietzsche a současnost

Nietzsche and today

Veronika Hlídková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N NJ-ZSV

2017

Prohlášení o samostatném zpracování diplomové práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Nietzsche a současnost* vypracovala pod vedením vedoucí prof. PhDr. Anny Hogenové, CSc. samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Kožlí, dne 14. 07. 2017

.....

Podpis

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování paní prof. PhDr. Anně Hogenové, CSc. za odbornou pomoc, připomínky a cenné rady při vypracování mé diplomové práce. Poděkovat bych chtěla také rodině za veškerou podporu po celou dobu studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce byla zaměřena na filosofii Friedricha Nietzscheho, zejména na dvě díla – *Zrození tragédie* a *Tak pravil Zarathustra*. První dílo *Zrození tragédie* bylo vybráno, neboť se jedná o autorovu prvotinu, a byla základem pro napsání jeho díla, *Tak pravil Zarathustra*. Druhé dílo *Tak pravil Zarathustra*, bylo vybráno, neboť se jedná o nejvýznamnější dílo z pohledu jeho základních filosofických myšlenek. Cílem práce bylo prozkoumat obě tato díla a zaměřit se na Nietzscheho nejdůležitější myšlenky.

První dílo, *Zrození tragédie*, v sobě propojuje čtyři podstatné vlivy – prvně se jedná o kulturní zájem, jenž se na rovině umělecké projevuje střetáváním dvou živlů – apollinského a dionýského, druhým vlivem jest snaha o nové uchopení řeckého starověku vůči klasicistnímu trvání na řeckém souladu, třetím jest vliv Schopenhauerovy filosofie vůle a oním posledním je až náboženská váženost k Richardu Wagnerovi, jenž byl Nietzscheho věrným přítelem.

Druhé dílo, *Tak pravil Zarathustra*, v sobě v podobě aforismů, legend a mýtů ukazuje základní myšlenky Nietzscheho filosofie – smrt Boha, nihilismus, vůle k moci, vytvoření nadčlověka, věčný návrat téhož a kritika morálky. Dílo není snůškou pouhých suchých výkladů, kterých ostatně Nietzsche nikdy nebyl přívržencem, ale jest filosofickou básní. Daný žánr dovedl Nietzsche v tomto díle k dokonalosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

Zrození tragédie, apollinský živel, dionýský živel, smrt Boha, nihilismus, vůle k moci, nadčlověk, věčný návrat téhož.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with Friedrich Nietzsche philosophy, especially his two works – *The Birth of Tragedy* and *Thus Spoke Zarathustra*. The first work, *The Birth of Tragedy*, was chosen, because it is author's first work and it built the basis for writing of his work *Thus Spoke Zarathustra*. The second work, *Thus Spoke Zarathustra*, was chosen, because it is the most important work from the philosophical point of view. The goal of the thesis is to examine both of these works and focus on Nietzsche's most important thoughts.

The first work, *The Birth of Tragedy*, connects four important influences – the first is cultural interest that manifests itself on the artistic level through encounter of two elements – Apollonian and Dionysian, the second influence is the attempt to grasp the Greek antiquity in a new way in contrast to classicist insisting on the Greek harmony, the third is Schopenhauer philosophy and the last one is almost divine respectability to Richard Wagner, who was Nietzsche's loyal friend.

The second work, *Thus Spoke Zarathustra*, shows in itself in the form of aphorisms, legends and myths the basis thoughts of Nietzsche's philosophy – death of God, nihilism, the will to power, the creation of "Übermensch", eternal return and the critique of mass culture. The work is not a collection of plain explanations, whose supporter Nietzsche never was, but it is a philosophical poem. This genre was brought by Nietzsche to perfection.

KEYWORDS

The Birth of Tragedy, Apollonian element, Dionysian element, death of God, nihilism, the will to power, the creation of "Übermensch", eternal return.

Obsah

Úvod	.....	9
1	Životopis.....	10
2	Zrození tragédie: čili Hellénství a pesimismus.....	13
2.1	1.	13
2.2	2.	14
2.3	3.	15
2.4	4.	16
2.5	5.	17
2.6	6.	18
2.7	7.	19
2.8	8.	21
2.9	9.	23
2.10	10.	24
2.11	11.	26
2.12	12.	27
2.13	13.	29
2.14	14.	30
2.15	15.	31
2.16	16.	34
2.17	17.	35
2.18	18.	37
2.19	19.	38
2.20	20.	40
2.21	21.	41
2.22	22.	43
2.23	23.	44
2.24	24.	46
2.25	25.	48
3	Tak pravil Zarathustra: Kniha pro všechny a pro nikoho	49
3.1	Prvý díl	49
3.1.1	Zarathustrova předmluva.....	49

3.1.2	Zarathustrovy řeči	54
3.2	Druhý díl.....	71
3.2.1	Dítě se zrcadlem	71
3.2.2	O ctnostných.....	72
3.2.3	Píseň noci	74
3.2.4	Taneční píseň.....	75
3.2.5	O neposkvrněném poznání	76
3.2.6	O učencích.....	78
3.2.7	O lidské chytrosti	80
3.2.8	Nejtišší hodina.....	81
3.3	Třetí díl	84
3.3.1	Poutník	84
3.3.2	O vidění a hádance	86
3.3.3	O nevídaném blaženství	89
3.3.4	Před východem slunce.....	91
3.3.5	Na hoře olivové	92
3.3.6	Co třeba míjeti.....	94
3.3.7	Návrat	96
3.3.8	O veliké touze.....	97
3.4	Čtvrtý a poslední díl	99
3.4.1	Obětování medu	99
3.4.2	Výkřitek úzkosti.....	101
3.4.3	Rozhovor s králi	103
3.4.4	Pijavka.....	105
3.4.5	Stín	107
3.4.6	O polednách.....	109
3.4.7	Znamení.....	110
4	Vidění filosofie Friedricha Nietzscheho očima významných osobností....	113
4.1	Martin Heidegger.....	113
4.2	Karl Löwith	113
4.3	Karl Jaspers	114
4.4	Gilles Deleuze.....	115
4.5	Lou Andreas-Salomé	115

5	Závěr.....	117
6	Seznam pramenné literatury	118
7	Seznam sekundární literatury	119

Úvod

Friedrich Nietzsche, filolog, filosof a básník, je považován nejenom za jednoho z největších filosofických génů 19. století, ale je nepochybně jedním z největších génů vůbec. Filosofie tohoto velikého myslitele je velmi ovlivněna jeho životním osudem a současně narůstajícím nutkáním, že on je tím, jehož povinností je udělat vše pro záchranu našeho světa, kterému hrozí záhuba pod útlakem nihilismu. Zastává názor, že po smrti Boha, kterou zapříčinila západní tradice platónismu a křesťanství, pobýváme všichni v nekonečně hloubce lži, neboť se tváříme, jako bychom se neustále řídili křesťanskou morálkou, které sami ve svém nitru nevěříme. Z beznaděje nad pozbytím životních hodnot se Nietzsche rozhořel touhou po romantickém pojetí řeckého ducha, jehož se nesnažil objevit nikde jinde, nežli v řecké tragédii. Dionýsos, bůh vína, nespoutaného veselí a životní síly, jest oním bohem, který pro něho představuje vzor pravého poslání člověka na zemi. Člověk smí požívat veškerou rozličnost krás, které mu svět nabízí, ale musí bytí pojmut jako nelítostný souboj, v němž nikdy nevyhraje. Velikost člověka, podle Nietzscheho, tkví v hrdém vzdoru a bezohledném uplatnění své vůle k moci, jejíž záměr musí směřovat k překonání nadčlověka.

Základním stavebním kamenem Nietzscheho filosofování, které se projevuje značnou nesystematičností, jest nemilosrdná poctivost, která není zastřena zoufalým lidským osudem a přemůže ji udatným přijetím toho nejtříživějšího úmyslu – věčného návratu téhož! Svět postrádá jakýkoli význam a účel, pouze nekonečně přetrvává, a proto člověku nezbyvá nic jiného, nežli se vyrovnat s tím, že se v něm všechno znovu navrácí! Současně mu nicméně může vzdorovat tím, že přijme svoji vůli k moci, že podporuje svoje tvůrčí schopnosti, že vytváří své vnitřní hodnoty a tím nachystá cestu k nadčlověku.

Pro diplomovou práci jsem proto zvolila dvě díla, ve kterých se nachází všechny myšlenky tohoto „proroka“ – *Zrození tragédie* a *Tak pravil Zarathustra*. Cílem diplomové práce bude ověřit, zda tyto myšlenky byly platné pouze v době, kdy se jich Nietzsche zastával nebo zda je můžeme nalézt i v dnešní postmoderní době. Pozornost se zaměří především na nihilismus, křesťanskou morálku, vůli k moci a na vytvoření nadčlověka.

1 Životopis

Otec Friedricha Nietzscheho byl Carl Ludwig Nietzsche a jeho matkou byla Franziska Oehler. Nietzscheův otec působil zpočátku jako domácí učitel a poté se stal vychovatelem dcer vévody z Altenburku. Po nějakém čase mu pruský král Friedrich Wilhelm IV. věnoval faru ve vsi Röcken u Lützenu, která se nachází v Sasku. Do této fary se přestěhoval i se svými dvěma sestrami, které byly neprovdané.

Nietzschova matka byla nejmladší z dcer venkovského faráře Oehlera. Když se vdávala roku 1843 za Carla Ludwiga Nietzscheho, bylo jí pouhých sedmnáct let. Po roce, na den 15. října roku 1844, kdy se narodil sám pruský král, se mladým manželům na faře v Röckenu narodil chlapec, jenž dostal jméno Friedrich Wilhelm Nietzsche.

O pět let později však umřel Nietzscheův otec a na rok poté se rodina rozhodla přestěhovat do Naumburku.

V letech 1858 až 1864 studoval Friedrich Nietzsche na gymnáziu Schulpforta u Naumburku. V roce 1864, v říjnu, se rozhodl ke studiu na univerzitě v Bonnu. Jeho zaměření bylo na teologii a klasickou filologii.

O rok později pokračoval se studiem na univerzitě v Lipsku. V tomto roce objevil hlavní dílo Schopenhauera.

O tři roky později, v roce 1868, konkrétně 8. listopadu onoho roku, se poprvé a osobně potkal s Richardem Wagnerem. Jejich seznámení proběhlo v Lipsku.

Od února roku 1869 působil jako mimořádný profesor na univerzitě v Basileji. Nietzsche se věnoval vyučování klasické filologie. V květnu téhož roku navštívil Nietzsche prvně Richarda Wagnera s jeho budoucí ženou Cosimou ve vesnici Tribschen u Lucernu.

V letech 1869 až 1871 sepsal své první dílo, které bylo vydáno na Nový rok roku 1872. Jeho prvním dílem jest *Zrození tragédie*.

V srpnu roku 1870 se jako dobrovolný ošetřovatel vydal do prusko-francouzské války. V říjnu téhož roku se ale znovu navrátil do Basileje a započalo jeho přátelství s teologem Franzem Overbeckem.

O dva roky později odešel Richard Wagner se svojí ženou Cosimou z Tribschenu. V květnu téhož roku došlo k položení základní kámen Velkého bayreuthského festivalového domu, kde se spolu setkal Nietzsche s Wagnerem.

V letech 1873 až 1876 vydal Nietzsche postupně všechny svoje *Nečasové úvahy*, z nichž je každá věnována jinému velikánovi.

V září roku 1876 se začal zhoršovat Nietzscheův zdravotní stav a v říjnu onoho roku přerušil své působení na univerzitě v Basileji a vzal si zdravotní volno. V období od října do listopadu proběhlo poslední setkání s Richardem Wagnerem v Sorrentu.

V letech 1876 až 1878 sepsal první díl svého díla *Lidské, příliš lidské*. V květnu onoho roku 1878 zaslal dané dílo, které bylo zároveň i posledním dopisem, věrnému příteli Richardu Wagnerovi.

Kvůli svému zdravotnímu stavu byl nucen o rok později ukončit své působení na univerzitě v Basileji.

V roce 1880 sepsal druhé dílo *Poutník a jeho stín. Lidské, příliš lidské* a v rozmezí roku 1880 až 1881 sepsal knihu *Ranní červánky*.

Od roku 1881 se pak do roku 1882 věnoval svému dílu *Radostná věda*.

Klíčová léta nastala od roku 1882 do roku 1888, kdy se Nietzsche snažil o přehodnocení všech hodnot!

V roce 1882 se seznámil Nietzsche s osudovou ženou – Lou Andreas-Salomé, kterou skrze svého bývalého žáka Petera Gasta požádal o ruku. Lou Andreas-Salomé však žádost o ruku odmítla. Nietzsche byl zdrcen a pomýšlel nad sebevraždou.

Od roku 1883 do roku 1885 se věnoval sepsání všech dílů svého nejznámějšího díla *Tak pravil Zarathustra*.

V letech 1884 až 1885 sepsal další dílo s názvem *Mimo dobro a zlo*.

V roce 1887 bylo vydáno jeho dílo *Genealogie morálky*.

Rok následující, rok 1888 byl rokem významným pro Friedricha Nietzscheho. V dubnu onoho roku měl Georg Brandes na kodaňské univerzitě cyklus přednášek o německém filosofovi Friedrichu Nietzscheovi. Mezi srpnem a květnem daného roku sepsal polemiku *Případ Wagner* a dokončil dílo *Dionýsovy dithyramby*. Během srpna a září

sepsal dílo *Soumrak model*, které vyšlo v lednu následujícího roku. V září napsal dílo *Antikrist. Pokus o kritiku křesťanství* (Přehodnocení všech hodnot I). Od října do listopadu sepsal své dílo *Ecce homo* a rok zakončil prosincem a dílem *Nietzsche contra Wagner. Akta psychologova*.

V lednu roku 1889 se duševně zhroutil v Turíně.

V roce 1897 o Velikonocích zemřela jeho matka a se sestrou se přestěhoval do Výmaru, kde roku 1900, 25. srpna zemřel.

2 Zrození tragédie: čili Hellénství a pesimismus

2.1 1.

V první kapitole se Nietzsche zamýšlí nad původem umění.

Domnívá se, že pro estetiku získáme nejvíce, pokud dojdeme nejen logického poznání, ale též názorné jistoty, když budeme toho názoru, že za původem umění stojí dvojice živlů – apollinského a dionýského. Stejně tak, jako vzniká lidstvo, dochází mezi oběma živly ke vzájemným zápasům a jenom k chvilkovému smíru. Ona závislost je tedy dána dvojitostí pohlaví. Jak již zmíněná jména naznačují, původ pochází od dvou významných řeckých bohů Apollóna a Dionýsa. Apollón je bohem řecké a římské mytologie a náboženství. Dionýsos je bohem vína a nespoutaného veselí. Mezi oběma bohy zeje tak nevídaná umělecká propast. Navzájem se dráždí, z čehož plynou stále nové a nové výtvořiny, díky nimž se vytváří onen protiklad, který nazýváme umění. Následně se sdružují ve spolek a vytvářejí antickou tragédii.

Pro objasnění oněch živlů je budeme ze začátku chápat jako dva odlišné umělecké světy. Bude se jednat o umělecký svět snu a umělecký svět opojení.

Podle autora tak ve světě snu vzniká ono výtvarnictví a také podstatná půlka poezie. Můžeme v něm obdivovat všechny tvary, mohou k nám hovořit formy. Nic se nejeví jako zbytečné a nic jako lhostejné. I sen nám může připadat jako skutečnost. Ona snová skutečnost žije plným životem, a přece námi prochází pocit, že je to pouhé zdání.¹Nietzsche dále uvádí, že filosofický člověk má něco navíc. Filosofický člověk oplývá nadáním, díky němuž vidí, a tudíž ví, že ve skutečnosti, ve které žijeme, se ukrývá ještě jedna, která je naprosto odlišná. Ví, že i ona skutečnost je pouhým dojmem. Přesně tak, jak vnímá filosof skutečnost bytí, vnímá umělec skutečnost snu – nazírá na ni opatrně a s láskou. Činí tak proto, neb z oněch obrazů a forem si vykládá život a cvičí se pro něj. Snová zkušenost je vystižena v Apollónovi. Apollón je bohem veškerého výtvarného

---

¹ NIETZSCHE Friedrich, *Zrození tragédie: čili Hellénství a pesimismus*, 4.vyd., Praha: Vyšehrad, 2014, s. 29, ISBN 978-80-7429-434-1

nadání a je též bohem, který věští. Zároveň je bohem světla, „*i ovládá též krásnou zář a zdání niterného světa obrazovosti.*“² Ovšem i u Apollóna musí být mez, jež nedovolí snovému obrazu postoupit.

Opakem uměleckého světa snu, jak autor uvádí, je umělecký svět opojení, který je spojen se živlem dionýským. Stav opojení můžeme dosáhnout buď požitím narkotického nápoje známého v hymnách téměř všech národů, nebo s příchodem jara. Pod již zmíněným dionýským živlem se uzavírá dvojí kruh a svazek. Uzavírá se jednak mezi člověkem a člověkem, ale taktéž mezi člověkem a nepřátelskou či zotročenou přírodou. Díky onomu opojení, díky uzavření kruhu a svazku se zlomí všechna omezení, která byla mezi lidmi. Nastává harmonie, každý se cítí být s každým spojen, ba dokonce více, cítí vzájemné splynutí v jedno. Nastala ona zásadní změna – člověk přestal být umělcem a proměnil se v umělecké dílo.

2.2 2.

Na začátku druhé kapitoly autor připomíná poznatky z kapitoly předešlé. Uvádí, že jsme si vymezili dva protikladné živly – apollinský a dionýský. Oba pocházejí z přírody samotné a tudíž bez prostřednictví člověka, bez prostřednictví umělce. Ve zmíněných živlech se uspokojují umělecké pudy buď jako snový svět obrazů, nebo jako opojná skutečnost.

Ve druhé kapitole se autor zamýšlí nad tím, do jaké míry byly v Řecích vyvinuty umělecké pudy přírody. Pokud je odhalíme a pochopíme, tak lépe porozumíme a budeme moci hodnotit postoj umělce k jeho předlohám. Příkladem mu jsou dionýské slavnosti. Téměř všude byla základem oněch slavností přebujelá rozmařilost mužů a žen, kteří nehleděli ani na rodinné city a ani na posvátný řád. Naopak tu byly odpoutány veškeré zábrany, až došlo k oné směsi vilnosti a krutosti. Proti těmto rysům oněch zmíněných slavností byli Helléni chráněni samotným Apollónem, jehož ochrana tkvěla v dórsském umění. Apollón se snažil o zmírnění vlivu svého odpůrce tím, že se mu pokusil odebrat jeho zhoubné zbraně na základě brzkého sjednání smíru. Ono usmíření představuje jednu z nejpodstatnějších událostí v dějinách řeckého uctívání. Kam se podíváme, tam uvidíme převrat, který vznikl tímto významným předělem. Jedná se o smíření dvou protikladných

---

² Tamtéž, s. 30

protivníků, kteří si naprosto přesně vymezili linie a občas si zaslali i dary. Mohlo by se tak zdát, že daný rozpor mezi oběma bohy byl překonán. Ve skutečnosti však nebyl a ona propast zela mezi těmito bohy nadále.

Nietzsche následně uvádí, že v daných řeckých slavnostech jako by vznikala cituplná náklonnost přírody – jako by jí bylo slyšet vzdychat nad onou pravdou, že je rozdělena na individua.³ Především zpěv a gesta jedinců, jenž jsou takto dvojmo naladěni, vzbuzovaly v homérském řeckém světě něco nového a ojedinělého. Ovšem až dionýská hudba vzbuzovala strach a zděšení. Naproti tomu hudba Apollónova byla dórskou uměleckou skladbou tónů, nicméně tónů pouze nastíněných. Svědomitě jest vypuzena ona podstata, jež je vnímána jako zcela neapollinská a která představuje skutečný charakter dionýské hudby a dovednost hudby jakožto takové – je jím moc tónu a jedinečný svět harmonie. Nyní se musí jádro, z něhož příroda sama vyvěrá, vyslovit pomocí náznaků. K tomu jest zapotřebí nejenom zcela nového světa symbolů, ale i všechnu symboliku těla. Teprve následně vznikají další symbolické rysy, teprve tehdy k nám hovoří hudba rytmickou, dynamikou a harmonií.⁴ Chce-li někdo pochopit ono společné začínání všech symbolických mocí, je důležité, aby dosáhl výšky odosobnění, jež se v daných symbolických mocí snaží o prosazení.

2.3 3.

Pro pochopení se Nietzsche snaží v další kapitole o stržení apollinské kultury, čímž dosáhneme odhalení základů, na nichž stojí.

Nejdříve spatříme obrysy olympských bohů. Jedním z nich je i samotný Apollón. Kde se ale vzala potřeba, která dala popud k vytvoření tak bujaré společnosti olympských bytostí? Jedna pověst vypráví, že král Midas stíhal v lese Siléna, jenž byl moudrým průvodcem Dionýsa. Dlouho ho nemohl chytit, ale když mu padl do rukou, položil mu král Midas otázku, co je pro člověka nejlepší a nejvýbornější. Silén nechtěl Midasovi odpovědět, ale z donucení za šíravého smíchu pronesl: *„Bídny jepicovitý rode, zplozený náhodou a bolem, co mne nutíš, abych ti řekl, co slyšet ti není na prospěch? Co je ze všeho nejlepší, je ti nadobro nedostižné: nejlepší je nebyti zrozen, nebyti, ničím nebyti. Druhé pak*

---

³ Tamtéž, s. 38

⁴ Tamtéž, s. 39

nejlepší je ti – abys brzo umřel.“⁵ Řekové věděli o této hrůze světa, a aby mohli žít, museli si vytvořit nádherný výtvar snu – Olympany. Svět Olympanů byl tedy vsunut jako umělecký výplod a jako svět centrální a prostředkující.⁶ Od titánského řádu božstev se přešlo skrze apollinský pud k rozvíjení olympského řádu božstev radosti. Jak jinak by mohl tento národ snést tolika strádání, jak jinak by mohl vydržet ono živobytí, kdyby neměl oporu ve svých bozích. Bohové tak mohou lidský život obhájit jedině tím, že ho žijí i oni sami. Za největší cíl považuje se bytí pod skvostným slunečným svitem takovýchto bohů a bolest homérského lidu je pocíťována při loučení se se životem.

Zmíněná harmonie, jednota člověka s přírodou, daný stav, po němž prahnou především novodobí lidé a pro který použil Schiller pojem „naivní“, není tak samozřejmý, jak se může někdo domnívat. Pokaždé, když nalezneme v umění „naivnost“, tam se nachází zároveň největší vliv apollinské kultury. Jak nevýslovně opěvovaný je proto Homér, který přistupuje jakožto jedinec k apollinské kultuře tak, jako umělec snu ke snové způsobilosti národa a přírody. Jeho „naivnost“ lze považovat za naprostou výhru, ale pouhé apollinské iluze. Jedná se o iluzi, kterou sama příroda používá k získání svých vlastních záměrů. Skutečný účel jest zahalen preludem, po kterém napřahujeme své ruce, a příroda dosáhne svého tím, že nás obelstí.

2.4 4.

V další kapitole nás Nietzsche nabádá k zamyšlení se nad skutečností a snem, poněvadž o onom naivním umělci, o němž jsme hovořili v předešlé kapitole, instruuje nás podobnost snu. Podle snopravce Apollóna se jedná o dvě poloviny života. Na první pohled se může zdát, že je skutečnost důležitější, že jedině ona má schopnost být prožívána a musí tak mít před snem přednost. Nietzsche si však dovolí s touto úvahou nesouhlasit. Podle autora má, ač pro mnohé paradoxně, sen, jenž je tajuplnou podstatou naší bytosti, přednost před skutečností. Čím více pozoruje právě v přírodě všemohoucí umělecké pud, v nichž zeje touha po zdání, tím více je přesvědčen o tom, že ono pravé bytí je založeno na strádání a rozpolcenosti.⁷ Ke svému spasení potřebuje tak vzněcující představy blaženého zdání.

---

⁵ Tamtéž, s. 41

⁶ Tamtéž, s. 42

⁷ Tamtéž, s. 45

Navíc ono zdání, ze kterého jsme složení, musíme si představit jako empirickou realitu. Pokud si tedy odmyslíme vlastní skutečnost, vlastní empirické bytí a existenci světa a budeme vše vnímat jako představu, bude se nám sen jevit jako zdáním pouhého zdání a tím pádem stále větším uspokojováním prátouhy po zdání. Příkladem umělce, který má zároveň přízvisko „naivní“, jenž představuje ono odmocňování zdání ve zdání, je Raffael.

Autor vnímá Apollóna jako etnického boha a jakožto takový od svých věrných stoupenců vyžaduje míru. Pro její zachování požaduje sebepoznání. Z toho důvodu se nachází vedle estetické nutnosti potřeba, aby každý poznal sám sebe a ničeho příliš. Naproti tomu zpupnost a nemírnost byly chápány za symboly doby titánské předapollinské a světa mimoapollinského barbarů. Taktéž živel dionýský připadal Řecku pod apollinským vlivem jako barbarský a titánský, přestože pociťovalo niterní spříznění s těmito jedinci titánů a barbarů. Dokonce pociťovalo mnohem více – veškeré bytí se svým půvabem a zdrženlivostí zakládalo se na zahaleném jádru strážně a poznání a ono jádro bylo nyní právě dionýstviem znovu odkryto. Tím se nám ukazuje podstatná skutečnost – Apollón nemůže být bez Dionýsa! Živel tolik opovrhovaný a zatracovaný byl stejnou nutností jako živel apollinský. Všude tam, kam živel dionýský dolehl, živel apollinský skončil.

Nietzsche nám dále předkládá, že apollinství a dionýství vládlo hellénské bytosti jak v jejích obnovujících se podobách, tak v jejím ustavičném zesilování. Díky onomu boji těchto dvou protikladných a zneprátelených živelů, vznikají ve starších hellénských dějinách čtyři velké umělecké směry. Právě zde se nám otvírá prostor pro majestátnou attickou tragédii a dithyrambos, jenž jsou společným cílem obou živelů.

2.5 5.

V páté kapitole nejprve autor pokládá otázku, kde se poprvé objevil v hellénském světě onen nový plod, který se postupně rozrostl v tragédii a dithyrambos. Odpověď poskytuje již samotný starověk, který nám ukazuje na malbách, gemách a jinde dva velikány řeckého básnictví – Homéra a Archilocha. Jedná se o praotce a světlohoše řeckého básnictví, z čehož vyvstává pocit, že pouze tyto dva představitelé jsou svou povahou prvotní a z nich vyvěrá na další řecké potomky onen nelítostný oheň. Homér je svým založením snivec, naivní umělec s rysem apollinským, který se dívá na Archilocha, válečného sluhu Múz, hnaného živobytím. Na základě nové estetiky jsou oba umělci

přirovnání k výkladu, jenž uvádí, že na jedné straně stojí umělec „objektivní“ a na té druhé umělec „subjektivní“.

Nietzsche nás seznamuje s dalším velikánem básnictví, se Schillerem. Schiller vysvětluje postupně kroky svého básnictví psychologickým pozorováním. Přiznává se, že při tvorbě neřadí obrazy podle příčinnosti myšlenek, ale podle nálady hudební. Pokud k Schillerovu postupu připojíme největší úkaz antické lyriky, vznikne přirozené a všeobecné spojení, dokonce sjednocení lyrika s hudebníkem. Lyrika si můžeme vyložit jako dionýského umělce, který se na počátku sjednotil s prajednotou a jejím rozporem. Z odrazu oné prajednoty vytváří hudbu, ačkoliv byla chápána jako druhý odlitek. Teď již hudba není neviditelnou, ale je pod apollinským účinkem snu. Nyní je ve snovém obraze a podobenství.⁸ *„Lyrikovo „já“ tedy zaznívá z propasti bytí: jeho „subjektivnost“ je pouhá fikce moderních estetiků.“*⁹

Dalším, ke komu se sice Nietzsche obrací, ale s nímž nesouhlasí, je Schopenhauer. Schopenhauer líčí lyriku jako nedokonale vyvrcholené umění, které může jenom někdy, spíše zřídka kdy dosáhnout svého cíle. Vykresluje ji dokonce jako umění poloviční, jejíž podstata tkví v pronikání chtění a čistého nazírání. Myslí tím stav neestetický a estetický? Nietzsche naopak tvrdí, že onen zmíněný protiklad subjektivnosti a objektivnosti nepatří do estetiky, poněvadž subjekt může představovat odpůrce umění a ne jeho zdroj. Je-li však subjekt umělcem, byl zachráněn ze své individuální vůle a stal se médiem.¹⁰

2.6 6.

V šesté kapitole autor porovnává Archilocha s Homérem. Je dokázáno, že Archiloch zavedl do písennictví lidovou píseň. Tento skutek mu zajistil slunné místo vedle velikána řeckého básnictví Homéra. Otázka zní, co představuje lidová píseň proti apollinskému eposu? Nejedná se o nic jiného, nežli o sdružování apollinského a dionýského živlu! Právě ona rozšířenost způsobující, že se lidová píseň objevuje u všech národů a stupňuje se ve zcela nových dílech, je nám důkazem, jakou sílu mají ony protikladné umělecké živly

---

⁸ Tamtéž, s. 53

⁹ Tamtéž, s. 53

¹⁰ Tamtéž, s. 57

přírody. Mohli bychom též historicky dokázat, že každá doba velkorysá na lidové písně, byla podporována prouděním dionýským. V něm může viděti základ lidové písně.

Lidová píseň je původní melodie, která si teprve musí najít suitu snovou. Bez ní se nemůže básnicky vyslovit. Hovoříme tedy o živlu, který je primární a spojující. Zároveň je tak v naivním hodnocení lidovém podstatnější a nepostradatelnější nežli slova. Z melodie vyvstává báseň.

Podle autora při básnění lidové písně zastává největší úsilí jazyk. Jeho úkolem je napodobit hudbu, a proto se s příchodem Archilocha mluví o novém světu poezie. Je totiž v tom nejúplnějším sporu se světem, jež představuje Homér. Tím jsme si vyjasnili vztah mezi poezií a hudbou – slovo, obraz, pojem hledá projev analogický hudbě. Na základě tohoto objasnění můžeme v dějinách řeckého jazyka rozlišovat dva významné proudy – pokud napodobil jazyk svět obrazů a jevů nebo zda jazyk napodobil svět hudby.

Autor se zamýšlí nadále nad tím, zdali můžeme chápat lyrické básnictví za takové, které má schopnost napodobit vyzařování hudby do obrazů a pojmů, naskytá se nám otázka, jak se jeví hudba v zrcadle oněch obrazů a pojmů? Odpověď je nasnadě! Hudba se jeví být vůlí ve smyslu protikladu estetické nálady. Zde potřebujeme vyjasnit, proč hudba nemůže být vůlí, ale může se jevit být vůlí. Hudba nemůže být vůlí, poněvadž by ze své podstaty byla vyloučena z umění. Vůle nemá s estetikou co dočinění. Hudba se ale může jevit být vůlí, protože k vyjádření jejího jevu obrazy je zapotřebí všech hnutí vášně – od náklonnosti k šílenství.

Po celou dobu vycházíme tak z mínění, že je lyrika podřazená duchu hudby. Naopak hudba sama o sobě nepotřebuje žádného obrazu a ani pojmu. Výhradně je po svém boku trpí. Báseň, jejímž autorem je lyrik, nemůže v sobě zahrnovat nic, co by již nebylo obsaženo v hudbě. Hudba má tu vlastnost, že zastupuje oblast, nacházející se nad a před veškerým jevem. Z toho důvodu nemůže jazyk nikdy a nikde vyjevit nejhlubší nitro hudby.

2.7 7.

V sedmé kapitole se Nietzsche obrací ke vzniku řecké tragédie. Starověká tradice uvádí, že za vznikem tragédie stojí tragický chór. Prvotně byla tedy chórem – ničím jiným. Onen chór musíme tak chápat jako pravé prádrama a nikoliv jako ideálního diváka či zástupce lidu proti knížeti. Mezi zástupce tohoto druhého výkladu můžeme řadit Aristotela,

jenž se však mýlí. V tragédii jako takové byly již od samého začátku vyloučeny všechny rozpory mezi knížetem a lidem. Byly tedy vyloučeny všechny politicko-sociální úvahy. Mezi představitele prvního výkladu můžeme řadit Augusta Viléma Schlegela. Jeho návrh jest mnohem proslulejší, ale též mylný. V jeho úvaze jdou proti sobě dvě představy. Prvotně je tragédie chórem, tedy sborem, který stojí bez jeviště. Sbor ideálních diváků však nemůže být bez onoho jeviště. Tyto dvě pojetí se spolu evidentně nesnášejí.

Mnohem hodnotněji chápe, jak uvádí sám autor, chór a též jeho smysl Schiller v předmluvě ke svému dílu „Messinská nevěsta“. Považuje chór za živoucí hradbu, jež stojí kolem dokola tragédie. Ta se jí obehnała proto, aby se uzamkla od světa skutečnosti a mohla tak uvnitř sebe prožívat svou ideální půdu a básnickou svobodu. Schiller se snaží touto představou bojovat proti obecnému pojmu přirozenosti.

Jedná se, o „ideální“ půdu, po níž chodívá řecký chór satyrů, tedy chór prvotní tragédie. Autor dále uvádí: „Řek si pro tento chór zrobil vzdušná lešení vybájeného přírodního stavu a na ně postavil vybájené přírodní bytosti.“¹¹ Na této podstatě vyvstala řecká tragédie a byla tak již od samého počátku odtržena od přehnaného obdělávání přírody. Tím, kým tragédie počíná, je onen satyr. Skrze něj promlouvá její dionýská moudrost. Satyr je součástí dionýského chóru žijící ve skutečnosti a je pod ochranou kultu a mýtu. Je vybájeným přírodním tvorem, kterého můžeme přirovnat ke kulturnímu člověku tak, jako dionýskou hudbu k civilizaci.¹² Jedním z účinků dionýské tragédie je, že rozpor mezi státem a společností, stejně tak jako mezi člověkem a člověkem, se pomalu vytrácí skrze silný pocit jednotnosti. Při omámení dionýským živlem, během něhož dochází k rušení všedních mezí a životních hranic, dochází k tomu, že v sobě ponechává jistý strnulý živel, do kterého se uloží vše, co jsme v osobní minulosti prožili. Onou propastí zapomnění se od sebe oddělují dva světy – na jedné straně svět všední skutečnosti a na druhé svět dionýské skutečnosti. Jestliže se ale všední skutečnost navrátí zpět do vědomí, způsobí tím zdání hnusu, z něhož je následkem zdrženlivá, odříkavá nálada, která zavrhuje vůli. Naštěstí se nám při tomto nebezpečí vůle nabízí záchrana, kterou není nikdo a nic jiného, nežli umění. Pouze umění má tu sílu, aby všechn hnus a absurditu života zmírnilo na představy, s nimiž dokážeme žít. Mezi tyto představy patří vznešenost – umělecké

---

¹¹ Tamtéž, s. 69

¹² Tamtéž, s. 69

spoutání děsu a komika – umělecké vybití hnusu. Čin, jenž spasil řecké umění, je satyrský chór dithyrambu.

2.8 8.

V následující kapitole autor začíná svoji úvahu nad satyrem a idylickým pastýřem. Oba, satyr i pastýř, kteří jsou výplody touhy, stojí na počátku prvotního a přirozeného stavu. Z pohledu dionýského člověka je satyr něčím ušlechtilým a božským. Pravým opakem je pro něho idylický pastýř, který by ho hanobil – vyšňořený a vylhaný. I tak, přes tyto zrody tragického umění, má Schiller pravdu. Tvrdí, že sbor je živoucí hradba, která má za úkol být v protikladu tlaku společnosti. Satyrský sbor totiž ukazuje život pravdivěji, na rozdíl od kulturního člověka, který chápe sám sebe za jedinou možnou skutečnost. Stejně tak sféra poezie není mimo náš svět, nemůže se jednat o fantazii, která se zrodila v básnickém mozku. Poezie chce být pravým opakem! Chce být pravým projevem pravdy a zapudit lživou podobu skutečnosti, jež nám předkládá kulturní člověk. Protiklad mezi onou pravdou přírody a kulturní lží je stejný, jako protiklad mezi nekonečným jádrem světa a souhrnem jevů.

Za daných znalostí a stavů jásají omámené houfy služebníků Dionýsových, neboť se jejich síla proměňuje před jejich vlastním sezřením a mohou tak na sebe nazírat jako na obrozené génie přírody – jako na satyry! Později byly chór a tragédie založeny na uměleckém napodobení tohoto přirozeného jevu. Nyní ale musíme, na základě autorovi nutnosti, umět rozeznávat mezi dionýskými diváky a těmi, kteří jsou dionýsky pouze okouzleni. Nesmíme však zapomínat na základní rys attické tragédie, a tudíž, že nebylo rozdílu mezi obecenstvem a chórem – vše je jeden velký chór, kde zpívají a tančí satyři. Satyrský sbor je především nazíráním dionýského davu, stejně tak jako je jevištní svět nazíráním onoho satyrského sboru. Moc zmíněného nazírání je natolik silná, že omezuje a obrňuje podívání proti civilizovaným lidem.

Jak uvádí Nietzsche, básník může být jen tak básníkem, pokud se vidí zahalen postavami, jež před ním ožívají a počínají si a díky nimž se on dívá až do úplného nitra. Pro opravdového básníka je metafora obrazem, nikoliv řečnickou figurou, který může něco obhajovat a který se mu vyjeví na mysl místo pojmu. Charakter pro něho není jednota vytvořená z uměle nahromaděných vlastností. Ba naopak. Vidí v něm osobu, živou osobu, na kterou si můžeme sáhnout. Od postavy viděné malířem se liší pouze tím, že žije, žije a

je schopna jednat. Ze své podstaty je estetika velice jednoduchý úkaz. Je pouze zapotřebí, abychom viděli hru jako živoucí hru a byli obklopeni davem duchů. Jedině tak se může z člověka stát básník. Jestliže budeme cítit nutkání proměňovat se a vést dialog z rozdílných těl a z rozdílných duší, pak se z nás stane dramatik.

Onu schopnost, vidět a být obehnán davem duchů a zároveň se s nimi cítit v jednotě, dokáže jediné dionýské rozrušení. Takovýto průběh tragického chóru jest dramatickým projevem – můžeme tak hovořit o schopnosti, kdy se člověk před sebou vidí změněný a až nyní dovede jednat, jako by se vskutku uskutečnilo převtělení do odlišné bytosti, do odlišného charakteru. Daný proces tvoří základ pro dramatický vývoj. Individuum zaniklo, je pohlceno cizí bytostí. Tento jev se tak rozšiřuje jako nákaza. Z onoho důvodu se dithyramb výrazně odlišuje od jakéhokoli dalšího chórického zpěvu. U dithyrambu se před námi ukazuje sbor nevědomých herců, kteří se na sebe navzájem dívají jako na bytosti převtělené.¹³

Autor dále tvrdí, že podmínkou pro veškeré dramatické umění je očarování. Pouze ono očarování způsobí, že na sebe dionýský blouznivec pohlíží jako na satyra a jako satyr vidí boha. Pokud se tak stane, uvidí ve své proměně nové zření ve vnějším světě – apollinské vyvrcholení svého stavu.¹⁴ Oním novým zřením je tragické drama zhotoveno.

Poté, co jsme odhalili ono poznání, můžeme řecké tragédii porozumět jakožto dionýskému sboru, který se pokaždé vyčerpá ve světě apollinských představ. Nietzsche tuto myšlenku dále rozvádí tak, že *„několikrát po sobě veda k takovému vybití, vyzařuje tento prazáklad tragédie onu dramatickou vizi, jež je venkoncem snovým zjevem a tudíž epického rázu, a přece jakožto objektivace stavu dionýského nezpodobuje apollinské vykoupení zdáním, nýbrž naopak znázorňuje rozbití individua a jeho splývání s prvotním bytím.“*¹⁵ Drama tak jest apollinským znakem dionýských znalostí a účinků.

Po této představě je chór řecké tragédie plně vysvětlen jakožto znak pro všechny dionýsky pohnutý zástup. Doposud pro nás byla orchestra jednou velkou nevyřešenou hádankou. Nyní jsme nicméně odhalili, že scéna včetně akcí byla pouhou vizí, ale jedinou

---

¹³ Tamtéž, s. 77

¹⁴ Tamtéž, s. 78

¹⁵ Tamtéž, s. 78

skutečností jest chór, jenž ve své představě vidí svého boha Dionýsa. Chór je proto jednou a provždy chórem sloužícím, jenž nejedná. Ve vztahu k bohu zůstává ve svém podřízeném, sloužícím stavu, nýbrž jest nejvyšším dionýským vyjádřením přírody a vydává stejně tak jako ona vřelé věštby a moudra. Je zároveň soucitný a taktěž i moudrý. Tak se vytváří i postava moudrého a zaníceného satyra, jenž je zrcadlením přírody a jejích nejvlivnějších pudů, dokonce i jejím symbolem a uměním. Satyr zvládne být hudebníkem, básníkem, tanečníkem a jasnovidcem zároveň v jediné bytosti.

Ono poznání nám dle autora odhalilo, že Dionýsos není v nejstarším období tragédie doopravdy přítomen, ale je ztělesňován tak, jako by přítomen byl. Zpočátku je tedy tragédie výhradně sborem a ne dramatem. Později je snaha představit Dionýsa jako postavu skutečnou, čímž se uskutečňuje drama v užším smyslu slova.

2.9 9.

V deváté kapitole se Nietzsche věnuje postavě Oidipa tak, jak ho nazírá Sofokles a postavě Prométhea, jak ho nazírá Aischylos.

Vše, co nám odhalí dialog v části řecké tragédie, jež je apollinská, je prosté, čiré a hezké. Z tohoto úhlu pohledu je dialog obrazem Helléna. Povaha Helléna se ukazuje v tanci, neboť tanec projevuje svoji sílu jen potenciálně, ale odhalí se pružností a hojností pohybů.

Útrpnější zjev řecké scény nám odhaluje Sofokles, jenž představuje Oidipa jako šlechetného muže, který je přese všechnu svou moudrost predestinován k bídě a klamu. Ačkoliv je předurčen k bídě a utrpení, šíří kolem sebe čarovnou a požehnanou sílu, která je natolik mocná, že má vliv i po jeho smrti. Poselstvím hlubokomyslné básně jest, že šlechetný člověk nepodlehne svodům. Toť sdělení básníka, jenž je zároveň náboženský myslitel – v roli básníka představuje nám zpočátku podivuhodný spor, který soudce postupně rozvazuje, kousek po kousku, ke svému zániku. Skutečná hellénská slast z onoho polemického řešení nabývá takové velikosti, že jest celé dílo prostoupeno jakousi povznesenou radostností. S touto radostností se můžeme, jak nám předkládá autor, shledat v Oidipu na Kolónu. Proti člověku, který je zpodobněn jako prostý trpitel, jenž je vydán svému osudu, se nachází nadpozemská slast, která přichází z vyšších sfér a ukazuje nám, že hrdina svojí pasivitou dosahuje nejvyšší aktivity, která jest mnohem více nad jeho životem. Naopak veškeré jeho úmyslné chování v minulém životě způsobovalo pouze a

pouze trpnost. Tak se začíná pomalu rozmotávat uzlovitý proces báje o Oidipovi, který nebohý smrtelník rozvázat nedokázal.

Oproti svatozáři trpnosti kladu stojí svatozář aktivity, již představuje Aischylos svým Prométheem. Člověk se povýší v titána, zápolí s bohy a získá svou kulturu. Donutí dokonce i bohy, aby se s ním spojili, protože má ve svých rukou, díky vlastní moudrosti, bytí i její mez. Nejpodstatnějším rysem na Prométheovi je jeho touha po spravedlnosti. Na jedné straně nekonečná stráž statečného jednotlivce a na straně druhé boží tíha. Z obou těchto trpitelných světů vyplývá potřeba usmíření a metafyzického splývání.¹⁶ Aischylos v Prométheovi symbolizuje jakousi vespolečnou závislost. Řecký umělec našel v sobě vzdorovitou víru, že umí stvořit lidi a olympské bohy. Onen rozkošný pocit převelikého umělce, jenž něco umí, vědomí, které dokonce věčným strádáním bylo zachráněno nedraze, a též hořká pýcha génia, jsou všechno obsahy a duše Aischylovy básně o Prométheovi. Na druhé straně Sofoklés ve svém Oidipovi ukazuje vítěznou píseň ke cti světově.

Dle autora vysvětlení, jež nám poskytl Aischylos, nepostačuje k tomu, aby byl mýtus vyčerpán. Podmínkou mýtu o Prométheovi je přehnaná cena, kterou prostomyslní kmenové dávají ohni. Myšlenka, že jedinec svévolně ovládá oheň a bohové mu ho nedávají jako dar z nebes, byla pro ony primitivní kmeny zločinem. Ustanoví se tak první filosofický rozpor – nerozuzlitelná mrzutost mezi člověkem a bohem, která se hrne jako balvan před bránu veškeré kultury.

Nejhlubší podstatou mýtu o Prométheovi jest, že titánsky bojující jedinec je přinucen spáchat zločin.

Prométheus tak, jak nám ho představuje Aischylos, v sobě ukrývá jak dionýský živel, tak ale i apollinský. Prométheus má dionýskou masku, kdežto po Apollónovi má rys hluboké spravedlnosti.

2.10 10.

V následující kapitole se autor opět obrací k řecké tragédii, tragickému mýtu a významným postavám řeckého básnictví, zejména pak k Diovi a Prométheovi.

---

¹⁶ Tamtéž, s. 86-87

Tradice, proti níž nelze nic namítat, uvádí, že řecká tragédie ve své nejstarší podobě poukazuje pouze na strasti Dionýsa a také, že právě Dionýsos byl po jistý čas jediným hrdinou, jenž se nacházel na jevišti. S toutéž jistotou můžeme podle autora tvrdit, že právě onen Dionýsos byl vždy, až po Euripida, tragickým hrdinou a každá zárná osobnost řecké scény – Oidipús, Prométheus a všichni ostatní, jsou jenom maskami prvotního hrdiny, jímž není nikdo jiný, než již několikrát zmiňovaný Dionýsos. Příčinou obdivované „ideálnosti“ zmíněných významných postav je, že za každou maskou jest božstvo.¹⁷ Někdo pravil, že jedinci jakožto jednotlivci jsou komické postavy a proto jsou netragické. Z tohoto výroku by pak ale vyplývalo, že Řekové nedovoľovali jednotlivcům vystupovat na tragickém jevišti. Onen výrok se ale nicméně jeví jakožto skutečný, protože odpovídá jejich cítění, neboť je v nich hluboce uhnížděn platónský rozpor mezi idejí a idolem obrazu.¹⁸ Podle Platónovy mluvy mohli bychom o postavách tragického řeckého dramatu uvést, že Dionýsos, jenž je jedinou skutečnou postavou, se nalézá v davu bytostí, na sobě má masku zápasícího hrdiny a je zamotán do sítě vlastní vůle. Tento obraz nám ukazuje, jak uvádí Nietzsche, Dionýsa jako postavu, která se podobá bloudícímu, toužícímu a trpícímu jedinci. Zjevuje se s onou epickou jistotou a znatelností, za čímž stojí vykladač snů Apollóna. Skutečným héroem je ale bůh Dionýsos, jenž pocítuje utrpení jednotlivce, ten, o němž překrásné mýty vypravují, jak ho v útlém věku titáni rozervali, a který jest v dané situaci opěvován pod přízviskem Zagreus. Ve stavu rozkouskování má bůh Dionýsos dvojí povahu. Sváří se v něm na jedné straně démon, který je krutý a divoký, na straně druhé panovník, jenž je pokorný a lidumilný. Ony mýty též naznačují, že ve stavu rozkouskování se nachází právě dionýsovské utrpení a jedině toto utrpení můžeme považovat za původ a základ pravého utrpení. Z jeho úsměvu se zrodili bohové na Olympu a z jeho slz lidé na zemi.

Nietzsche již nastínil, že básní olympské kultury je homérský epos. Na základě její pomoci zvítězil nad úděsy titánského boje. Pod neutichajícím působením tragického básnictví se opět rodí homérské mýty. Prométheus ohlásil svému tyranovi na Olympu, že jeho útočiště se bude nacházet v nebezpečí, pokud mu neposkytne za včas spojení. Aischylos nám podává obraz, jak vylekaný Zeus v obavách ze svého zániku, se spikne

---

¹⁷ Tamtéž, s. 91

¹⁸ Tamtéž, s. 92

s titánem. Tímto se vynáší někdejší titánský věk z podsvětí na světlo boží.¹⁹ Nabízí se nám otázka, která síla odpoutala Prométhea od vlastních supů a vyplnila tak jeho mýtus dionýskou moudrostí? Odpověď je nasnadě. Nejednalo se o nic jiného, nežli o hérakleovskou sílu hudby. V tragédii dosáhla svého nejvyššího vrcholu a může tak mýtus vypravovat podle nových velkých symbolů.

2.11 11.

V následující kapitole se Nietzsche věnuje novému uměleckému odvětví – nové attické komedii.

Řecká tragédie zanikla zcela odlišně, na rozdíl od jejích starších sester – sebevraždou. Zahynula na základě nerozřešitelného sporu. Její konec byl tudíž tragický, zatímco všechny její sestry v pokročilém věku zanikly přirozeně. Jednalo se u nich o klidnou a pokojnou smrt. Když ale naposledy vydechla řecká tragédie, nastalo najednou ohlušující ticho, jež slyšel, a pociťoval každý ze všech stran. Nakonec však zrodil se nový umělecký směr, u něhož se dalo předpokládat, že bude mít rysy své matky, tragédie. Ukázalo se ovšem, že se jedná o rysy vleklého smrtícího zápasu. Ten, kdo vedl tento boj, byl Euripidés. Nyní je již známo, jak uvádí autor, že je zde hovořeno o nové attické komedii. Je taktéž nad slunce zřejmé, proč básníci oné nové attické komedie vyjadřovali tak blaženou náklonnost k Euripidovi. Mezi jeho přívržence můžeme jmenovati například Menandra nebo též Filémona. Důvodem jest, že Euripidés uvedl na jeviště diváka. Představitelé řecké tragédie před Euripidem ani nenapadlo, že by mohli na jeviště přivést věrný obraz skutečnosti. Naopak díky tomuto dramatikovi se divák z hlediště ocitá najednou na scéně samotné. Před ním se na scéně zračily jen veliké a udatné charaktery, kdežto nyní se poukazuje taktéž na nedokonalosti přírody. Od teď nastává na jevišti další zlom – divák může na jevišti, jež je vystavěno na půdě Euripidově, slyšet své dvojče, které dokáže k jeho potěšení naprosto famózně hovořiti. Neustrnulo se pouze u oné potěchy – divák se sám mohl vyučovati mluvě. Onou tak zásadní změnou ve veřejné mluvě umožnil tento řecký dramatik vznik novější komedii. Od dané chvíle vymizela z jeviště tajemství, jak a jakými způsoby lze prosadit každodennost. Hlavní slovo měla občanská prostřednost, na níž Euripidés postavil veškerou svou politickou víru.

---

¹⁹ Tamtéž, s. 94

Dále tvůrce uvádí, že k tomuto davu se může nyní otočit novější komedie, u níž je právě onen Euripidés v roli jakéhosi učitele chóru. Teď je ale zapotřebí vycvičit právě tento dav, tento chór diváků. Jakmile chór pěje ódy v euripidovské tónině, vytváří se nová komedie, v níž vítězí pouze bystrost a úskočnost. Euripidés byl tak, jakožto učitel chóru, na věky věků opěvován.

Podle Nietzscheho si žádný řecký umělec za celý svůj život nepočínal k divákům natolik odvážně a soběstačně, jako právě Euripidés. Pokud by měl ovšem aspoň malou pokoru ke svému publiku, byl by se vzdal své kariéry již v polovině svého počínání pod tíhou svých neúspěchů. Vyvěrá nám zde otázka, proč tedy Euripidés, jenž se těšil u diváků v oblibě, jimi tolik pohrdal? Odpovědí nad touto hádankou jest, že Euripidés vnímal sám sebe básnický povýšeně sice nad počtem diváků, nikoliv však nad dva ze svých diváků. Na jeviště sice předvedl dav, ale pouze v oněch dvou divácích spatřoval soudné znalce a mistry veškerého umění. Pouze jejich pokyny a výtky převáděl do svých pocitů, vášní a zkušeností, které následně převtěloval do duší héroů, jež stáli na jeho jevišti. Pouze oněm dvou byl schopen povolit a pouze jim byl schopen naslouchat. Kdo jsou tedy oni dva tak významní diváci? Tím prvním jest Euripidés sám. Můžeme ho taktéž označit za Euripida myslitele, ne však za Euripida básníka. O tomto Euripidovi můžeme tvrdit, že jeho nevídaně kritické nadání sice nevytvářelo, ale neustále obohacovalo jeho vedlejší umělecký talent. Jméno druhého diváka nám zůstává zatím skryto.

2.12 12.

Ve dvanácté kapitole Nietzsche navazuje na předešlou kapitolu a odhaluje nám druhého významného diváka.

Euripidés udělal krok zpět tím, když z tragédie vypudil jeden z původních a všemohoucích živelů – živel dionýský. Tragédii tak znovu vybudoval na umění, mravu a nazírání, které bylo zcela nedionýské. Dionýsos byl vypuzen i z tragického jeviště. Oním vypuditelem nebyl nikdo jiný, nežli již několikrát zmiňovaný Euripidés. V jistém ohledu byl sám Euripidés jistou maskou. Z něho sice taktéž promlouvalo božstvo, ale nejednalo se ani o Dionýsa, ani o Apollóna, ale o démona, jenž byl teprve zrozen, o Sókrata. Nalezli jsme nový protiklad – dionýství na jedné straně a sókratovství na straně druhé. Onen protiklad zapříčinil zánik řecké tragédie.

Nietzsche nám pokládá otázku, co mohlo někoho vést k tomu, aby vystavěl drama výhradně na nedionýsovské podstatě? Které drama nemělo vzniknout z jádra hudby? Odpovědí je jenom dramatizovaný epos, jenž má apollinské umělecké rysy a nemůže mu dodat účinky tragického.

Euripidés, pokud rozděluje svůj dramatický scénář, jest sókratovským myslitelem, pokud jej ale vykonává, jest horlivým hercem. Pravým umělcem není ani, když rozděluje a ani, když vykonává. V euripidovském dramatu se tak snoubí cosi chladného a ohnivého zároveň. Současně nemůže docílit apollinského působení eposu, ale taktéž působení dionýského, od něhož se odtrhl. Potřebuje tedy nových popudů, které nemohou vyvěrat z dosud jediných uměleckých živelů – dionýského a apollinského. Novými popudy myslí Euripidés chladné paradoxní myšlenky a ohnivé afekty.²⁰ Tyto nové popudy musí být samozřejmě co nejvěrohodněji napodobeny, nemusí však být ponořeny do prostoru umění.

Je na základě autora tak zcela patrné, že se Euripidovi nepodařilo vystavět drama výhradně na podstatě apollinské, ale naopak jeho nedionýsovské ubírání ho zavedlo až k neuměleckému naturalismu. Nyní se můžeme pokusit porozumět onomu „estetickému sókratovství“, jež můžeme definovat takto: *“všechno musí být rozumné, aby to bylo krásné.”*²¹ Na základě uvedeného pravidla zmiňovaný dramatik vše kousek po kousku měřil a dával do pořádku – charakter, jazyk, výstavbu a samozřejmě i hudbu. Významnou výtkou proti jeho tvorbě je výsledek ostré kritické metody, oné drzé rozumnosti. Důkazem jeho metody jest euripidovský prolog, u něhož účinek nikdy nezáležel na epickém napětí, nýbrž na již uvedených hlubokých řečnicko-lyrických scénách. Cílem byl patos, nikoliv děj. Ovšem co nebylo připravováno na patos, bylo chápáno za bídné. Tragédie vystavěná na ryze aischylovských a sofokleovských rysech používá vychytralých pomůcek, které poskytnou divákovi hned v prvních scénách, ale samozřejmě zcela náhodou, všechny náznaky, pomocí nichž budou rozumět celému ději. Euripidovi nicméně připadalo, že divák je z oněch prvotních scén divně neklidný a snaží se o sestavení předhistorie a tím nedokáže patřičně ocenit jeho básnické krásy a patosu bytí. Z tohoto důvodu vložil před samotný začátek tragédie prolog, jež uvedla osoba vzbuzující jistotu.

---

²⁰ Tamtéž, s. 109

²¹ Tamtéž, s. 110

Podle Nietzscheho se Euripidés ujal poslání představit svět opak básníka „nerozumného“. Jeho již výše zmíněný výrok: „vše musí být vědomé, aby to bylo krásné“, můžeme prohlásit za protiklad k sókratovskému výroku: „*vše musí být vědomé, aby to bylo dobré*“.²² Tak lze v Euripidovi spatřit básníka estetického sókratovství. Nyní se nám odhaluje onen druhý významný divák, jímž je Sókratés sám. Sókratés nicméně starší tragédii nerozuměl, a tudíž ji nedokázal ani ocenit. Euripidés se spojil se Sókratem a odhodlal se tak být věrozvěstem nového uměleckého směru. Pokud zanikla starší tragédie na základě tohoto řeckého dramatika, učinila tak z vražedného zákona estetického sókratovství. Pokud ale zanikla na základě boje, jenž je nastražen proti dionýskému živlu staršího umění, nalézá se v Sókratovi protivník Dionýsa, Orfeus.

2.13 13.

Ve třinácté kapitole se autor zaměřuje na Sókrata a na jeho vztah s Euripidem.

Euripidovi vrstevníci odhalili jeho náklonnost k Sókratovi a nechali tak po celých Athénách rozšířit pověst, že mu Sókratés poskytuje oporu při básnění. Blízké spojení mezi již zmíněnými řeckými velikány dokazuje například Aristofanova komedie. Dalším důkazem jest, že Sókratés dával najevo svou zášť k tragickému umění tím, že nechodil na jejich představení. Jedinou výjimkou byly právě hry onoho Euripida. Nejslavnější je ovšem delfská věštba, jež uspořádala za sebe obě již několikrát zmiňovaná jména. Na prvním místě se nachází Sókratés, jakožto největší mudrc mezi smrtelníky. Nicméně hned na druhém místě se nachází Euripides. Na třetím místě jest Sofoklés.

Nejostřejší slovo, jak Nietzsche uvádí, jež mělo vládu nad věděním a poznáním, měl Sókratés. Pouze on dokázal přiznat, že nic neví. S podivem docházel k poznání, že každý ten slavný muž neví nic o svém řemesle, a že je tudíž provádí na základě pouhého instinktu. Pak všude tam, kam obrátí svůj zkoumavý pohled, všude nachází nouzi poznání a nadvládu přeludu. Z tohoto procitnutí dochází k úsudku, že je vše uvnitř zvrhlé a vhodné k zavrnutí. Toto poznání nás nutí, podle Sókrata, opravit celé bytí. Individuum, jež je předkem kultury a morálky zcela odlišné, vchází s tváří nedbalosti a nadutosti do ušlechtilého a chvályhodného světa. Uchopení i jenom sebemenšího kousku z onoho světa by pro nás představovalo nejvyšší blaho.

---

²² Tamtéž, s. 113

Z oněch důvodů vzbuzuje v nás Sókratés vždy takový úžas a snažíme se tak poznat a pochopit tohoto nejspornějšího myslitele starověku. Nietzsche dále pokládá otázku, kdo si o sobě myslí, že je, když má tu odvahu popřít tento základní princip řeckého života, jež s úžasem uctíváme?

Dle autora klíčem, který nám pomůže odemknout všechny dveře, a odhalit Sókratova tajemství, jest „daimonium“. Ve zvláštních okamžicích, v nichž si nedokázal poradit ani jeho výjimečný rozum, se mohl spolehnout jedině na božský hlas zaznívající právě v daných zvláštních situacích. Onen hlas mu dával též pocit důvěry a jistoty. Pokud se tento hlas připomene, tak pokaždé varuje. Instinktivní moudrost se objeví u Sókrata proto, aby se vědomému poznání jednou za čas kladla na odpor. U všech umělecky nadaných lidí je právě instinkt onou hybnou, přesvědčující silou a vědomí má tvář kritiky a upozornění. U Sókrata tomu jest naopak – instinkt jest kritikem a vědomí umělcem. Rodí se tedy u něho netvorný defekt dané mystické náklonnosti, čímž se Sókratés stává charakteristickým nemystikem. Onen logický pud však nebyl natolik silný, jež mu vládnul, aby šel sám proti sobě.

Sókratés se po své smrti stal novým vzorem ušlechtilé řecké mládeže. Jeho odkazu se pak nejvíce klaněl jeho žák, hellénský mladík, Platón.

2.14 14.

Ve čtrnácté kapitole se autor zmiňuje o největším žákovi Sókrata – Platónovi a o jeho novém uměleckém směru.

Pouze jediný poetický směr dokázal Sókratés správně pochopit a taktéž uchopit – ezopskou bajku. Básně, jež sem patří, bral se svojí usměvavou blahovůlí.

Jenže Sókratés nebyl nikdy přesvědčen o tom, že by snad někdo mohl z tragického umění poznat pravdu. Shledával, že tragédie jest umění lichotné zobrazující pouze pohodlí a nikoliv praktičnost. Naléhal a požadoval po svých stoupencích, aby se těmto nefilosofickým nástrahám nepřinášející užitek vyhýbali a bez slitování odmítali. Jeho vliv byl tak silný, že i mladý básník oněch tragédií Platón okamžitě zničil všechny své básně jenom proto, aby mohl být žákem Sókrata. Sókratova síla měla takovou moc, že dokázala poezii zahnat do nových, doposud neověřitelných poloh. Důkazem je onen nejvýznamnější jeho žák – Platón. Nejdůležitější výtkou, kterou podle Nietzscheho Platón směřuje proti

staršímu umění, jest napodobování idolu a patří tím do světa mnohem nižšího, nežli je tento empirický. Musel se mít však zároveň na pozoru, aby mu onu výtku neuštlédřil kdokoliv jiný právě o jeho novém uměleckém směru, jež s takovou námahou povznášel nad realitu. Zahrnuje-li v sobě tragédie všechny předešlé umělecké směry, můžeme onu skutečnost tvrdit i u platónského dialogu, jež se zrodil seskupením všech doposud vytvořených slohů a forem. Platónský dialog můžeme vnímat jako jakýsi člun, díky němuž přežila poezie starších dob spolu se všemi jejími směry. Jediným kormidelníkem onoho člunu byl ale Sókratés.

Nietzsche nás nadále seznamuje s poznatkem, že Platón vytvořil vpravdě svým následovníkům nový umělecký směr – román. V jeho předložení se jedná o povýšenou ezopskou bajku, v níž je poezie chápána jako služka. Do této nové polohy uvrhl Platón poezii pod pokyny svého démonického mistra Sókrata.

Na tomto místě filosofická myšlenka převažuje nad uměním, kterému nezbyvá nic jiného, nežli se přitisknout k jádru dialektiky. Sókratés nám představuje spřízněného héraa euripidovských rysů, jež obhazuje vlastní činy důvodem a protidůvodem, díky čemuž téměř přišel o naši náklonnost, protože v dialektice jest skryt živel optimistický.

Nietzsche v tomto místě svých úvah pokládá otázku, za co tedy můžeme stále považovat chór a celý dionýský základ tragédie, když je v nich obsažen onen optimismus? Odpovědí jest, že se jedná a čistou náhodou, o prostou, výlučně nadbytečnou vzpomínku na počátek tragédie. Chóru porozumíme pouze tehdy, budeme-li ho považovat za původce tragédie a tragičnosti. Již před Sókratem lze spatřit sklony protidionýsové. Důkazem jest Sofoklés, u něhož se právě začíná bortit dionýská podstata. Nýbrž u Sókrata nalézáme teprve majestátní tendence oné systematické destrukce. Jedinou jeho světlou výjimkou je zbásnění chvalozpěvu, k němuž se odhodlal ve vězení, tedy těsně před svou smrtí. Důvodem bylo ulevení si svědomí. Zbásněný chvalozpěv jest na Apollóna. Zároveň zveršoval pár ezopských bajek.

2.15 15.

V patnácté kapitole se Nietzsche věnuje Řekům a opět Sókratovi.

Jak již bylo výše zmíněno, Sókratův vliv nekončí s jeho smrtí, ba naopak! I dnes a lze říci, že taktéž do budoucnosti se bude rozpínat význam Sókratův jako stín. Pokaždé nabádá k tomu, aby se umění přeměňovalo.

Dříve, než jsme se smířili s oním poznáním, že jest veškeré umění odvozeno od Řeků, docházelo v každém věku k pokusům o osvobození se od nich. Jakmile vznikl nějaký umělecký výtvar a začal se porovnávat s výtvary řeckými, uviděli všichni pouze jakousi nepovedenou kopii, ne-li nezdařenou napodobeninu! Přirozeně proti nim rodil vztek. Navíc se tento svébytný národ nebál označovat vše, co nebylo jejich vlastního původu, za barbarské. Autor tak pokládá otázku, kdo je ve skutečnosti tento osobitý národ? Odpovědí jest, že jsou Řekové vozatajové, jimž je dána do rukou naše kultura a kultura jako taková.²³ Jejich vozy a koně bývají ale nevnímání a neúctyhodní slávy jejich vladařů a kteří mnohdy, z rozličných důvodů, štvou spřežení do průrvy, ze které se sami vyhoupnou achillovským skokem.²⁴

Ony vůdcovské schopnosti dokážeme Sókratovi, pokud ho pojmenujeme za něco nového, za něco, co před ním bylo zcela cizí. Postačí, když ho označíme za nový typ, za tzv. teoretického člověka. Stejně tak jako umělec, má taktéž onen teoretický člověk nekonečnou radost z bytí a stejně jako umělec jest proti pesimismu. Čímž se však tito jedinci liší, je náhled na pravdu. Umělec po odkrytí pravdy lpí svým pohledem na tom, co zůstane i nadále zahaleno. Teoretický člověk naopak prožívá nadšení z onoho odkrytí a je schopen ho prožívat při jeho každém opětovném znovu odhalování. Ten, kdo odhalil hlavní záhadu vědy, byl nejpočestnější teoretický člověk – Lessing. Lessing se odhodlal k výroku, že je důležitější hledání pravdy, nežli následně pravda samotná. Vedle tohoto zcela jedinečného, neúměrně počestného přiznání se nachází hluboko skrytý fantom, jenž byl poprvé zosobněn Sókratem. Jedná se o neotřesenou potuchu a víru, že myšlení, které stojí na zákonu příčinnosti, je zakořeněno v těch nejhlubších propastech jsoucna a že myšlením můžeme jsoucno nejenom poznávat, ale ho i opravovat. Onen majestátní metafyzický klam jest pudem, který vědu provází a jenž ji žene až k jejím mezím. Na těchto hranicích se věda mění v umění, jež má při tomto průběhu vůdčí postavení.

---

²³ Tamtéž, s. 127

²⁴ Tamtéž, s. 127

Sókratés jest dle autorova názoru prvním člověkem, který byl schopen na základě instinktu vědy nejenom žít, ale též umírat. Z tohoto důvodu je podoba umírajícího Sókrata podobou jedince, jenž se poznáním a příčinami odprostil od strachu ze smrti. Je též symbolem vědy ukazující, že věda je zde proto, aby každý jedinec skrze ni mohl život pochopit a mohl být i skrze ni ospravedlněn. Pokud nebudou důvody dostatečné, využije se poté mýtus, jenž je účelem vědy.

Naopak proti praktickému pesimismu se autor domnívá, že Sókratés představuje prvotní vzor teoretického optimisty. Předpokládá, že můžeme poznat jádro věci a na základě onoho předpokladu vidí ve znalostech a poznání jakýsi univerzální lék. V opaku, tudíž v omylu a neznalosti spatřuje základní zlo. Pro sókratovského člověka je nejušlechtlejším povoláním, pokud mohl pronikat do podstaty světa a rozdělovat tak skutečné poznání od stínů a přeludů. Tím nejvyšším, co mohl člověk vykonávat, bylo podle Sókrata ono mechanické zachycování skutečnosti od pojmů, soudů a závěrů.²⁵ Pocítil-li někdo na sobě onen sókratovský pud, tuší již, že na světě není žádného jiného dráždidla, nežli dychtivost, aby se kolem něho vytvořila taková síť, která by ho ovinula natolik pevně, že by z ní nic neuprchlo. Kdo se nechá takto svést, uctívá v platónském Sókratovi myslitele čistě nové formy „řeckého veselí“ a životní blaženosti.²⁶ Oproti tomu věda, která jest hnána silným svým klamem, řítí se až na pokraj svých hranic, až tam, kde se její optimismus roztříští. Ušlechtilý a nadaný člověk se před vrcholem svého života dostane k oněm hranicím, kde se jeho vlastní pohled zahalí do nekonečné záhady. Na tomto místě odhalí s hrůzou, že se na onom pomezí logika otáčí kolem sebe a posléze se do sebe zakousne. Vznikne tak nová podoba poznání – poznání tragické, jenž musí podléhat umění.

Obrátíme-li se opět k Řekům, uvidíme dle názoru autora, že se chtivá touha a žízeň po optimistickém poznání změnila v tragický fatalismus. Nutně vyžaduje umění jakožto svůj doplněk.

---

²⁵ Tamtéž, s. 131

²⁶ Tamtéž, s. 132

2.16 16.

V šestnácté kapitole se Nietzsche obrací k dalšímu významnému mysliteli – Schopenhauerovi a snaží se vyřešit prvotní problém tragédie.

Daným historickým důkazem, jenž byl opravdu hodně podrobný, jsme usilovali o doložení oné skutečnosti, že tak, jak může tragédie vznikat pouze z lůna hudby, tak také nezbytně bez její přítomnosti zaniká. Snížíme zvláštnost našeho ujištění a odkryjeme, jak jsme k němu dospěli, pokud se podíváme svobodně na podobné jevy dnešního světa. Musíme stát přímo ve středu oněch bojů – mezi chtivě optimistickým poznáním a tužbou po tragickém umění. Nejušlechtilejší nelibost proti světovému tragickému pohlížení vyvěrá z vědy, která je konec konců prostoupena optimismem.

Dříve než začneme hovořit o oněch zápasech, připomene nám autor pro jistotu ještě jednu vědomost, které jsme až doposud odhalili. Oproti všem těm, kteří přisuzují vždy jednotlivé umění pouze jednomu principu a původu, ubírá Nietzsche svůj pohled na dva bohy řecké mytologie, kteří měli umělecké nadání, na Dionýsa a Apollóna. Odvozuje z nich zároveň představitele dvou živoucích uměleckých světů, které jsou odlišeny v nejhlubším principu. Apollón je představitelem podstaty individuace. Jedná se o génia, který jakožto jediný dokázal v pravdě vykoupení zdáním.²⁷ Naproti němu Dionýsos přetrhává onen kruh individuace a je představitelem cesty k nejnítěrnější podstatě světa. Onen propastný a obrovský rozpor nacházející se mezi uměním plastickým, které jest apollinské a uměním hudebním, které jest dionýské, dokázal spatřit jediný veliký myslitel – Schopenhauer. Tento filosof bez jakéhokoliv hlediska na symboliku obou božstev, přisuzoval hudbě zcela jiný vznik a charakter, na rozdíl od všech ostatních druhů umění. Pro Schopenhauera je hudba přímým odrazem vůle samotné a z tohoto důvodu je tudíž živlem metafyzickým. Na daný poznatek estetiky, jenž je pro ni poznatkem nejdůležitějším, se podepsal i Richard Wagner. Důkazem jest jeho Beethoven, ve kterém určí, že hudbu nemůžeme posuzovat podle kategorie krásy, jenž platí pro umění výtvarné, ale můžeme ji posuzovat pouze na základě pocitu libovosti. Až nyní, když jsme poznali onen prvotní rozdíl, jsme schopni přikročit k jádru řecké tragédie a pokusit se zpřítomnit její prvotní překážku.

---

²⁷ Tamtéž, s. 135

K prvotní překážce se autor dostane blíže pomocí otázky, pokud se ony dva protikladné živly, tedy dionýství a apollinství sejdou v součinnosti, jaké se vytváří estetické působení? Pokud onu otázku zjednodušíme, zeptáme se, v jakém poměru je k sobě hudba k obrazu a k pojmu.²⁸ Schopenhauer nám dává odpověď ve svém díle „*Svět jako vůle a představa*“. Podle něho je hudba přirozená, poněvadž pochází z nitra vůle. Naše fantazie je následně ponoukána, aby tvořila onen duchovní svět, jenž k nám promlouvá a svým charakterem jest rozličný a čilý. Oproti tomu obraz a pojem stoupají na pozoruhodnosti. Dvojnásobný jest vliv dionýského umění na vlohy umění apollinského – hudba jednak podněcuje, aby na dionýské obecenstvo bylo hleděno v podobenství, a hudba následně umožňuje onomu podobenství vyjít v nejvyšší významnosti. Za daných okolností lze tvrdit, že hudba oplývá nadáním zplodit ze sebe mýtus. Nejedná se o ledajaký mýtus, nýbrž o mýtus tragický, jenž hovoří v obraznostech o dionýském poznání.

Ze základního principu umění, jež posuzujeme podle kategorie krásy a zdání, nemůžeme tragičnost nijak vyvodit. Až u ducha hudby poznáme a pochopíme, že přemožení jedince vyvolává pocit slasti.

2.17 17.

V další kapitole se Nietzsche opět vrací k řecké tragédii a ke vztahu mýtu a hudby.

Podle autora nám dějiny nyní s neomylnou jistotou ukazují, že řecká tragédie skutečně nevznikla z ničeho jiného, nežli z duše hudby. Tímto poznáním byl také ponejprv vyjádřen prvotní a udivující význam chóru. Současně musíme přiznat, že onen význam tragického chóru tak, jak jsme ho vyložili my, nikdy nebyl pojímán řeckými básníky, natož řeckými filosofy – jejich hrdinové tragédií hovoří povrchněji, nežli následně konají. Mýtus není ani adekvátně zhmotněn v mluveném projevu. Vystavění jednotlivých scén a živé obrazy představují větší moudrost, nežli ji je umělec schopen převést na papír slovem a pojetím. Mohlo by se tak stát, že by nás řecká tragédie, jež se nám dochovala výhradně jako slovní drama, uváděla v omyl, pokud bychom si mysleli, že je placatější a bezcennější, než jaká ve skutečnosti jest. Velice snadno a rychle mysl vypustí, že co nedokázal básník vystihnout slovem, ono nejhlubší oduševnění a dokonalost mýtu, mohl dokázat jako kreativní hudebník. Nietzsche zároveň uvádí, že pokud bychom chtěli naplno

---

²⁸ Tamtéž, s. 137

pocítit tento hudební půvab ve své prvotní čistotě, museli bychom být Řeky. Porovnáme-li totiž řeckou hudbu s hudbou současnou, která je beze sporu tou nepoměrně velkorysejší, cítíme, že dnešním géniům něco chybí. Případá nám, jakoby na svou skutečnou sílu teprve vyčkávali.

Autor se dále zamýšlí nad myšlenkou, zdali síla, která stojí za zničením tragédie, má takovou moc, aby do budoucnosti zabránila opětovnému obrození tragédie a tedy i onomu tragickému pohledu na svět. Zanikla-li řecká tragédie oním dialektickým pudem hnáným po poznání a optimismu vědy, mohli bychom z toho usuzovat na nekonečný zápas mezi světovým nazíráním teoretickým a světovým nazíráním tragickým. V onu obrodu tragédie lze doufat pouze tehdy, až věda dojde svých hranic a ukáže se tak, že je ohraničená a nemůže být univerzální.

Přisoudili jsme, po právu, hudbě sílu, že dokáže ze sebe opět zplodit mýtus, smíme také ducha hudby vyhledávat tam, kde se staví k nelibosti proti oné moci hudby, díky níž dochází k obrodě mýtu. Tomu dochází u nového attického dithyrambu, jehož hudba vyjadřovala pouze jevy nápodobou, která byla zprostředkována na základě pojmů. Jedná se o hudbu, jež je niterně zvrhlá a od níž se duchové hudby odkláněli. Již zmíněným dithyrambem byla hudba nevýslovně pokořena na pouho pouhou mechanickou kopii, čímž zároveň ztratila všechnu svoji schopnost znovu opětovné obrody mýtu. Nyní je tedy hudba pouhým zrcadlením jevu a je něčím mnohem chudším, než daný jev jest sám.

Plným opakem skutečné hudby a její schopnosti zrodit ze sebe mýtus jest zvukomalba. Právě touto zvukomalbou jev ještě více ztrácí, zatímco dionýská hudba působí na jev zcela opačně a tedy tak, že ho postupně šíří do té velikosti, že se z něho stane obraz celého světa.²⁹ Nedionýský duch zvítězil, když vytvořil nový dithyrambos, díky němuž se hudba sama sobě vzdálila a ponížila se k nicotnému sloužení jevu. Zastáncem této nové hudby byl právě Euripidés, umělec zcela nehudební.

Taktéž odlišnou cestou ubírá se moc daného nedionýského ducha, který v tragédii představuje znázorňování charakteru a psychologické zjemnění. Podstatou povahy není již šířit nekonečný typus, ba právě naopak je jejím posláním ovlivňovat svými nepřírozenými

---

²⁹ Tamtéž, s. 149

vlastnostmi a odstíny diváka tak, aby již více necítil mýtu, ale onu umělcovu schopnost nápodoby.

Nietzsche se domnívá, že nejzjevněji můžeme spatřit onoho nedionýského ducha na konci novějších dramát. Prvotní tragédie byly zakončeny potěchou, bez níž bychom nemohli objasnit radost z tragédie.

2.18 18.

V osmnácté kapitole autor rozpráví o třech kulturách a o překonání klamu vědy.

Na začátku kapitoly Nietzsche hovoří o třech stupních iluze, jenž mají vliv pouze na ušlechtilé duchy, kteří s nevolí nesou břímě bytí a které musíme nezbytně nalákat zvolenými lákadly, aby na svoji nevoli nemysleli.³⁰ Z oněch třech lákadel vzniká vše, co nazýváme kulturou. Podle vztahu, ve kterém jsou dílčí složky přimíseny, hovoříme o kultuře sókratovské, umělecké a tragické. Budeme-li jednotlivé složky pojmenovávat z hlediska dějin, hovoříme pak o kultuře alexandrijské, helénské nebo indické, pro kterou můžeme použít i pojem bráhmanská.

Dle autora je veškerý náš moderní svět založen na kultuře alexandrijské, jejímž vzorem jest teoretický člověk sloužící vědě. Jeho původním obrazem je tak Sókratés. Tato kultura nezbytně potřebuje pro své přežití povstání otroků. Jestliže ale hledí na život z pohledu optimismu, nemůže uznat nutnost onoho stavu. Když se obnosil i účinek jejích lichotivých slov, která lákala a utěšovala zároveň, blížila se daná kultura krůček po krůčku ke své záhubě.

V jádru sókratovské kultury je skryt optimismus, který se domnívá, že jeho vláda jest nekonečná. Nesmíme být tedy vystrašení, až začnou v této kultuře dozrávat její plody a až začne býti žádostivou. Není pak ani překvapující, že naděje nacházející se v příležitosti dané univerzální kultury poznání se náhle přemění v hrozící nárok alexandrijského světského blaha.

Když začíná být nynější člověk vystrašen z ohrožení, jež v sobě ukrývá podstata teoretické kultury, zatímco on hned začne pátrat ve svých pracně nashromážděných zkušenostech ve víře, že v nich nalezne pomoc proti onomu ohrožení, přestože sám

---

³⁰ Tamtéž, s. 153

nedoufá, že by mohl být zachráněn, prozatím oni velikáni, oni k univerzalitě jdoucí duchové dokázali vědě nastavit hranice a tím výhradně znemožnili její požadavek na všeobecnou platnost a všeobecný význam. Daným důkazem vyšel na světlo světa onen klam, jenž věda sama o sobě rozhlašovala, že je tedy schopna na základě zákona o příčinnosti odhalit i nejniternější jádro věcí. Nejdůležitější vítězství, které svrhlo optimismus na základě logiky a zároveň se také jedná o vítězství nad tím, co jest podstatou naší kultury, bylo dopřáno již zmíněnému Schopenhauerovi, ale též dalšímu významnému mysliteli, Kantovi. Proti optimismu, který usilovně zastával názor, že lze pomocí nemylných „věčných pravd“ odhalit veškerá tajemství světa, se postavil právě Kant se svým důkazem, že všechny zákony jsou zde jenom kvůli tomu, aby vynesly prostý jev tak, aby mohl vystřídat nejniternější a skutečnou podstatu věcí. Kant tak dokázal, že pravé poznání principu všech věcí se mělo takto zabránit. Díky němu započala kultura, jíž si odhodlá Nietzsche dát jméno kultura tragická. Jejím nejdůležitějším rysem jest, že za nejvyšší ideál neuznává vědu, ale moudrost! Právě ona není pošpiněna svedením jednotlivých věd a dívá se tak svým nezastřeným pohledem na obraz světa, pokoušejíc se v něm láskyplně sjednotit nekonečné trápení s trápením vlastním.

Zasadili jsme tedy sókratovské kultuře údery ze dvou stran a drží tak ve svých rukou pouze jedno jediné své žezlo neomylnosti a má strach ze svých dopadů, které začíná cítit. Není již ani ubezpečena o nekonečném svém přetrvávání. Její jedinou snahou je, že se vrhá pokaždé na nové postavy, jež chce k sobě přivínout, ale nakonec je ve strachu d sebe odežene. Toto jest také vlastnost onoho „rozlomu“, o němž hovoříme jako o jádru utrpení v moderní kultuře.³¹

2.19 19.

V další kapitole Nietzsche pojednává o dalším uměleckém směru – opere a o znovuoobrození tragédie.

Podle Nietzscheho hodnoty a obsah, jež se nacházejí v kultuře sókratovské, nemůžeme pojmenovati neméně hruběji, nežli jako kulturu operní. Právě onou operou vyjádřila tato kultura svoji vůli a své vědění s jistou dávkou naivity.

---

³¹ Tamtéž, s. 158

Autor se nadále domnívá, že opera jest vystavěna na stejných hodnotách, jako naše kultura alexandrijská. Operu stvořil člověk teoretický, kritický neznalec, nikoliv umělec. Za jejím zrozením stojí posluchači nehudební, kteří chtěli nezbytně porozumět slovu, protože se domnívali, že jedině tak lze znovu obrodit hudbu. Dle nich jsou slova mnohem podstatnější, nežli doprovázející hudební ztvárnění, tak jako je duše významnější nad tělesnou schránkou. V této brutalitě, jež jest vystavěna z nehudebnosti, snoubí se hudba, obraz a slovo. Opera vyplývá z mylné představy uměleckého způsobu práce, který pochází z oné víry, že každý jedinec, jenž je schopen něco pociťovat, má onu schopnost být umělcem. Na základě této víry jest opera uměním, ale uměním laickým, které stanovuje své poučky skrze optimismus člověka teoretického.

U opery tak můžeme hovořiti o tzv. idylické tendenci opery.³² Idylické podle chápání Schillera, jenž uvádí, že příroda a ideál jsou buď objektem smutku, pokud jest příroda vyličena jako osamělá a ideál je vyličen jako nedostihnutelný, anebo jsou objektem radosti, pokud jsou oba, jak příroda, tak i ideál vyličeny jako pravda.

Ztráta dionýského ducha jde ruku v ruce se zřetelnou, ale dodnes neobjasnitelnou proměnou a úpadkem řeckého člověka. Zároveň se nám ale rodí víra, jsme-li schopni spatřit na základě neomylných symbolů, že v našem současném světě dochází k postupu zcela opačnému – dionýský duch se náhle probouzí! Z dionýské podstaty německého ducha zrodila se síla, která není v žádném vztahu ke kultuře sókratovské, ze které tak nelze ji ani vyložit a ani odpustit, ba právě naopak je onou kulturou chápána jako fantom, tajemství, jako nepřítel a porobitel. Hovoříme zde o německé hudbě, především jak ji známe v její nejkrásnější a nejžárnější podobě od Bacha k Beethovenovi a od Beethovena po Wagnera.³³

Nietzsche chce, pro jistotu, znovu upozornit na již odhalené vědomosti. V předchozí kapitole jsme dosáhli jednoho z největších objevů v německé filosofii vůbec. Jednalo se o odhalení hranic vědy, čímž jsme zničili onen vědecký optimismus sokratiky snažící se skrze své věčné pravdy vysvětlit podstatu věcí. Oněmi velikými duchy, kterým se tento velkolepý objev podařil, byli Kant a Schopenhauer. Daným důkazem byl udělen pokyn

---

³² Tamtéž, s. 164

³³ Tamtéž, s. 168

k nevídaně hlubšímu a důležitějšímu bádání po záležitostech etnických a uměleckých. Díky Kantovi vzniká kultura, jejíž podstatou je dionýská moudrost sdělována slovy.

2.20 20.

Ve dvacáté kapitole autor hovoří o úpadku německého vzdělání, které se od moudrosti a vzdělanosti Řeků čím dál tím více oddaluje a vyzývá k tomu, abychom se stali tragickými lidmi.

Jestliže by měl neúplatný soudce rozsoudit, který z německých velikánů a z jaké podstaty bral si z příkladů Řeků a posunul tak německého ducha, pocta by připadla Goethovi, Schillerovi a Winckelmannovi za jejich nejvznešenější boj o vzdělání. Od dob oněch bojů a jejich brzkých vlivů z nepochopitelných důvodů trvale a trvale klesalo úsilí dosáhnout se ke vzdělání a k Řekům na téže dráze.³⁴ Mínění o tom, jakou důležitost představují Řekové pro vzdělání, od oněch dob začalo upadat. Na místě, kde by mělo nejvíce záležet na tom, aby se poznatky získávaly a nadále šířily z hellénských pramenů a tím docházelo k upevnění německého vzdělání, tak právě zde, mezi pedagogy, rozmohlo se povrchní řešení, jak si s Řeky pohotově a elegantně poradit. Kolikrát byl právě na onom místě hellénský vzor ponechán svému vlastnímu osudu a místo jeho studia nastala parodie. Vzdělání na školách snad ještě nikdy nezaznamenalo tak děsivou dekadenci, jako nyní. Prvořadým činitelem onoho vzdělání je konec konců „žurnalista“, ve smyslu papírového zajatce dne, na místo pedagoga.³⁵ Ten nemá na vybranou a musí se přiblížit „žurnalistovi“, aby se stejně jako on mohl lehce, vesele a vzdělaně pohybovat. Nietzsche nám zde pokládá otázku, jak se dnešní vzdělanci cítí, když vidí, jak se znovu probouzí dionýský duch? Jak se asi cítí, když znovu přichází na scénu tragédie? Nenalezneme v historii žádnou uměleckou epochu, ve které by ona zmíněná „vzdělanost“ a pravé umění, byly v takovém rozporu, jako jsou za našich časů.

Nechť nám nikdo nepřekazí naši důvěru a radost z obrody hellénského starověku! Jenom z této naděje pramení naše víra, že se německý duch oživí a ospravedlní hudbou. Autor nám klade další otázku, jaká jiná potěcha, jaká jiná naděje by nás mohla spasit od naší kultury, která jest tak bídná a ponurá?

---

³⁴ Tamtéž, s. 171

³⁵ Tamtéž, s. 173

Ovšem jak se chmurná pustina naší unavené kultury najednou přemění, pocítili na sobě dionýské opojení! Nietzsche v myšlence pokračuje: „*Zadul vichr a sebral všechno to přežilé a zpuchřelé, zlomené a zakrnělé, vírem to zamotal do oblaku rudého prachu a vznáší se s tím, jako sup, vysoko do vzduchu. Zmaten, hledá náš zrak věci, jež zmizely: neb to, co zříme, vystoupilo do zlatého světla jakoby z prohlubně, tak je to bujné a zelené, tak živoucí plné šťáv, tak nekonečné v přemíře své touhy.*“³⁶ Tragédie tak jest ve středu této přemíry života, slasti, ale též utrpení. Jest ctihodná, je opojná, poněvadž naslouchá smutnému zpěvu, který k ní zní z dálky.³⁷ Onen zpěv k nám promlouvá o prvotních matkách, které stojí za zrodem světa – Vůle, Blud a Bol. Nietzsche nás tak vyzývá k tomu, abychom spolu s ním důvěřovali dionýskému životu, k tomu, abychom důvěřovali k obrodě tragédie. Éra sókratovského jedince spěje ke konci. Právě teď nastal ten pravý čas pro troufalost stát se tragickými lidmi!

2.21 21.

V jednadvacáté kapitole Nietzsche uvádí vztah mezi dramatem a hudbou a následně mezi Apollónem a Dionýsem.

V úvodu kapitoly nám autor připomíná, že pouze od Řeků dostaneme poučení o tom, co pro jádro každého národa představuje jeden z největších zázraků, ono nenadálé probuzení tragédie. Na místech, kde dionýská vzrušení plně nabývají na životu, je vždy důsledek ten, že dionýské odpoutání od vlastních okovů znamená omezení politických sklonů, jejich nezájem a dokonce i zášť. Oproti tomu nestojí na druhé straně nikdo jiný, nežli Apollón, který jest státotvorným, strážným duchem „principu individuace“.³⁸ Pro národ tak jest jenom jedna jediná cesta – indický buddhismus. Pro jeho trpění, jež zapříčiňuje dychtivost po nicotě, je vyžadována nutná dávka drahocenných extází, které ho donesou nad veškerý prostor, čas a individuum. Ony extáze, na druhé straně, vyžadují filosofii, neboť v ní nalezneme patřičnou moudrost, pomocí níž překonáme nepopsatelný odpor, jež má nad člověkem vliv během stavů mezi jednotlivými etapami.³⁹

---

³⁶ Tamtéž, s. 175

³⁷ Tamtéž, s. 175

³⁸ Tamtéž, s. 176-177

³⁹ Tamtéž, s. 177

Tragédie do svého nitra pohlcuje co největší orgiasmus hudby a tedy u Řeků, shodně tak jako u nás, povznáší hudbu na vrchol. Následně umístí vedle ní dva umělecké obrazy, tragický mýtus a tragického hrdinu, který, mající rysy titána, převezme na svá záda veškerý dionýský svět ve víře nám všem ulehčit. Podle autora mýtus slouží jako vznešené podobenství, jež je vloženo mezi obecnou platnost hudby a dionýsky prchlivého diváka, aby tak tragédie probouzela v divákovi dojem, že právě a pouze ona hudba jest tím nejsilnějším nástrojem k obnově plastického světa. Odvolávajíc se nyní na tento ušlechtilý blud, může tragédie zatančit si s dithyrambem, může nyní bez obav podlehnout orgiastickému zdání svobody, v němž by si ona neomezená hudba bez tohoto bludu hýřit neodvážila. Mýtus je naším zastáncem před hudbou! Mýtus přináší jí opět největší svobodu! Naopak hudba dává tragickému mýtu protidar, tedy onu nutnou a přemlouvající metafyzickou pozoruhodnost, bez jejíhož všemohoucího přičinění by slovo a ani obraz nikdy nedocílilo.

Mezi naše největší hudební roztoužení a onu hudbu vstoupil tragický mýtus a tragický hrdina. Ve skutečnosti se jedná pouze o obraz nejobecnějších pravd, o nichž dokáže mluvit výhradně jen hudba. V podobenství setrval by ale mýtus, pokud bychom pocíťovali jako individua dionýská, bez žádného působení. Tu nicméně vyvěrá apollinská moc s hojivým účinkem sladkého bludu namáhajíc se pro bytost, která se nachází u konce svých sil, aby byla vyléčená.

Nesmírnou významností výjevu, představy, etnického poučení, půvabného roztoužení apollinský duch očaruje jedince a unáší ho ze své vlastní orgiastické zkázy, zahaluje mu obecnost dionýského obrazu a obelhává ho tím, že mu ukazuje pouze jednotlivý náhled světa. Zde nás Nietzsche nabádá k zamyšlení otázkou, co všechno nesvede ono kouzlo, jež pochází od Apollóna, dokáže-li v nás vzbudit i blud, který nám ukazuje, jako by skutečně onen dionýský živel, v moci apollinské, zvyšoval jeho působení, dokonce snad by byla proboha hudba uměním, které by představovalo obsah apollinský?

Z oné harmonie, jež je ustálena mezi ideálním dramatem a jeho hudbou, dosahuje drama největší úrovně svého optického vyobrazení, kterého by drama vyjádřené slovem nebylo schopno nikdy docílit. Ve skutečnosti jest vztah hudby k dramatu přesně

protikladný. Hudba je jedinou pravou ideou světa a drama je pouze zářným odleskem oné ideje.⁴⁰

Podle autora živel apollinský v tragédii dosáhl pomoci svého bludu bezpodmínečné výhry nad dionýským prvotním živlem hudby. Navíc si ho uzpůsobil k obrazu svému, totiž tak, aby ono drama bylo co nejočividnější. Zároveň ale Nietzsche připomíná, že na jednom podstatném místě byl apollinský blud proražen a zdolán. Jeden umělecký směr se před námi za podpory hudby rozprostírá tak jasně, tak ze své podstaty osvětleně ve svých osobách, že se cítíme, jako bychom zřeli vznik uměleckého díla přímo u mělce samotného – drama! Drama jako jeden útvar získá vlivu, jenž se nachází mimo veškeré schopnosti apollinského umění. V celkovém působení se tragédie končí zvukem, který by nikdy nemohl vycházet z království apollinského umění.⁴¹ Apollinský blud se tak ukazuje ve svém pravém světle, poněvadž se jedná o pouhou roušku, do níž po času trvání tragédie je zastřen její vliv dionýsovský. Daný vliv má následně takovou sílu, že odsune posléze i apollinské drama do říše, ve které hovoříme s dionýskou moudrostí a v níž sebe i svou apollinskou viditelnost zapře. Lze nesnadný vztah mezi apollinstvím a dionýstvím v tragédii připodobnit bratrským poutem obou božstev. Autor ideu doplní: „*Dionýsos mluví jazykem Apollónovým, Apollón však posléze jazykem Dionýsovým: a to je nejvyšší cíl tragédie a umění vůbec*“.⁴²

2.22 22.

Ve dvacáté druhé kapitole autor pojednává o znovuzrození tragédie a estetického posluchače.

V úvodu kapitoly Nietzsche vyzývá všímavého přítele, aby si vybavil účinek ryzí hudební tragédie čistě, podle svých vlastních uměleckých zkušeností. Když si je vědom toho, jak se v něm zvyšuje nadání vidění a zprůzračnění, tuší s toutéž jistotou, že z oné spousty podnětů umění apollinského pro něho nevzniká dobro poklidného, stálého a prostého obrazu, který jest osvobozen od vůle, že mu nevzniká ona slast, kterou v něm probouzejí jeho apollinští umělci, jimiž jsou plastik a epik. Není mu zadostiučiněním, že

---

⁴⁰ Tamtéž, s. 185

⁴¹ Tamtéž, s. 186

⁴² Tamtéž, s. 186-187

oním nazíráním jest očištěn svět, jež chápeme jako svět individuace, z čehož vyplývá soubor a podstata umění apollinského. Přítel vidí jednoznačný život scény, avšak ho odmítá. Tragický mýtus můžeme pochopit pouze tak, když na něho bude pohlížet jako na dionýskou moudrost, která jest apollinským uměním přeměněna v podobu. Mýtem lze svět jevů dovést až k jeho mezím, až k tomu bodu, kde sám sebe zapře, aby tak mohl opět pospíchat zpět do nitra původní a jediné skutečnosti.

O onom příchodu do prvotní domoviny, o sourozeneckém poutu obou uměleckých Bohů, které se naplňují v tragédii, o divákovu vzrušení, které je současně apollinské a dionýské, o těchto veškerých rysech naši teoretikové, estetici, nehovoří. Tím hojněji a urputněji nás přesvědčují, že ona tragika se nachází v hrdinovu zápasu s osudem nebo ve výhře mravního uspořádání světa. Od doby Aristotelovy nemohli jsme se nikdy již více setkat s výkladem účinku tragédie tak, že bychom se z něho mohli domnívati na umělecké stavy a na estetické působení jednotlivce. Ponenáhlu se začalo s tvrzením, že máme pociťovat radost nad tím, když výhra dobrých a ušlechtilých pravidel stejně jako i ono podstoupení tragického hrdiny představuje oslavu vítězství mravního uspořádání světa. Autor je ubezpečen o tom, že pro mnoho lidí působení tragédie opravdu spočívá v tomto tvrzení a v ničem jiném. Ono svědectví je pro něho právě důkazem, že tito posluchači a s nimi i jejich estetikové, nikdy nechápali tragédii za největší a nejhlubší umění.

Na hudební tragédii jsme si s údivem dokázali, že nejhlubší patos skutečně může být pouze estetickou hrou. Pokud někdo nedokáže i teď hovořiti jen o oněch podružných vlivech, pocházejících z oblastí, které nemají s estetikou co do činění, ten zřejmě nemá v sobě ani kousku estetického porozumění.

Obrodil se tedy opět, společně s tragédií, též estetický posluchač. Doposud byl místo něho v hledišti nějaký záhadný omyl, smíšený z potřeb etických a učeneckých – „kritik“.⁴³

2.23 23.

Ve dvacáté třetí kapitole autor porovnává estetického člověka s člověkem abstraktním a zamýšlí se nad německým národem.

---

⁴³ Tamtéž, s. 191

Kdo chce sám na sobě zakusiti, do jaké míry jest v souladu se skutečným estetickým posluchačem nebo zda patří mezi sókratovsko-kritické jedince, ať si položí přímou otázku, jaký dojem na něm zanechává onen zázrak, jež se ukazuje na jevišti – pokud se jím dotkne jeho historický cit starající se o vážné psychologické příčinnosti, pokud chápe zázrak jako podrobení, jako něco, co v dětství znal, ale čemu se nyní oddálil, nebo zda při něm cítí pocity úplně odlišné. Podle odpovědi pozná, do jakého stupně má možnost porozumět mýtu. Patrně téměř každý člověk, který se bude poctivě prozkoumávat, uzná, že v něm již postoupil onen úpadek, a tudíž dokáže mít víru pouze v dřívějším bytí mýtu. Jestliže onen mýtus kultury schází, pak jí schází i zdravá a umělecká moc. Jen mýtus oplývá onou silou, pomocí níž se spasí síla představivosti a apollinského snu. Pouze mýtu a jeho představivosti se týká, aby mladého jedince, jeho duši, na každém kroku hlídali neviditelní strážci, kteří opatrují její růst a kteří dají jedinci předzvěsti, na základě nichž si může vysvětlit svůj život a své boje.

Nietzsche nyní dává vedle estetického člověka abstraktního člověka, který není veden mýtem, dále pak abstraktní výchovu, abstraktní mrav, abstraktní právo a abstraktní stát.⁴⁴ Vyzývá nás, abychom si představili kulturu, jež postrádá neochvějného a svatého svého prvotního sídla, ale je odsouzena získávat veškeré příležitosti a bídne se vyživovat ze všech kultur. Právě takový je náš svět, taková je naše současnost, takový je účinek onoho sókratovství, jež se snaží zničit mýtus. Autor charakterizuje onoho člověka následovně: „*A tak tu stojí člověk bez mýtu, s věcným svým hladem, mezi všemi minulostmi, a tak tu hledá a hrabe a ryje, zda nenajde nějakého kořínku, byť mu i bylo po něm kopat někde v nejodlehlejším rumu starožitností.*“⁴⁵ Onen převeliký historický stav neukojené módní kultury, ono nahromadění a opovrhování odlišných kultur, ona pronikavá vůle poznání, veškeré tyto rysy jsou důkazem toho, že se mýtus ztratil. Ovšem neztratil se pouze on, ale taktéž mytický domov a mytické lůno.

Až v době německé reformace nalezneme první melodii budoucí německé hudby, jež jest v jejím hymnu. Prvotní dionýské zvolání, první lákání můžeme slyšet v Lutherově chorálu, jenž jest tak převeliký, statečný, oduševnělý, s oplývající laskavostí a jemností.

---

⁴⁴ Tamtéž, s. 195

⁴⁵ Tamtéž, s. 196

Vděční jsme zástupu dionýských snílků za německou hudbu, ale zároveň za obrození německého mýtu.

Nietzsche si je vědom svého úkolu, tedy svého přítele, který ho následuje, podpořit k lpění na třpytících se vůdců Hellénů. Od nich jsme k našemu očistění od estetických znalostí přejali podobu obou uměleckých božstev, z nichž každý má kontrolu nad svým vlastním královstvím a o jejichž blízkosti a zvěšování dala nám mnoho rad řecká tragédie. Byli jsme svědky toho, když dva původní umělecké živly byly od sebe navzájem odloučeny, směřovala ona řecká tragédie své záhubě. Současně s touto záhubou nastala degenerace a proměna řecké národní povahy, díky nimž vyvěrala naše uvažování o tom, jak nutně a úzce se prolínají ve svých kořenech dvojice umění a národ, mýtus a mravnost, tragédie a stát. Smrt tragédie znamenala taktéž smrt mýtu. Národ, ale taktéž jedinec, má niterní význam jenom tehdy, pokud na své vzpomínky může dát pečeť věčnosti. Pouze tak je schopen projevit své niterní mínění o podmíněnosti času a smyslu života. Opačné mínění nastává, když se národ, ale taktéž jednotlivec, vnímá historicky a pokoušejí se rozbít mytické hradby, jimiž jsou obstoupeny. Vděční jsme za řecké umění, zejména pak za řeckou tragédii, neboť právě ona zastavila záhubu mýtu. Ovšem i ona sama řecká tragédie musela podlehnout záhubě, aby mohl vzkvétat život mravů a činů.

Autor věří v poctivou a pevnou podstatu německého charakteru a doufá, že dokáže ze sebe vyhnat ony neznámé, nuceně do ní zapuštěné živly. Je zde možnost, že se německý duch vzchopí a sám na sebe se rozvzpomene. Mnozí z nás si myslí, že by onen zápas měl být zahájen vyloučením románských živlů. Ona myšlenka jest možná, ale nikdy se nesmí stát, aby se tento zápas odehrával bez přičinění původních božstev, bez původního domova, bez vrácení všech německých věcí. Zda se Němec poohlíží po vůdci, jenž by mu opět ukázal cestu do vlasti pradávno již zapomenuté, ať výhradně poslouchá dionýského ptáka, který jakožto jediný zná onu cestu.

2.24 24.

Ve dvacáté čtvrté kapitole se autor opět navrácí k obrodě hudby, tragického mýtu a tragédie.

Nezvyklým uměleckým působením hudební tragédie jest onen apollinský klam, který nám znemožňuje naprostého propojení se s dionýskou hudbou, kdežto naše hudební

bujarost se může uvolnit v říši apollinské na zřejmém světě, jenž pronikne mezi nás a hudbu. Právě oním uvolněním z nitra jasně před nás vyvěrá svět scénického děje a drama především. Děje se tak mnohem silněji, než by toho bylo schopno apollinské umění, avšak zde, na onom místě, kde dané umění jest podstatou hudby, se spojují Apollón a Dionýsos v sourozencké pouto, aby tvořili nejvyšší a nejhlubší podobu obou jejich umění – apollinského a dionýského.

Ze skutečnosti, že jest onen život tragický, nic nevyplývá pro zrod nějaké umělecké podoby. Jestliže tragický mýtus opravdu náleží do umění, je také součástí tohoto jeho metafyzického úmyslu, jímž svět má stoupat do ryzích oblastí. Autor se zamýšlí nad tím, co má stoupat, když je svět jevů ukazován ve světle trpícího hrdiny?

Kdokoliv má tolik odvahy a chce objasnit tragický mýtus, nemůže se dopustit oné chyby, která jest v přenášení neobvyklé rozkoše na cizí oblast soucitu, bázně a mravní vznešenosti.⁴⁶ Pokud tedy chceme tragický mýtus objasnit, musíme tak učinit v oblasti čisté estetiky. Jak ale může ona disharmonie a ohyzdnost, které jsou v mýtu obsaženy, dospět k estetické rozkoši?

V tomto bodu musí Nietzsche připomenout, že svět lze očistit jenom, pokud ho budeme považovat za jev estetický. Úlohou tragického mýtu pak jest, aby nás ubezpečil, že i ony jeho zmíněné rysy, jsou součástí umělecké hry. Dané nesnadné vyjádření dionýského umění může být okamžitě zřetelné jen tehdy, bude-li vycházet z magické formy hudební disonance. Slast vzniklá z tragického mýtu, má stejný původ jako slastný cit oné hudební disonance. Dionýský svět, včetně jeho prvotní slasti, již můžeme cítit i v bolesti, jsou společným nitrem, z něhož vychází tragický mýtus a hudba.

Pro náležitý odhad dionýských vloh národa musíme mít na mysli nejenom jeho hudbu, ale též onen tragický mýtus, který je rovnocenným společníkem onoho nadání. Hudba a mýtus nalézají se v nejtěsnější jednotě a můžeme tak považovat, že úpadek a zkáza jednoho živlu spočívají v ochabnutí i druhého živlu. Ovšem ono ochabnutí mýtu nemusí představovat zeslabení dionýského nadání. Nitro německého ducha jest toho jasným důkazem.

---

⁴⁶ Tamtéž, s. 205

V tragédii jest obsažen tragický mýtus, který se znovu obrodil z hudby. V tragickém mýtu tak můžeme očekávat vše a vytěsnit největší bolest. Ona největší bolest tkví v tom, že německý mimořádně nadaný jedinec tak dlouho otročil v hanebné robotě pokryteckých bezvýznamných mužů.

2.25 25.

V poslední, dvacáté páté kapitole Nietzsche shrne své poznatky.

Tvrdí, že hudba a tragický mýtus jsou projevem dionýské schopnosti národa a jsou navzájem propojeny bez možnosti odloučení. Vznikají v umělecké oblasti, která se nachází mimo oblast apollinství. Na onom místě jest dionýství proti apollinství prvotní uměleckou mocí, z níž vyvěral veškerý svět jevů.

Kde se tak prudce zvedá moc dionýská, čímž jsme živými důkazy, tam zároveň vstoupil i Apollón, jenž jest zahalen.

3 Tak pravil Zarathustra: Kniha pro všechny a pro nikoho

3.1 Prvý díl

3.1.1 Zarathustrova předmluva

3.1.1.1 O nadčlověku a posledním člověku

V předmluvě k dílu „*Tak pravil Zarathustra*“ nás Nietzsche seznamuje s hlavním hrdinou, Zarathustrou a počátkem jeho životní cesty.

Zarathustra se rozhodl odejít ze svého domova ve třiceti letech a uchýlit se vysoko do hor. Zde se každý den radoval ze svého vlastního ducha a ze své samoty. Činil tak dlouhých deset let. Jednoho dne se však změnilo jeho srdce. Jednoho dne vstal se sluncem a promluvil k němu: „*Ty veliká hvězdo! Čím bylo by tvé štěstí, kdybys neměla těch, kterým svítíš!*“⁴⁷ Ve své promluvě k slunci pokračoval se slovy, že by se bez jeho, jeho orla a jeho hada nebylo nasytilo. Jenomže Zarathustra čekal na slunce každý den a odebíral od něho jeho nadbytek a žehnal mu. Nyní ovšem byl již plně naplněn svojí moudrostí a chtěl ji začít darovat a rozdávat mezi lid. Rozhodl se proto sestoupiti z hor v hloub, stejně tak jako slunce zapadá za moře a přináší světlo i do podsvětí! Zarathustra musí stejně tak jako slunce zaniknouti. Aspoň tak nazývají to oni lidé, k nimž chce sejíti. Požadoval od slunce požehnání a „*tak se počal Zarathustrův zánik.*“⁴⁸

Zarathustra se vydal na svou pouť a sestupoval sám z hor. Když přišel do lesů, setkal se s jedním starcem, který v nich hledal obživu. Stařec se zadíval na Zarathustru a následně mu pravil, že mu tento poutník není neznámý. Kdysi touto cestou šel a nazýval se Zarathustrou, ale změnil se. Ptal se ho, zda se nebojí trestu, poněvadž do hor přinášel popel, ale nyní s sebou má oheň. Ze Zarathustry se stalo dítě, které se probudilo ze spánku – co ale bude hledat u těch, kteří stále spí? Zarathustra mu odvětil, že má rád lidi. Stařec mu oponoval, že on kdysi taktéž lidi mnoho miloval, ale nyní má v lásce boha, nikoliv lid.

---

⁴⁷ NIETZSCHE Friedrich, *Tak pravil Zarathustra: Kniha pro všechny a pro nikoho*, 1.vyd., Praha: Vyšehrad, 2013, s. 9, ISBN 978-80-7021-375-7

⁴⁸ Tamtéž, s. 9

Člověka chápe jako přespříliš nedokonalé stvoření a láska k člověku by ho zabila.⁴⁹ Zarathustra mu odpověděl, že nese lidem dar. Stařec Zarathustrovi znovu odvětil, že nemá lidem nést a dávat nic, naopak jim má raději něco odebrat a to má s nimi nést. Stařec pokračoval ve své řeči a tvrdil, že pokud jim chce ale dát dar, tak pouze almužnu a i o ni mají prosit. Zarathustra i nyní starci oponoval, že on almužny nerozdává, poněvadž k nim není dostatečně chudý. Kmet se jeho odpovědi zasmál a pravil, že má tedy chtít, aby lidé jeho dary přijali, poněvadž nejsou lehkověrní a nedůvěřiví k poustevníkům a jejich darům. Stařec se snažil dále přesvědčit Zarathustru, aby nešel za lidmi a pobýval raději zde, v lese nebo může zůstat u zvířat. Zarathustra se prozíravě zeptal kmeta, co dělá on v lese. Ten mu odvětil, že zde skládá písně, pomocí nichž opěvuje boha. Najednou se kmet zeptal Zarathustry, co vlastně přináší za dar. Jakmile uslyšel ona slova, odpověděl mu: „*Co bych vám mohl dáti! Jen mne rychle pusťte, abych vám nic nevzal!*“⁵⁰ Onou odpovědí se od sebe stařec se Zarathustrou rozloučili. Když byl Zarathustra sám, ponořil se do svého srdce a promluvil k němu: „*Což je to možné! Tento staříčkový světec ještě ani nezaslechl v svém lese, že bůh je mrtev!*“⁵¹

Zarathustra došel do města, které se nacházelo nejbližší od oněch lesů, a na tržišti uviděl nahromaděný dav, který čekal na provazochodce. Zarathustra se rozhodl promluvit k lidu a sdělit mu, že káže nadčlověka! Člověk sám o sobě nestačí! Člověk musí být přemožen! Položil lidem otázku, co udělali, aby byl člověk přemožen. Dále se jich zeptal, čím je opice pro člověka – posměchem nebo bolestným studem?⁵² Přesně tak má být člověk pro nadčlověka – posměchem nebo bolestným studem.⁵³ Zarathustra káže lidem nadčlověka! Pro něho jest nadčlověk podstatou země. Prosil lid, aby byl oddaný zemi a nedůvěřoval těm, kdož hovoří o nadpozemských pravděpodobnostech. Jedná se o traviče, kteří jsou sami otráveni, opovrhují životem a musí zahynout. V dřívějších dobách byl nejvyšším zločinem zločin proti bohu, jenomže bůh jest mrtev a spolu s ním jsou mrtví i

---

⁴⁹ Tamtéž, s. 10

⁵⁰ Tamtéž, s. 11

⁵¹ Tamtéž, s. 11

⁵² Tamtéž, s. 11

⁵³ Tamtéž, s. 11

oni zločinci. Konat zločin proti zemi je nyní proto tím nejvyšším zločinem! V dřívějších dobách taktéž duše s opovržením pohlížela na tělo a ono opovržení bylo nejvyšší. Duše toužila, aby tělo bylo vyzáblé, hrůzné a hladové. Věřila, že jediné tak uteče jak jemu, tak ale i zemi. Zarathustra nyní položil další otázku lidu, co jejich tělo vypovídá o jejich duši? Není snad jejich duše bídou a nečistotou a mrzkým pohodlím? Zarathustra odpověděl, že jedinec jest nečistým proudem a pouze ten, kdo jest mořem, může se odvážit myslit si, že zahrne do sebe onen nečistý proud a přitom se neušpiní. Zarathustra opět káže nadčlověka! Nadčlověk jest právě dané moře, ve kterém jejich obrovské opovržení může zahynout. Zarathustra položil davu další otázku, co je největší, čeho může člověk v životě zažít? I nyní sám odpověděl, že se jedná o hodinu velkého pohrdání.⁵⁴ Hodina, ve které se i dobro promění v odpornost a stejně tomu jest i s rozumem a ctností. Jakmile Zarathustra domluvil, ozval se někdo z davu, že již mnoho slyšeli o provazochodci a nyní ho chtějí ale i vidět, načež se mu začali všichni smát. Provazochodec mylně usoudil, že dav mluví o něm a začal se svým výstupem.

Zarathustra se zadíval s podivem na dav. Poté se k němu vyslovil, že člověka vnímá jako provaz, který je mezi člověkem a nadčlověkem.⁵⁵ Jedná se o provaz nad propastí. Velikost člověka nespočívá v jeho účelu, nýbrž v tom, že jest přechodem a zánikem.

Zarathustra po své promluvě znovu zdvihl oči k davu, ale ten se opět jenom smál. Obrátil se ke svému srdci a pravil mu: „*nechápu mne, nejsem ústy pro tyto uši.*“⁵⁶ Chvilí se zamýšlel nad tím, proč se tak chovají, na co jsou tak pyšní. Odpovědí mu bylo vzdělání, které jest, povyšuje nad pasáky koz! Právě proto s nelibostí slyší, když jim někdo přisuzuje ono „pohrdání“. Zarathustra se tak rozhodl promluvit o tom nejvyšším pohrdání, kterým není nikdo jiný, nežli poslední člověk. Pokračoval ve své řeči a vyzval dav, aby si určil svůj vlastní cíl. Je podle něho ten nejvhodnější čas, aby člověk v sobě vypěstoval semínko své největší naděje. Lidé mají stále čas, ale jednoho dne skončí a nepůjde v sobě vypěstovat ničeho. Když Zarathustra opět domluvil, lid se mu zase jenom vysmíval. Dokonce na něj bylo pokřikováno, ať dá lidem posledního člověka, ať udělá ty, kteří zde

---

⁵⁴ Tamtéž, s. 12

⁵⁵ Tamtéž, s. 13

⁵⁶ Tamtéž, s. 14

jsou, posledními lidmi. Zarathustra byl z vyjádření davu zarmoucený a opět promluvil ke svému srdci: „*Nechápu mne: nejsem ústy pro tyto uši.*“⁵⁷ Domníval se, že dlouho pobýval v horách a nyní mu nikdo nerozumí. Všichni se na něho dívají a smějí se mu. Ba více, nenávidí ho!

Náhle se přihodilo něco, co donutilo každého z davu oněmět a znehybnět. Zatímco se snažil Zarathustra k lidem promlouvat a probudit je z jejich spánku, dal se provazochodec do práce – vyšel z dvířek a šel po lanu, které bylo natažené od jedné věže ke druhé. Nacházelo se tak nad tržištěm a davem. Poté, co urazil polovinu své cesty, se náhle znovu dvířka otevřela, vyšel z nich šasek a spěchal za provazochodcem. Ve svém rychlém pronásledování na něho začal pokřikovat, aby přidal do kroku, jinak ho zavrou do jedné z věží, protože lepšímu brání v cestě! S každým slovem byl blíže a blíže, a když mu byl na dosah, skočil přes něj. V tom okamžiku ztratil provazochodec hlavu i provaz a padal k zemi. Dav lidí stojících na tržišti se začal najednou chovat jako moře, do kterého vjede vichřice – všichni začali utíkat a strkat do sebe. Jediný, kdo zůstal, byl Zarathustra, vedle kterého ono bezvládné, ale stále živé tělo dopadlo. Po chvíli se provazochodci vrátilo vědomí, a když otevřel oči, neviděl po svém boku nikoho jiného, nežli Zarathustru. Právě mu, že již dlouho dobu ví o d'áblu, jenž si ho vezme s sebou do pekel a on mu v tom nebude přec bránit. Zarathustra odpověděl, že není vše tak, jak se domnívá. Není žádného d'ábla a není tak ani žádného pekla – jeho duše zemře před jeho tělem. Uklidňoval ho, ať se již ničeho nebojí. Provazochodec odvětil, že pokud je tomu skutečně tak, pak není o nic víc nežli zvíře, které nevládným zacházením a chudobou vycvičili k tanci. Zarathustra však odpověděl provazochodci, že nemá pravdu, poněvadž z nebezpečí učinil si svoji obživu a z její podstaty nyní umírá. Zaslouží si tak, aby ho pochoval vlastníma rukama. Zarathustra domluvil, ale odpovědi se mu již nedostalo. Umírající však stačil ještě pohnout rukou směrem k jeho ruce na znamení vděku.

Mezitím nastal večer a tržiště zahalila temnota. Dav se rozplynul, neboť i zvědavost a zděšení nevydrží navěky. Jediný, kdo opět zůstal, byl Zarathustra. Seděl vedle mrtvého těla a byl zahloubán do svých vlastních myšlenek. Nakonec přišla noc a studený vítr pocítil i Zarathustra. V tom okamžiku vstal a promluvil ke svému srdci, že je lidská obživa strašlivá a pořád beze smyslu. On však chce naučit lidi smyslu jejich obživy, ale tím jest

---

⁵⁷ Tamtéž, s. 16

nadčlověk. Zatím je ale jejich smyslům stále daleko. Zarathustra se rozhodl, že vezme mrtvého provazochodce a zanese ho tam, kde ho vlastníma rukama pochová tak, jak mu slíbil.

Po oné promluvě k srdci svému vzal mrtvé tělo na záda a vydal se na cestu. Sotvaže ušel sto kroků, přikradl se k němu cizí člověk a pošeptal mu, ať opustí toto město, neboť ho tu mnoho lidí nemá v lásce. Štěstím jeho bylo, že promlouval jako šašek a dav se mu smál. Dalším štěstím jeho bylo, že se ponížil tím, když se přičlenil k onomu provazochodci. Pravil mu, ať opustí ono město, jinak následujícího dne přejde on živý mrtvého. Oním cizincem nebyl nikdo jiný, nežli šašek z tržiště. Jakmile dořekl svá poslední slova, zmizel. Zarathustru jeho slova nevydělala a šel dál po své cestě. Došel k městské bráně, kde ho zastavili hrobaři. Kvůli temné noci mu posvítili do tváře a hned, jak ho spatřili a poznali, začali se mu smát. Pravili mu o své radosti, že se zrovna on stal hrobařem, protože si nechtějí své ruce špinit s tímto psem. Zarathustra jim neodpověděl a šel dál. Po dvou hodinách cesty, která vedla mimo lesy a močály, ozval se v něm hlad. Zastavil se před domem, ve kterém uviděl plápolat světlo. Zabouchal na dveře. Přišel mu otevřít stařec se světlem v ruce a ptal se ho, kdo k němu přichází. Zarathustra mu řekl, že přichází živý a mrtvý. Přes den se v něm neozval hlad. Pravil mu, že „*kdo nasytí hladového, svou vlastní duši občerství: tak mluví moudrost.*“⁵⁸ Kmet odešel, ale po chvíli se vrátil a přinesl Zarathustrovi chléb i víno. Po chvíli praví Zarathustrovi, ať i jeho společník se nají a napije. Ten mu odpověděl, že nemůže, neboť jest mrtev. Stařec mu pravil, že mu po tom nic není, protože kdo zaklepe na jeho dveře, musí vzít, co mu je dáváno. Naléhal, ať jí a žijí blaze! Poté ušel Zarathustra opět dvě hodiny cesty. Věřil jí a zároveň hvězdám na obloze. Ovšem za rozbřesku uviděl Zarathustra, že jest v hlubokém lese a cestu již více neshledává. Dal mrtvého do dutého stromu domnívaje se, že ho tak uchrání před vlky. Sám ulehl na mech a po chvíli usnul.

Zarathustra spal spánkem dlouhým. Jeho spící tvář minuly nejenom ranní červánky, ale taktéž dopoledne. Konečně se však probudil a s údivem se zadíval do lesa a ticha. Zadíval se i s údivem sám do sebe. Najednou rychle vstal a zaradoval se, neboť spatřil pravdu, kterou nikdy předtím neviděl. Promluvil tak ke svému srdci: „*Vzešlo mi světlo: třeba mi druhů, a to živoucích – ne mrtvých druhů a mrtvol, jež nesu s sebou, kamkoliv*

---

⁵⁸ Tamtéž, s. 18

chci já. Vzešlo mi světlo: ne k lidu nechť mluví Zarathustra, než k druhům! Nemá se Zarathustra státi stáda pastýřem a psem. Nemám býti pastýřem ani hrobařem. S lidem již ani nepromluví: naposled jsem mluvil k mrtvému.“⁵⁹

Bylo již poledne, když takto zněla jeho slova k srdci svému. Zarathustra se podíval do nebes a v tom uviděl orla, jak krouží v kruzích a kolem jeho krku jest obtočen had. S potěšením pravil, že se jedná o jeho zvířata! Jedno jest nejhrdější a druhé nejchytřejší, které kdy na zemi bylo. Obě zvířata se vydala na výzvědy. Chtěli vědět, zda je Zarathustra stále živ. Odpověděl, že se setkal s větším nebezpečím u lidí, nežli u zvířat. Právě proto ho mají zrovna ona vést! Následně Zarathustra opět promluvil k srdci svému: „*Kéž jsem chytřejší! Kéž jsem chytrý od základu jako můj had! Tu prosím však o nemožné; tedy prosím svou hrdost, aby vždy šla s mou chytrostí!*“⁶⁰ Zarathustra dále pokračoval, že pokud by ho snad jednou měla zanechat jeho chytrost, měla by se jeho hrdost spojit s bláznovstvím. Tak začala Zarathustrova záhuba.

3.1.2 Zarathustrovy řeči

3.1.2.1 O třech proměnách

Zarathustra nám ukazuje tři proměny ducha. Nejprve jest duch velbloudem, poté se velbloud stane lvem a lev se přemění nakonec v dítě.

Mnoho namáhavého se nachází v duchu, v onom statném a nosném duchu, ve kterém pobývá úcta. Po statném a nejstatnějším vyzývá jeho síla.

Nosný duch položí nejzákladnější otázku, co je těžké? Na danou otázku musí nalézt odpověď, a proto pokleká, stejně tak jako velbloud a přeje si, aby mu bylo mnoho naloženo.

Následně odpovídá, že nejtěžší může být pokořit se, a dát tak úder své pýše. Další odpovědí může být, že se může živit žaludy a býlím poznání, ale pro pravdu být lačný ve

---

⁵⁹ Tamtéž, s. 19

⁶⁰ Tamtéž, s. 20

své duši.⁶¹ Mezi následnými odpověďmi je i ta, že můžeme mít v lásce toho, kdo nás nemiluje a opovrhne námi.

Všechny tyto odpovědi na sebe naloží nosný duch. Podobá se tak velbloudu, který i s nákladem spěchá na poušť. Přesně tak spěchá duch s nákladem na svoji poušť. V nejztracenější poušti dochází k druhé přeměně – duch, který jest obtěžkán nákladem, se nyní změnil ve lva, který chce být svobodným a vlastním pánem ve své poušti.

Musí se však utkat v boji se svým konečným pánem, bohem a o vítězství se střetnout s obrovským drakem, v jehož šupinách se odráží tisícileté hodnoty.

Lev ovšem nedokáže vytvářet hodnoty nové. Je ho tudíž zapotřebí k tomu, aby vytvářel onu svobodu a posvátné Ne k povinnosti.⁶²

Nyní však Zarathustra pokládá otázku, proč je zapotřebí, aby se lev stal dítětem? Následná otázka zní, co nedokáže lev, ale dítě ano?

Odpovědí je: „*Nevinností je dítě a zapomenutím, je novým počítím, je hrou, je kolem ze sebe se roztáčejícím, je prvním pohybem, je posvátným Ano.*“⁶³ Pro tvoření jest nutno onoho posvátného Ano, skrze něj touží duch po své vůli a vytvoří si svůj svět. Takto dochází ke třem proměnám ducha.

Tak pravil Zarathustra. Tenkrát byl ve městě, jehož jméno jest „Pestrá kráva“.

3.1.2.2 O učebnách ctnosti

Zarathustra slyšel pět chválu na mudrce, jenž prý dokáže dobře hovořit o spánku a i o ctnosti. Za svá vyjádření si ho všichni váží a dokáží sedět před jeho učitelským stolem. Vypravil se tak k němu i Zarathustra spolu s mladíky a i oni seděli před jeho stolem.

Mudrc hovořil o důležitosti úcty a ostychu ke spánku. Mluvil také o tom, jak se musí člověk stranit těm, kdo v noci nespí, ale naopak bdí.

---

⁶¹ Tamtéž, s. 25

⁶² Tamtéž, s. 26

⁶³ Tamtéž, s. 26

Dále se zabýval desaterem – desetkrát za den má člověk sám sebe překonat, desetkrát za den se má člověk sám se sebou smířit, desatero pravd má člověk za den odhalit, desetkrát za den se má člověk usmát a má být šťastný.

Následně uvedl, že je pouze málo těch, kdož vědí, že je zapotřebí mít všechny ctnosti, aby mohl člověk správně spát. Pokud má někdo všechny ctnosti, musí se vyznat i v další – měl by umět rozpoznat ten správný čas, kdy uložit všechny ctnosti ke spánku, aby se spolu nehádaly! Mudrc pokračoval ve svém výkladu a zaměřil se nyní na noc. Jakmile po celém ctnostném dni přijde noc, má být člověk ve střehu a nevolat spánek.

Nejprve musí popřemýšlet, co všechno za den vytvořil. Přemýšlí nad všemi pravdami, jichž je právě čtyřicet, přesně tolik, kolik je ctností a v tom se na člověka najednou vrhne onen spánek, jenž je králem všech ctností.

Lehkou a klidnou chůzí přijde pán všech zlodějů a odcizí myšlenky.

Po promluvě mudrce se Zarathustra uvnitř svého srdce usmál a pravil mu, že považuje onoho mudrce za hlupáka i s jeho čtyřiceti myšlenkami. Jediné, v čem se skutečně vyzná, je spánek. Jeho moudrost, kterou se snaží dále předávat, jest, aby člověk přes den bděl, protože pak může v noci dobře spát. Z pohledu Zarathustry spočívá moudrost všech mudrců, kteří smýšlí jako tento, ve spánku bez snů.⁶⁴ Nevěděli o příjemnějším smyslu života.

Tak pravil Zarathustra.

3.1.2.3 O záhrobnících

Jednou i Zarathustra vyslal vlastní klam směrem kolem jedince, stejně tak jako tomu dělají všichni uctívači záhrobí. Svět tehdy připadal Zarathustrovi výplodem boha strádajícího a trýzněného.

Zdalo se mu, že chtěl bůh od sebe odvést pohledy, a proto zplodil zemi.

Svět, utvořený, jenž mu připadá nekonečně nedokonalý, jevil se mu dříve zmámenou slastí onoho nedokonalého stvořitele.⁶⁵

---

⁶⁴ Tamtéž, s. 28

⁶⁵ Tamtéž, s. 29

Jednoho dne tak vyslal i Zarathustra vlastní klam kolem jedince, jako tomu dělají všichni uctívající záhrobí. Zarathustra pokládá otázku, zda opravdu kolem člověka?

Odpovědí nám jest, že Zarathustra vytvořil boha, jenž byl výplodem jedince, byl bláznovstvím jedince, jak tomu jest u všech bohů.

Zarathustra položil další otázku, co se přihodilo? Opět samotén odpovídá, že překonal sám sebe, toho, jenž strádal, toho, jenž popel bral s sebou do hor. Najednou se onen přízrak před ním vzdal.

Chápal by nyní víru v ony přízraky jako trápení. Byla by pro něho trápením a hanbou. Rozmlouval tak se záhrobníky.

Všechna záhrobí byla vytvořena na základě utrpení a slabosti včetně oné ne moc dlouho trvající rozkoše, kterou pocítí pouze ten, kdo strádá ze všech nejvíce.

Závrať, která již ani po ničem netouží, ta vytvořila veškeré božstvo a veškerá záhrobí. Zarathustra chce však lidi naučit nové vůli, aby oním směrem, kterým se vydal člověk, aby ho uznávali a podporovali.

Ti, jenž byli nemocní a odumírající, opovrhovali tělem a zemí. Z tohoto důvodu vymysleli záležitosti nebeské a vykupitelné kapky krve.

Zarathustra je ale srdečný k nemocným. Necítí zášť vůči jejich vyjádření nevděku a potěchy. Necháává je, aby se mohli zotavit, aby se mohli překonat, a aby si mohli utvořit ušlechtilější tělesnou schránku.

Zarathustra vyzývá lidi, aby poslouchali, co jim říká hlas jejich neporušeného těla, poněvadž se jedná o hlas ryzí a poctivý.

Ryzeji a mravněji promlouvá zdravé tělo, jež jest bez chyby a pravoúhlé.

Tak pravil Zarathustra.

3.1.2.4 O těch, kdož opovrhují tělem

Těm, kdo opovrhují svým tělem Zarathustra vzkazuje, že nemají změnit ani sebe, ani kohokoliv jiného, ale mají pouze vlastnímu tělu dát sbohem a tím ztratit hlas.

Naproti tomu člověk, který jest procitlý a vědoucí ví, že není ničím jiným, nežli tělem a duše není ničím jiným, nežli pouhým slovem na onom těle.

Tělo je pro něho jedním velikým rozumem, hojnost s jedním smyslem. Ovšem prostředkem těla je taktéž jeho rozum, který pojmenováváme duchem. Jedná se o malý prostředek, jenž jest hračkou onoho majestátního rozumu.

Člověk vysloví slovo „já“ a je na něj nesmírně pyšný. Ve skutečnosti mnohem důležitějším slovem, ač tomu nechce sám věřit, je „tělo“ a jeho „rozum“ – v něm se ukrývá ono „já“, ve skutcích a nikoliv ve slovech.

Smysl a duch se snaží člověka přesvědčit o tom, že jsou záměrem všech věcí, ale opak je pravdou.

Smysl a duch jsou pouho pouhými prostředky a hračkami. Za nimi navíc spočívá prapodstata. Snaží se pořád poslouchat, pátrat a kralovat. Ona je tou, která ovládá i ono „já“.

Původcem všech lidských myšlenek a citů jest mocná vládkyně, cizí moudrá žena – prapodstata. Nachází se v lidském těle a lidským tělem taktéž jest.

Tudíž i ona vytvořila uctívání a opovrhování, vytvořila slast a strast.

I ti, kdož opovrhují svým vlastním tělem, posluhují prapodstatě. Zarathustra k nim promlouvá: „*vaše prapodstata sama chce zemřít a odvrací se od života.*“⁶⁶

Již nezbyvá jí tolik sil, aby mohla vykonávat, co sama by ráda. Chtěla by vytvářet nad sebe samu. Nyní však není pro ni ten správný čas a proto touží zaniknouti.

Prapodstata touží zaniknout a lidé tak opovrhují svým vlastním tělem, neboť nejsou schopni sami nad sebe, bez ní, vytvářet.

Z toho důvodu opovrhují životem a zemí.

Zarathustra se ale nechce touto jejich cestou, tímto nasměrováním, vydat. Pochopil, že oni mu nejsou mostem k nadčlověku!

Tak pravil Zarathustra.

---

⁶⁶ Tamtéž, s. 32

3.1.2.5 O vášních radostných a bolestných

Zarathustra tvrdí, že pokud člověk vlastní ctnost a je mu opravdovou ctností, pak se o ni s nikým nedělí.

Každý ale chce své ctnosti dát jméno a pomazlit se s ní.

Ctnost by ale měla být, dle Zarathustry, pro každého natolik ušlechtilá, že by jí nikdo neměl dávat žádných jmen. Pokud ovšem chceme se o ní zmínit, neměli bychom se o ní ostýchat zajíkat.

Dávno měl každý člověk vášně, ale byly pro něho zlými a zlé je také nazýval. Nyní mu zbyly pouze ony ctnosti, které vyvěraly z útrpných vášní.

Ony byly pro každého tím nejvyšším, co může každý jedinec mít, a proto se ony staly ctnostmi.

Zarathustra tvrdí, že se jedinec může považovat za šťastného, vlastní-li pouze jednu ctnost, protože tak snadněji přejde přes most.

Pokud jich má člověk vícero, tak pro něj znamenají poctu, ale zároveň nelehký úděl – mnoho ctností představuje bojiště ctností.

Každá z nich touží po nejvyšším, čehož může získat – každá touží po ovládnutí ducha.

Každá chce vládnout a dochází tak mezi nimi k žárlivosti – jedna žárlí na druhou. Přirozeně i žárlivosti mohou ctnosti zaniknout. Zarathustra končí rozpravu o ctnostech myšlenkou: „*Člověk je cosi, co musí býti překonán: a proto miluj své ctnosti –: neb jimi zahyneš.* –“⁶⁷

Tak pravil Zarathustra.

3.1.2.6 O kazatelích smrti

Jak miní Zarathustra, jsou duchovní, kteří hlásají smrt a naše země je takových duchovních přeplněná.

---

⁶⁷ Tamtéž, s. 34

Těmto kazatelům je potřebné zvěstovat, aby se života zřekli. Naše země je přesycená lidmi, kteří jsou zbyteční, a jimi je život ničen. Právě oni by měli být smrtí zvábeni z onoho krásného života.

Kazatelé smrti jsou nazýváni jako „žlutí“ nebo „černí“.⁶⁸ Zarathustra nám je pojmenuje v rozličnějších barvách.

Jedny zve jako příšerné, kteří mají uvnitř sebe zvíře a nemají na vybranou. Navíc zatím nejsou ani lidmi, tito příšerní, tak ať hlásají ukončení se životem a sami ať zemřou!

Druhé jmenuje jako souchotináře duše. Jejich rysem jest, že sotva přijdou na svět, již touží po smrti, únavách a odříkání.

Chtěli by býti mrtví a naším úkolem jest, abychom jim jejich vůli posvětili. Bojme se ovšem tyto neživé vzbudit a poškodit ony živé rakve.⁶⁹

Rozumnost jejich jest taková: „*Blázen, kdo zůstane na živu, ale tak nadmíru blázníme! A to jest na životě právě nejbláznivější!*“⁷⁰

Jiní zase praví, že život je jedno velké utrpení a na nás tedy jest, abychom již nebyli. Učení o naší ctnosti říká, že se vyhladíme sami! Sami se z tohoto světa vypleníme!

Ti, kdož hlásají konec tohoto života tvrdí, že rozkoš je hřích a neměli bychom zplodit děti. Druzí zastávají názor, že porodit je dosti náročné a ptají se, proč bychom měli stále rodit. Narodí se jedinci, kteří jsou nešťastní. Oni jsou též duchovní smrti.

Třetí hlásají, jak nám praví Zarathustra, že je zapotřebí soucitu.

Pokud by byli ze svého nitra skutečně soucitní, život blízkým by díky soucitu otrávil. Naopak zlostí by se projevila jejich skutečná добрta.

Taktéž vy, kdož práci a neklidem sytí svůj život, pro vás již není nadbytečný? Vy nejste dostatečně vyspělí pro hlásání smrti?

---

⁶⁸ Tamtéž, s. 40

⁶⁹ Tamtéž, s. 40

⁷⁰ Tamtéž, s. 41

Vy, kteří máte rádi dravou práci, všechno prudké, nové a cizí, vy samy sebe zle překováváte. Zda byste měli víru v život, méně příležitostí bystě měli pro lup. Ovšem k vyčkávání a ani k lenosti nemáte dostatek významu uvnitř sebe.

Všude jest slyšet kázání těch, kdož hlásají smrt. Naše země je přeplněná těch, komu je nutno hlásat o smrti.

Nebo lze kázat „věčný život“ – nezáleží na tom, co kážeme, hlavně, když rychle zemřou!

Tak pravil Zarathustra.

3.1.2.7 O válce a válečném lidu

Netoužíme po tom, aby s námi měli soucit jak nepřátelé, tak ale ani přátelé. Zarathustra nám chce tak povědět pravdu sám.

Bratři, kteří stojíte po mém boku ve válce, miluji vás z celého svého srdce. Jsem a byl jsem jedním z vás. Jsem zároveň vašim zrádcem.

Vím o zášti a závisti, kterou nosíte hluboko ve svém nitru. Nejste natolik udatní, abyste je neokusili. Buďte aspoň natolik udatní, abyste se za ně neostýchali.

Nejste-li schopni býti světky poznání, snažte se být alespoň jeho válečníky.

Vojáků spatřuje Zarathustra nespočet, ale koho vidí pomálu, jsou válečníci. Tím, co oblékají na sobě, nazývají stejnokrojem. Kéž by ale nebyl stejný kroj, který pod ním ukrývají.

Buďte takovými válečníky, kteří se snaží spatřit svého nepřítele, kteří se snaží vést svoji válku a za své myšlenky! Padne-li vaše myšlenka, může heroicky zajásat vaše čest!

Mír by se měl mít rád jakožto nástroj svárů nových. Krátký mír bychom měli milovati více, než mír dlouhý.

Válečníkům nelze doporučit práci, míní Zarathustra, nýbrž boj. Válečníkům nelze doporučit mír, ale výhru. Vaší prací nechť jest boj a vašim mírem nechť jest výhra!

Pokud válku doprovází odvaha, tak obě dokáží mnohem více, nežli láska k milovanému. Nejedná se o soucit, kdož až doposud spasil vaše úrazy, nýbrž vaše odvaha!

Můžeme se ptát, co jest dobré. Odpovědí jest, že být dobré znamená býti odvážný.

Zarathustra pokládá otázku, zda jsou válečníci oškliví. Odpovědí jest, že se mají zakrýt do hávu majestátnosti, který jest pro škaredého.

Můžete mít jen nepřátele a je nenávidět. Nejedná se o nepřátele, jimiž můžete pohrdat. Musíte je pouze nenávidět. Hleďte na své nepřítelé jako na hrdé, protože pak budete zdary nepřítelé považovat za své vlastní.

Revolta jest majestát otroků. Válečnickovou majestátností budiž poslušnost! Vaše láska, jež se váže k životu, necht' jest láskou k vaší nejvyšší naději.⁷¹ Vaše nejvyšší naděje pak jest největší ideou života.

Ona největší myšlenka však pochází od samotného Zarathustry: „člověk je cosi, co má být překonáno.“⁷²

Válečníci, žijte svůj život na základě poslušnosti a války! Nikoho z vás nebudu šetřit, bratři moji, ze svého hlubokého nitra vás všechny miluji.

Tak pravil Zarathustra.

3.1.2.8 O cudnosti

Zarathustra má rád les, ba přímo ho miluje a naopak nemá rád města, protože se v nich zle žije – je v nich přespříliš říjících.

V zápětí pokládá otázku, zda není lepší být dopaden vrahem, nežli být ve snech smilné ženy. Dostává se nám hned odpovědi, že tito muži neumí nic lepšího, než být ženám u nohou. V nitru jejich duše jest bahno, nic jiného.

Nedej bože, aby mělo jejich bahno i duši!

Kéž byste byli přinejmenším bez chyby. Kéž byste byli jako zvířata dokonalí! Ke zvířatům patří ale jedna zásadní vlastnost – nevinnost.

Zarathustra se nyní ptá, zda nabádá, aby zabili své city. Odpovědí jest, že je nabádá k nevinnosti citů.

---

⁷¹ Tamtéž, s. 43

⁷² Tamtéž, s. 43

Dále se ptá, zda je nabádá ke zdrženlivosti. Odpovídá, že zdrženlivost považují někteří za ctnost, ale pro většinu z nich je neřestí.

Ti, pro něž je neřestí, jsou stydliví, ale psice smyslnost pozná z jakékoli jejich činnosti. Všichni mají velice kruté oči, jimiž nenasytně pozorují ty, kdož se trápí utrpením. Nepřevlékla se náhodou vaše vlastnost vilnost za soustrast?⁷³

Opravdu je tomu tak, že na světě žijí lidé, kteří jsou zdrženliví z podstaty své duše. Jsou ze své podstaty mírnější a více se smějí.

Dokonce se smějí i zdrženlivosti a pokládají otázku, co je ta zdrženlivost.⁷⁴ Není náhodou zdrženlivost bláznovství?

Ovšem ono bláznovství potkalo nás a ne obráceně. Onomu návštěvníkovi jsme propůjčili nejenom domov, ale i naše srdce.

Nyní u nás žije – ať setrvá, pokud se mu bude chtít!

Tak pravil Zarathustra.

3.1.2.9 O tisíci a jednom cíli

Zarathustra navštívil spoustu zemí a tak i spoustu národů, u kterých spatřil nejen dobro, ale taktéž zlo. Zarathustra poznal, že na zemi není větší moci, nežli jsou ony dva protiklady – dobro a zlo.

Národ nemůže být, aniž by nehodnotil. Pokud chce být národ silný a uchovat své bytí, nemůže hodnotit, jako hodnotí soused.

Zarathustra poznal, že co u jednoho národa bylo chápáno jako dobré, setkávalo se u druhého národa s opovržením, potupou a naopak – co bylo nazýváno zlem, bylo jinde opěvováno. Málokdy se stalo, že by měl soused pro souseda porozumění. Ba naopak! Vždy nastal údiv nad klamem a zlou vůlí, se kterou se u něho setkával.

Každý národ má svoji desku statků, jež ukazuje všechna jeho překonání. Nejedná se o nic jiného, nežli o hlas vůle k moci.

---

⁷³ Tamtéž, s. 48

⁷⁴ Tamtéž, s. 48

Jakýkoli národ považuje za smysl veškerého svého bytí zabezpečení nadvlády, vítězství a záře, které doženou souseda k závisti a zděšení.

Zarathustra došel poznání, že lidé sami jsou si příčinou svého dobra i zla. Ony dva protiklady jim nebyly seslány z nebes a ani je nikde neobjevily.

Až člověk vtiskne do věcí svůj význam, aby se zachoval. Člověk, nikdo jiný, může dát věcem smysl, lidský smysl! Dělá tak proto, že odhaduje a tím jest hoden nositi jméno člověka.

Odhadovat cenu znamená vytvářet.

Až tím, když odhadneme věcem jejich cenu, vytvoříme jejich hodnotu. Bez ní by byl život nicotný! Dojde-li ke změně hodnoty, nastane také změna u tvořících.⁷⁵

Zpočátku byli tvořícími pouze národové, až později se jimi stali také jednotlivci. Jednotlivec se tak stal nejmladším výplodem.

Jednou národové stvořili desku dobra. Ona deska jest utvořena z lásky, která chce vládnout, ale i z lásky, která chce poslouchat.

Zarathustra navštívil spoustu zemí a tak i spoustu národů, ale nikdy nespatriil větší moci, než kterou jsou schopni milující utvořit – „dobré“ a „zlé“, tak se jmenují.

Kolik jest na zemi národů, tolik jest také cílů. Co chybí těmto národům, jest jeden jediný cíl. Lidé stále nemají svůj cíl.

Zarathustra končí kapitolu úvahou: „*A rcete mi přece, bratři moji: schází-li posud lidstvu cíl, zda neschází také – lidstvo samo ještě?*“⁷⁶

Tak pravil Zarathustra.

3.1.2.10 O starých i mladých ženách

Když Zarathustra osamocen šel svou cestou, v čase, kdy již slunce uchyluje se ke svému západu, setkal se se starou ženou, která k němu promluvila: „*Mnoho promlouval Zarathustra též k nám ženám, nikdy však nám nehovořil o ženě.*“⁷⁷

---

⁷⁵ Tamtéž, s. 52

⁷⁶ Tamtéž, s. 52

Zarathustra ženě odpověděl, že pokud se má hovořiti o ženách, tak jediné k mužům.

Stará žena mu však odvětila, že chce, aby o ženě hovořil i k ní, poněvadž jest na ní vidět stáří, a tak vše opět zapomene.

Zarathustra splnil ženě přání a pravil jí, že žena jest jedna velká hádanka, ale vše na ženě má také své řešení, které je pouze jedno. Ono řešení nese jméno těhotenství.

Muž je pro ženu nástrojem, jak dosáhnout svého cíle. Účelem jest pokaždé dítě. Zde jest položena otázka, čím je ale pak žena pro muže?⁷⁸

Následně je na otázku odpovězeno: „*Dvojí věc chce pravý muž: nebezpečí a hru. Proto chce ženu: nejnebezpečnější hračku.*“⁷⁹

Údělem muže jest, aby rostl pro boj. Údělem ženy jest, aby se postarala o válečnickova zranění. Všechno ostatní je pošetilost.

Vícero porozumění poskytuje dětem žena, ale v muži se ukrývá více dítěte. Ve skutečném muži jest dítě skryto. Toto dítě si chce hrát.⁸⁰

Zarathustra tvrdí, že hračkou pro dítě má býti žena. Žena jest hračkou čistou a něžnou, stejně tak jako je drahokam. Ona bude prostoupena všemi ctnostmi světa. Bude tak drahokamem, který tu dosud není.

V naději ženy se třpytí jméno: „Kéž porodím nadčlověka!“⁸¹

V lásce ženy se třpytí statečnost. S láskou může žena zaútočit na kohokoli, kdo ji nabádá k obavám.

Podle Zarathustry v lásce ženy se třpytí čest. Žena se pramálo vyzná v otázkách cti, ale právě ona neznalost je pro ni ctí. Žena musí za všech okolností milovat více, než jak ji milují jiní, protože jinak by se stala druhými.

---

⁷⁷ Tamtéž, s. 56

⁷⁸ Tamtéž, s. 57

⁷⁹ Tamtéž, s. 57

⁸⁰ Tamtéž, s. 57

⁸¹ Tamtéž, s. 57

Muž by se měl strachovat ženy, která miluje. Taková žena je nakloněná oběti a vše zbylé považuje za nicotné.

Muž by se měl strachovat ženy, která nenávidí. Pokud nenávidí muž, pak je ve svém nitru jenom zlý. Pokud ale nenávidí žena, pak je ve svém nitru špatná.⁸²

Náhle odpověděla stará žena Zarathustrovi: „*Mnoho způsobného pověděl Zarathustra a najmě pro ty, kdož jsou k tomu sdostatek mlády.*

Zvláštní věc: Zarathustra nemnoho ženy zná, a přece ví o nich pravdu! Je to proto, že u ženy nic není nemožného?

A teď vezmi v dík malou pravdu! Vždyť pro ni dosti stará!

Zabal si ji a sevři jí ústa: sic bude křičeti přehlasitě, ta malá pravda!“⁸³

Zarathustra požádal starou ženu, aby mu řekla svou malou pravdu. Stará žena mu pravila: „*Jdeš k ženám? Nezapomeň na bič!“⁸⁴ –*

Tak pravil Zarathustra.

3.1.2.11 O svobodné smrti

Mnoho lidí umře v nesprávný čas. Někdo umře příliš pozdě a někdo naopak příliš brzy. Zarathustra učí lidi, že mají umřít v pravý čas!

Pokud ale někdo neumí v pravém čase žít, jak může v pravém čase umřít? Zarathustra opět radí lidem nadbytečným, že by se neměli nikdy narodit!

Ovšem ale i oni nadbyteční dělají nadbytečně povyky se svou smrtí.

Každý jedinec chápe smrt jako podstatnou součást života. Zatím však není smrt považována za tak významnou událost, kterou bychom měli slavit.

Ten, kdo dokončuje své dílo, umírá vlastní smrtí. Umírá s pocitem vítězství a je obstoupen těmi, kdož věří a příslibují. Takovéto umírání, takováto smrt je tou nejlepší

---

⁸² Tamtéž, s. 57

⁸³ Tamtéž, s. 58

⁸⁴ Tamtéž, s. 58

možnou, které se může člověku dostátí. Druhou nejlepší smrtí jest umřít v boji a promrhat duši.

Zarathustra však svoji smrt opěvuje, protože ví, že jeho smrt bude svobodná, neboť přesně takovou ji chce. Jeho smrt nastane, až bude mít cíl a dědice. V tu chvíli bude ten správný čas.

Některým lidem zestárne jako první srdce. Jiným lidem zestárne naopak jako první duše. Jiní lidé se mohou cítit starými již v mládí.

Někdo nemá dobrý život – jedovatý červ mu otráví srdce. Takovýto člověk by měl hledět, aby se mu vedlo alespoň v umírání.

Někdo se nestane nikdy slabým a i tak v létě uhnije. Jediné, co ho drží při životě na větvi, je bázlivost.

Až příliš mnoho lidí žije na tomto světě. Až příliš mnoho lidí se urputně drží na svých větvích. Necht' se přizene vichřice, která by ze stromů smetla vše shnilé a prohnilé!

Kéž by se objevili duchovní smrti, rychlé smrti! Ti by byli skutečnou vichřicí, která by smetla ze stromů vše shnilé! Zarathustra ale slyší zvěstovat jenom zdoluhavou smrt a trpělivost se vším pozemským.⁸⁵

V muži je ukryto mnohem více dítěte nežli v mladíkovi a mnohem méně hloubavosti. Muž tak rozumí více životu i umírání.

Necht' v umírání plane duch a ctnost každého člověka, stejně jako červánek hoří kolem dokola naší zemi. Pokud se tak nestane, zle se zdařilo ono umírání.

Zarathustra chce zemřít osamocen, aby přátelé jeho mohli o mnoho více milovati svoji zemi. Zarathustra se opět promění v zemi, aby mohl dostát klidu v té, jež stála za jeho zrodem.

Zarathustra vyhodil míč, neboť našel svůj cíl. Nyní hodil zlatý míč svým přátelům a tím podědili jeho cíl.⁸⁶

---

⁸⁵ Tamtéž, s. 63

⁸⁶ Tamtéž, s. 63

Zarathustra se nadevšechno na světě nejraději dívá na své přátele, jak si pohrávají se zlatým míčem. Rozhodne se proto ještě chvílku posečkat se svým odchodem. Jeho rozhodnutí mu jistě omluví.

Tak pravil Zarathustra.

3.1.2.12 O ctnosti, jež obdarovává

Poté, co dal Zarathustra sbohem městu „Pestrá kráva“, jehož si zamilovalo jeho srdce, ho následovali ti, kdož se nazývali žáky onoho poutníka. Když došli ke křižovatce, řekl Zarathustra, že dál již půjde sám, protože jest poutníkem osamělým. Zarathustrovi žáci mu však na cestu dali hůl, která měla na zlaté rukojeti hada, jenž se plazil kolem slunce. Zarathustra měl z hole neskrytou radost a hned se o ni opřel.

V zápětí pronesl ke svým následovníkům tato slova – proč má zrovna zlato pro nás tu nejvyšší cenu? Odpovědí jest, že zlato je neobyčejné, neprospěšné, třpytivé, trochu září a je vždy vhodné jako dar.

Zlato se stalo nejvyšší hodnotou pouze jako zrcadlení největší ctnosti. Zlatým leskem září ten, jenž zlato dává jako dar. Zář zlata ujednává mír mezi dvěma protiklady – sluncem a měsícem.

Neobyčejná, neprospěšná, třpytivá a trochu zářící jest ctnost, která je ze všech ctností tou nejvyšší – ctnost, která obdarovává.⁸⁷

Zarathustra dobře rozumí svým žákům. Stejně tak jako on, i žáci touží po té nejvyšší ctnosti, po ctnosti, jež obdarovává.

Vaše duše chtivě touží po skvostech a pokladech, neboť vaše ctnost jest chtivá v tužbě po dávání.

Snažíte se přilákat všechny věci, aby se před vámi objevili a vkročili do vás, aby se pak z vás mohly rozplynout nazpět v podobě darů lásky.

Opravdu, zlodějem veškerých hodnot bude taková láska, jež obdarovává.⁸⁸ Ona láska jest sice sobecká, ale můžeme ji nazvat zdravou a posvátnou.

---

⁸⁷ Tamtéž, s. 64

⁸⁸ Tamtéž, s. 64

Ovšem jest další sobectví – přespříliš nuzné a hladovějící, které chce loupit. Ono sobectví je sobectvím nemocných a tudíž i láska jest láskou nemocně sobeckou. Z dané chamtivosti promlouvá nemoc a neobyčejná zrůdnost.

Nyní pokládá Zarathustra otázku, co považujeme za špatné a ještě více, co považujeme za nejšpatnější? Nepovažujeme za nejšpatnější právě onu zrůdnost? O zrůdnosti hovoříme pokaždé, když postrádáme duši, která obdarovává.

Nahoru letí naše mysl a tím se stává podobenstvím nejenom našeho těla, ale taktéž našeho povýšení.⁸⁹ Z podobenství oněch povýšení vznikají názvy ctností.

Tělo tak jde dějinami jako někdo, kdo se vytváří, kdo zápolí. K tělu náleží duch. Čím jest ale tělu onen duch? Duch jest kazatelem bitev a vítězství, společníkem a hlasem.

Veškerá jména, která dáváme dobru i zlu, nejsou ničím jiným, nežli podobenstvími. Nepromlouvají zřetelně, pouze přikyvuji. Chce-li od nich někdo něco zvědět, poštilcem musíme jej nazvat.

Pokud jest vaše srdce otevřeno ze svého nitra, pokud jest požehnáním a zároveň nejistotou pro toho, kdo je v jeho blízkosti, tím se rodí vaše ctnost.

Jste-li ochotni se vzdát svého pohodlí, svého měkkého lože a není vám zadosti ani sebevíce měkkého, pak právě tak vzniká vaše ctnost.

Patříte-li mezi ty, kdož touží po společné vůli a nazývají ji nezbytností, pak takto vzniká vaše ctnost.

Skutečně, vaše ctnost není ničím jiným, nežli nově vzniklým dobrem a zlem.

Vaše nově vzniklá mocnost jest ctnost!

V tuto chvíli přestal Zarathustra ve své řeči a s láskou v očích se zadíval na své žáky. Poté začal opět promlouvat ke svým žákům, ale jeho hlas byl jiný.

Zarathustra vyzýval své žáky, aby stáli oddaně při své zemi! Jejich láska, jejich poznání, ať věrně slouží významu své země! Prosil je, aby získali zpět ztracenou ctnost! Jenom ona může navrátit její úděl!

---

⁸⁹ Tamtéž, s. 65

Duch a ctnost ať posluhují zemi! Vy jste ti, kdož mají určovat nové hodnoty veškerých věcí! Z tohoto důvodu musíte se státi bojovníky – bojovníky a tvůrci! Vy, kdož jste při dnešním dnu osamocení, vy, kdož jste odtrženi, právě vy budete jednou tvořit národ! Vy, kdož jste se samostatně vyvolili, z vás vznikne vybraný národ a z vyvoleného národa nadčlověk!

Opravdu, země bude jednoho dne místem, kde se všechno uzdraví. Nyní se rozprostírá nad zemí vůně, nová a léčivá vůně! S novou vůní přichází i nová naděje!

Poté, co Zarathustra dokončil svoji řeč, byl chvíli na pochybách jako ten, kdož ví, že nedořekl stále vše, co mu bylo na mysli. Znovu tedy pozměnil svůj hlas a již naposledy promluvil ke svým žákům.

Pravil, že odted' musí na své cestě pokračovat sám, a proto musí i oni, jeho žáci, odejít samotni! Dále radil svým žákům, aby se měli proti němu na pozoru a dokonce ještě více, aby se za něho ostýchali, neboť je klamal! Žáci k němu promlouvají, že mu důvěřují. Cožpak ale závisí na Zarathustrovi! Všichni jeho učenci jsou věřícími. Opravdu ale záleží na věřících? Žáci se zatím nepokoušeli najít sami sebe. Oni našli Zarathustru, který pokračoval ve své řeči: „*Tak se vede všem věřícím; proto má veškerá víra tak málo ceny.*“⁹⁰ Nyní přikazuje tento poutník svým věřícím, aby jeho opustili a sebe sama našli. Až tehdy, když všichni Zarathustru zaprou, bude k nim moci přijít zpět.

Jedenkrát nastane čas, kdy se stanou Zarathustrovi žáci jeho přáteli a dětmi společné naděje.⁹¹

Tak pravil Zarathustra.

---

⁹⁰ Tamtéž, s. 67

⁹¹ Tamtéž, s. 67

3.2 Druhý díl

3.2.1 Dítě se zrcadlem

Pak se Zarathustra uchýlil nazpět do hor, do osamocenosti své jeskyně a zde vyčkával. Mezitím jeho duši zcela prostoupil pocit netrpělivosti a touhy po těch, jež miloval, neboť choval ještě mnoho, co by jim byl schopen ze sebe předat. Pro člověka jest nejtěžší právě ono uzavření své podané ruky a v obdarovávání uchovat si ostych.

Osamocenému Zarathustrovi ubíhaly měsíce a léta. Co naopak se plnilo, byla jeho modrost, která mu činila bolest.

Jednoho dne se probudil ještě před svítáním, dlouho rozvažoval na svém loži a nakonec se obrátil s rozmluvou ke svému nitru – proč jsem se ve snu lekl, až mě ono leknutí donutilo k probuzení? Pokračoval ve své rozmluvě s otázkou – zda k němu nepřišlo dítě, které svíralo v ruce zrcadlo. Dítě k Zarathustrovi promluví, aby se na sebe podívalo do zrcadla. Když tak Zarathustra na přání dítěte učinil, vykřikl a srdce jeho bylo udiveno. V zrcadle se neobjevila tvář Zarathustry, jak bychom očekávali, ale tvář d'ábla s hanebným smíchem.

Poutník ovšem velice dobře rozpoznal znamení, jenž mu sen přinesl – jeho učení nachází se v nebezpečí! Nepřátel jeho přibývá a právě oni zohavili učení, které předal svým druhům, a ti nyní propadají pocitu ostychu za dary, které jim předal.

Zarathustra nyní promluvil: „*Ztratili se mi moji přátelé; vzešla mi chvíle, abych hledal svých ztracených!*“ –⁹² Jako prorok a pěvec s oněmi slovy Zarathustra vyskočil z lože, až se naň s údivem v očích zadívali jeho orel a had, neboť se na jeho tváři zrcadlilo nejenom slunce, ale i vycházející štěstí.

Zarathustra může opět sejít ze své jeskyně a z hor ke svým přátelům, ale i k nepřítelům. Smí znovu promlouvat a zahrnovat dary své nejmilovanější!

Zarathustra přespříliš dlouho dychtil a přespříliš dlouho do dálek hleděl. I onou samotou nechal se unášet nebezpečně dlouho. Nyní se všechn v jedna ústa přeměnil, ale zároveň v bystrinu, která duní ze srdcí skal! Svoji promluvu tak do všech údolí vypustí!

---

⁹² Tamtéž, s. 71

Zarathustra se vydá novými cestami a taktéž nová řeč mu jde na mysl. I on se nasytil starobylých jazyků a nechce tak kráčet cestou vyšlapanou.

Ted' Zarathustra miluje kohokoli, k němuž může promluvit – své přátele i nepřátele.

Úplně stejně jako přichází bouře, přichází Zarathustrovo štěstí společně se svobodou! Nepřátelé však mají věřit, že jim nad hlavami duní sám ďábel!

Ovšem ani jeho přátelé nezůstanou stranou údivu. I je poleká Zarathustrova moudrost! Dokonce možná i oni se zaleknou a utečou ruku v ruce s nepřáteli.

Zarathustrova moudrost byla počata vysoko v horách, kde na kamenech porodila mládě. Nyní pošetile pobíhá po nehostinné poušti a pátrá po hebkém drnu, ona divoká moudrost! Zarathustra kapitolu končí větou: „*Na hebkém trávníku vašich srdcí, přátelé moji! – na vaší lásce by chtěla ustlati svému miláčku!*“ –⁹³

Tak pravil Zarathustra.

3.2.2 O ctnostných

K bídným a spícím smyslům lze hovořit jedině skrze hřmění a za pomoci nebeských ohňostrojů. Kdo ovšem hovoří mlčky, jest hlas krásy. Ten se pomalu vloupává do duší těch, kdož jsou nejprocitnutější.

Dnes se Zarathustrovi potichu zatřásl a zasmál jeho štít, jeho obrana.

Právě ctnostným, nikomu jinému, se dnes posmívala Zarathustrova krása. Její hlas přišel k Zarathustrovi a promluvil k němu: „*Chtějí ještě – dostávají plat!*“⁹⁴ Vy ctností, vy chcete, aby vám byl vyplácen plat! Požadujete za svoji ctnost odměnu, za žití nebe a za nekonečnost dnešek!⁹⁵ Nyní pocíťujete zlobu, když pravím, že není dozorce, který by určoval výplatu a odměnu? Zároveň netvrdím, že ctnost by měla být sama sobě odměnou!

Zarathustra si stýská nad tím, že do středu všech věcí nalhali nejenom odměnu a trest, ale i duše všech ctnostných!

---

⁹³ Tamtéž, s. 73

⁹⁴ Tamtéž, s. 80

⁹⁵ Tamtéž, s. 80

Ovšem slova tohoto poutníka zryjí vše, i duše oněch ctnostných! Najevo vyjdou tak všechny tajnosti, které v sobě uchovávají a až spočinou zrytím na slunečním světle, bude i jejich lež odtržena od pravdy. Jejich pravda ovšem jest, že jsou přespříliš počestní pro špinavost takových slov, jako jsou pomsta, trest, odplata a odměna.⁹⁶

Pro ctnostné je ctnost stejně důležitá, jako je pro matku důležité její dítě. Chce ale matka za svoje dítě zaplatit? Ctnostní považují svoji ctnost za nejlaskavější součást jich samých.

Na zemi jsou ale i tací lidé, kteří ctností jmenují křeč pod bičem.⁹⁷

Pak jsou zde tací, pro které jest ctnost zahálkou jejich nemravností. Napne-li jednoho dne jejich zlost a žárlivost údy, probudí se v nich pocit, který nazývají spravedlivost a začnou si mnout probuzené oči.

Ovšem jsou zde ještě ti, kteří jsou vtaženi samotnými d'ábly do jejich nitra. Čím jsou vtahováni hlouběji a hlouběji, tím horoucněji hoří jim oko po bohu.⁹⁸

Pak jsou na zemi tací, kteří se přibližují skřípavě a drkotavě, úplně stejně jako se táhnou vozy, jež přivázejí kameny do údolí. Právě oni toho velice povypráví o důstojnosti a ctnostech. Pro ně jest brzda ctností.

Další jsou zde, kdož jsou podobni hodinám. Hodinám, které byly nataženy, aby každý den sloužily. Hodiny tikají, a proto chtějí, aby se ono „tik tak“ jmenovalo ctnost!

Jiní jsou na zemi, kteří se dmou pýchou na trochu té své spravedlivosti. Blahořečí ji a v jejím jménu konají zlo na všem! Svět se tak noří v jejich nekonečné nespravedlivosti!

Další jsou tu, kdož nehybně pobývají ve svém močálu a z něhož volají: „*Ctnost – to znamená tiše seděti v močálu. Nikoho nekoušeme a tomu, kdo kouše, se vyhýbáme; a ve všem máme mínění takové, jaké nám kdo dá.*“⁹⁹

Jsou mezi námi i tací, kdož mají rádi posunky. Pro ně je i ctnost takový posunek.

---

⁹⁶ Tamtéž, s. 80

⁹⁷ Tamtéž, s. 81

⁹⁸ Tamtéž, s. 81

⁹⁹ Tamtéž, s. 81

Pak jsou zde ti, kdož považují ctnost za nutnost. Pod pojmem „nutnost“ rozumí ale policii.

Jiní chtějí zase být povznášeni a podporováni. Právě ono povznášení a podporování nazývají ctností. Další chtějí být naopak překonáni na zemi a ono překonání nazývají ctností.

Všichni se tak domnívají, že mají svůj podíl na ctnosti. Každý si myslí, že může být odborníkem dobra a zla.

Zarathustra přišel proto, aby se jeho přátelé nasýtili oněch starobylých slov – odměna, trest, odplata a pomsta v spravedlivosti.

Zarathustra odebral přátelům na sto slov a nejpůvabnější hračky, které považovali za ctnostné. Nyní se přátelé Zarathustry na něho zlobí stejně tak, jako se zlobí malé děti, když jim někdo odebere jejich milované hračky.

Děti si hrály na břehu moře, když v tom přišla vlna a sebrala všechny jejich hračky. Děti pláčou, ale nevědí, že přijde tatáž vlna, která jim donese nové hračky a nové pestrobarevné mušle. Hračky a mušle uklidní nejenom děti, ale i přátele. Všem se dostane útěchy a nových pestrobarevných muší!

Tak pravil Zarathustra.

3.2.3 Píseň noci

Nastala noc. V noci promlouvá hlasitě vše, co proudí ze studny. Duše Zarathustry jest zároveň proudící studnou.

Nastala noc. Teprve nyní se probouzejí písně těch, kdož milují. Duše Zarathustry jest zároveň písní toho, kdož miluje.

Něco neuklidněného, něco, co se nedá nikdy uklidnit, se nachází v Zarathustrovi a snaží se o halasnou promluvu. Dychtivost lásky je uvnitř něho a ta hovoří sama ze sebe.

Zarathustra jest světlem, ale touží být nocí! Světlo jest pro něho samotou. On však pobývá ve svém světle.

Zarathustra nikdy nepoznal prospěchu těch, kdož berou. Častokrát přemýšlel o tom, že ukrádat jest mnohem lepší než brát.

Jeho bídou jest, že nikdy nepozná klidu od dávání. Všichni od Zarathustry berou, ale i když berou, je on blízko jejich duše? Mezi dáváním a braním zeje propast a přece ta úplně nejmenší propast se překoná nejhůře.

Z jeho krásy roste hlad. Zarathustra by z hlouby své duše ukřivdil těm, pro které plane, z hlouby své duše by okradl ty, kterým dal dary – takto jest Zarathustra hladový po zášti.

Ten, kdo stále rozdává dary, nachází se v nejistotě, že ztratí ostych. Kdo neustále obdarovává, má od samotného obdarovávání ztvrdlé ruce i srdce.

Hodně sluncí obíhá ponurým prostorem a hovoří ke všemu, co jest chmurné, skrze svá světla. Pouze k Zarathustrovi jsou němá.

Proti všemu, co svítí, se neumí světlo chovat jinak, nežli nelaskavě. Ve svém nitru jest nespravedlivé ke všemu, co svítí a chladno jest ke sluncím.

Až vy noční, vy temní, dokážete vytvořit teplo z onoho světla!¹⁰⁰

Nastala noc – Zarathustra je předurčen býti světlem! On ovšem touží po nočním temnu!

Nastala noc – ze Zarathustry vyvěrá jako pramen jeho dychtivost – dychtí promlouvati!

Nastala noc – nyní halasněji hovoří vše, co proudí ze studny. Duše Zarathustrova jest také proudící studnou.

Nastala noc – právě se probouzejí písně všech, kdož milují. Duše Zarathustry jest také písní toho, kdož miluje.

Tak pravil Zarathustra.

3.2.4 Taneční píseň

Jedenkrát večer šel Zarathustra společně se svými žáky lesem. Při hledání pramene došel na louku, na které tančily dívky. Sotva dívky spatřily Zarathustru, hned ho poznaly a přestaly tančit. Zarathustra k nim vlídně přistoupil a pověděl jim, že nemají v tanci přestat,

---

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 91

protože nepřišel, aby je vyrušil. Dále ve své řeči pokračoval, že není přimluvčím ďábla, ale právě boha! Jak by pak mohl býti nepřítelem tanců, jež jsou božské? Jak by mohl býti nepřítelem dívek, jež mají hezké kotníky?

Pravdu má ten, kdož tvrdí, že Zarathustra jest lesem a nocí stromů, jež jsou temné. Kdo se však nebojí jeho temnoty, najde růže ukryté pod cypřišemi.

Ovšem nalezne mnohem více – malého bůžka, jenž leží potichu u studánky. Zarathustra prosí dívky, aby se naň nehněvaly, pokud pokárá onoho boha, který bude naříkat a slzy ronit. Necht' dívky s očima plnými slz naléhavě žádá o tanec a sám Zarathustra jim k tomu píseň zazpívá! Zarathustra zpíval píseň o životě – ženách a moudrosti. Zarathustra zpíval, jak jsou ženy neprobádatelné. Muži dávají ženám různá přívíska – hluboká, věrná, věčná, tajuplná.¹⁰¹ Vždy ženám ale přisuzují své vlastní ctnosti. Dále zpíval Zarathustra o životě. Z celého svého srdce miluje jenom život. Nejvíce ho však miluje, když se mu hnusí. Zpíval taktéž o moudrosti. Zarathustra miluje moudrost, neboť mu mnoho připomíná život – ženu! Život vlastní oko ženy, smích ženy, dokonce i ženinu zlatou udičku – život a žena mají tolik společného!

Když Zarathustra dozpíval svoji píseň a tanec se nachýlil ke svému konci, dívky louku opustily. V tu chvíli byl Zarathustra zarmoucený.

Něco neznámého se náhle objevilo kolem Zarathustry a zamyšleně se poohlíží. Najednou se vynoří otázka: „*Ty ještě žiješ, Zarathustro?*“¹⁰² V zápětí přicházejí další otázky. Naštěstí z něho promlouvá večer.

Večer jest a Zarathustra prosí své žáky, aby mu prominuli, že přišel večer.

Tak pravil Zarathustra.

3.2.5 O neposkvrněném poznání

Když viděl Zarathustra včera, jak se probouzí měsíc, domníval se, že ze sebe zrodí slunce. Na obzoru se nacházel tak rozlehle. Zarathustru se svým těhotenstvím ale oklamal!

---

¹⁰¹ Tamtéž, s. 92

¹⁰² Tamtéž, s. 93

Pochopitelně, ani v sobě nemá mnoho z mužského pokolení, tento ostýchavý poutník. S nečistým svědomím chodí od střechy ke střeše. Činí tak, neboť jest chlípný a žárlivý! Jest chlípný a žárlivý po dění na zemi a po veselí všech zamilovaných.

Zarathustra ho ale nemá v lásce, onoho kocoura, jenž se plíží po střeších!

Potichu a zbožně nakračuje po kobercích, jež jsou plné hvězd. Zarathustra však nemá v lásce takovýchto údů, které mlčenlivě obchází a jejichž ostruha nikdy není slyšet.

Kroky muže, který jest ryzí, jsou vždy slyšet – vždy jsou taktéž ryzí! Nicméně kdož se krade půdou, není nikdo jiný, nežli kočka. Podívejme, jak kočkovitě se přibližuje onen ostýchavý tulák a nečestně!

Ono podobenství přisuzuje Zarathustra všem, kdož jsou „čistě poznávající“.¹⁰³ Je nazývá chlípnými!

Ovšem i ti, kteří „čistě poznávají“, mají v lásce zemi a veškerou její pozemskost. Co jest v jejich lásce špatné, je ostych a zlé svědomí – tím jsou si společní s měsícem!

K přehlížení pozemských záležitostí byl přesvědčen duch, nikoliv vnitřnosti, jež jsou tím nejmocnějším, co ve vás, „čistě poznávajících“, jest! Nyní pociťuje ostych právě onen duch, protože dělá vše, co si žádají vnitřnosti. Před svým vlastním ostychem se rozhodl jít po cestě klamně a zastřené.

Co schází oněm pokryteckým citlivůstkářům, jest nevinnost v touze!¹⁰⁴ Opravdu, jejich láska, kterou projevují zemi, není láskou těch, kdož vytváří, není láskou těch, kdož rodí a není ani láskou těch, kdož pociťují blaho při zrození.

Zarathustra pokládá otázku, kde najdeme nevinnost? Odpovědí jest, že nevinnost nalezneme tam, kde neschází chtění po rození.

Zarathustra pokládá další otázku, kde najdeme krásu? Odpovědí jest, že krásu nalezneme tam, kde se musí chtít – tam, kde neschází vůle milovat, ale i současně zanikat.

---

¹⁰³ Tamtéž, s. 103

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 104

Prokletím pro všechny ty „čistě poznávající“ budiž, že se jim nikdy nedostane svátosti zrození! Nečistý vzduch rozpíná se vždy kolem vás, neboť vaše chlípné úmysly, vaše klamy a zastřenosti jsou tím, co se nachází ve vzduchu!

Masku boha si připevnili na svoji tvář, oni „čistě poznávající“! Kdysi tito „čistě poznávající“ obelhali dokonce samotného Zarathustru. I kdysi považoval tento veliký poutník, že není na zemi nadřazenějšího umění, nežli umění těchto pokrytců! Naštěstí došel k nim zblízka a tu nastal den, který nyní přichází a s ním zaniká láska k měsíci.

Ted' ale přichází slunce a spolu s ním přichází i ona pravá a skutečná láska k matce zemi! Čistotou a tvůrčí tužbou jest veškerá láska zory!

Zarathustra vyzývá všechny, aby se podívali, jak jde slunce nedočkavě po moři! Chce se mu z moře napít a veškerou jeho hloubku nasát do svých výšin.

Stejně tak jako slunce, i Zarathustra vyjevuje svoji nekonečnou lásku k životu a ke všem hlubokým mořím.

Zarathustrovo poznání jest, že vše hluboké má býti povzneseno k jeho výšce!

Tak pravil Zarathustra.

3.2.6 O učencích

Zatímco Zarathustra ulehl a usnul, pojídala mu ovce z břechťanového věnce, který měl na hlavě. Během jejího pasení vyslovila tato slova: „*Zarathustra již není učencem.*“¹⁰⁵

Po pronesení oněch slov ovce odešla – domýšlivě a povýšeně.

Zarathustra se tak dozvěděl od dítěte. Rád chodívá líhat tam, kde si hrají děti – u rozbité zdi, kde jsou bodláky a červené máky.¹⁰⁶

Pro děti, ale nejenom pro ně, taktéž pro bodláky a červené máky, jest Zarathustra učencem. Pro ovce však již učencem není. Tak tomu učinilo jeho poslání!

---

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 105

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 105

Pravdou jest, že Zarathustra odešel z domu učenců a přibouchl za sebou dveře. Přespříliš dlouho byla jeho duše trápená u jejich stolu hlady. Zarathustrovi se nedostalo stejné výchovy v poznávání, jako jim.

Zarathustra dává svoji lásku svobodě a vzduchu, jenž se nachází nad čerstvou zemínou. Bylo by mu milejší každý večer ulehat na volských kůžích, nežli na jejich „důstojnosti“ a „ctihodnosti“.

Zarathustra je příliš rozžhavený a ono rozžhacení spaluje jeho vlastní myšlenky – občas až přichází o dech. Pokud se tak stane, rychle vyběhne ven na vzduch, ven ze všech světnic, na nichž ulpívá prach.

Všichni ostatní jsou ve studeném stínu – snaží se ze všech sil, aby byli jenom pouhou pouhými diváky a jsou pouze tam, kam na ně nedolehne ani jeden paprsek slunečního svitu, jenž svítí na schody. Stejně jako ti, kdož pouze postávají na ulicích a hledí na ostatní lidi, taktéž oni vyčkávají na myšlenky, které k nim dolétnou od jiných lidí.

Vystupují-li za moudrý lid, pak přeběhne Zarathustrovi mráz po zádech, když slyší jejich promluvy a pravdy. Na jejich moudrosti sedí mnohdy zápach, jako by přicházela ze samotných bažin.

Jsou zruční a jejich prsty jsou bystré!

Jsou chytrými hodinovými přístroji – člověk musí být ale obezřetný, aby je dobře natáhl! Pokud se tak povede, bez závary ukazují hodinu a vydávají při tom skrovňoučké rachot. Zároveň si dávají pozor na prsty a vzájemně si příliš nevěří. Jsou nápadití ve skromném chytráctví a tiše vyčkávají na ty, jejichž vědomosti kulhají na ochrnutých nohou.

Zarathustra také viděl, jak trvale obezřetně vytvářejí jed. Při jeho výrobě si vezmou skleněné rukavice.

Umí taktéž hrát s nepravými kostkami. Při hře si vedli tak snaživě, až se u ní zapotili.

Zarathustra vnímá, jak jsou si vzájemně cizí. Co je pro něho ještě horší, než jest jejich přetvářka a nepravé kostky, jsou jejich ctnosti.

V čase, kdy u nich Zarathustra pobýval, nebydlel nikdy s nimi, nýbrž nad nimi.

Netoužili po tom, aby jim někdo chodil nad hlavami, a proto dali mezi Zarathustru a je dříví a hlínu.¹⁰⁷ Zamezili tak zvuku Zarathustrových kroků.

Faleš a nemohoucnost, jež se nacházejí u každého člověka, vložili mezi sebe a Zarathustru – ve svých příbytcích zvou je „falešným stropem“.¹⁰⁸

Jednání jejich nezabránilo však Zarathustrovi, aby se svými myšlenkami nad hlavami jim pochodoval. Kdyby snad jeho myšlenky byly mylné, byl by i tak nad nimi a nad hlavami jim náležícími.

Zarathustra končí kapitolu myšlenkou: „*Neboť lidé si nejsou rovni: tak hlásá spravedlnost. A co chci já, oni by nesměli chtít!*“¹⁰⁹

Tak pravil Zarathustra.

3.2.7 O lidské chytrosti

Hrůzu nenahání výška, nýbrž svah jest děsivý.

Svah, protože po něm se pohled upíná dolů, ale ruka stoupá vzhůru. Na svahu srdce trpí mdlobou ze svého dvojitého chtění.

Zarathustra pokládá otázku: „*Ach, přátelé, uhodli byste i mého srdce dvojitou vůlí?*“¹¹⁰ Zarathustra v zápětí odpovídá, že pro něj se jedná o svah – o ono nebezpečí, kde pohled jeho se upíná do výšky a jeho ruka se chytá hloubky.

Zarathustrovo chtění, jeho vůle, se přitahuje k jedinci, Zarathustrovy řetězy se uvazují k jedinci, protože k nadčlověku jest Zarathustra stržen – k němu směřuje jeho druhé chtění!

Zarathustrovo bytí mezi lidmi tak jest slepé, je takové, jako by lidem ani neporozuměl, neboť jeho ruka nesmí ztratit víru v nezlomných záležitostech.

---

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 107

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 107

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 107

¹¹⁰ Tamtéž, s. 120

Zarathustrova první lidská chytrost jest, že se nechá oklamati – nemusí se tak střežit před šejdíři.

Zarathustrovou druhou lidskou chytrostí jest, že pošetří větší měrou lidí marnivých nežli lidí hrdých.¹¹¹ Pokud se ublíží něčí marnivosti, vznikne z ní mnoho truchloher. Pokud se ale ublíží něčí hrdosti, vznikne z ní mnohem větší hrdost.

K tomu, aby byl život dobrou hrou, je zapotřebí dobrých herců – dobrými herci nejsou nikdo jiní, nežli právě marnivci! Marnivci hrají a touží, aby ostatní na ně s láskou pohlíželi. Marnivci nehrají žádné cizí role, hrají sami sebe, sami sebe vytvářejí. Zarathustra rád pobývá v jejich společnosti, neboť v jejich společnosti si prohlíží život a tím se léčí zasmušilost.

Z tohoto důvodu šetří lidí marnivých, protože právě oni mohou vyléčit onu zasmušilost.

Marnivec věří i lžím o sobě, které mu člověk říká, pokud mu je říká důvěřivě!

Zarathustrovou třetí lidskou chytrostí jest, že si nenechá obraz na lidi zlovolné ztrpčít bojácností.¹¹² Velmi čarovného nachází se u lidí zlovolných. I zlo čeká na naší zemi budoucnost.

Zarathustra se již nasytil oněch nejvyšších a nejlepších – z jejich výšin touží vzlétnout do ještě větší výše, dál, až k nadčlověku!

Zarathustrovou poslední lidskou chytrostí jest, že se chce nechat podvádět svými bližními i sám sebou.

Tak pravil Zarathustra.

3.2.8 Nejtišší hodina

Zarathustra se musí znovu uchýlit do vlastního ústraní. Teď se ale nenavrací s radostnou náladou.

---

¹¹¹ Tamtéž, s. 121

¹¹² Tamtéž, s. 121

Zarathustra se ptá sám sebe: „*Co se mi stalo? Kdo to rozkazuje?*“ –¹¹³ Ach ano, tož má zlostná velitelka mi tak poroučí! Právil kdy tento poutník, jak se ona zlostná velitelka jmenuje? Včera večer hovořila k Zarathustrovi jeho nejtišší hodina – tož jméno jeho zlostné velitelky!¹¹⁴

Nyní onen poutník vypoví nám vše, aby se naše srdce proti němu zcela neuzavřela.

Zarathustra pokládá další otázku: „*Znáte leknutí usínajícího?*“ –¹¹⁵ Následně odpovídá, že se vyděsí takovou hrůzou, která se mu dostane až do prstů u nohou, protože ztrácí pevnou půdu pod nohama a přichází sen.

Tak se tomu stalo i včera Zarathustrovi – v nejtišší hodině ztratil pevnou půdu pod nohama a přišel sen. Kolem něho se rozprostřelo takové ticho, které během svého života nikdy neslyšel. Takové ticho, až se jeho srdce zděsilo. Poté uslyšel Zarathustra hlas, jenž k němu promluvil: „*Ty to víš, Zarathustro?*“ –¹¹⁶ Leknutím vykřikl a krev se mu vytlačila z obličeje – nicméně nepromluvil. Náhle znovu cosi k němu promluvalo, ale bezhlasně: „*Ty to víš, Zarathustro, ale ty o tom nemluvíš!*“ –¹¹⁷ Konečně odvětil Zarathustra vzpurně, že ví, ale netouží o tom hovořit! Znovu cosi promluvalo bezhlasně k němu, že zdali je pravda, že nechce, nemá se ukryvat do své vzpurnosti.

Zarathustra začal ronit slzy, třásl se jako malé dítě a odvětil, že by s veškerou radostí, ale jak smí! Pokračoval ve své řeči a prosil cosi, aby ho jenom toho ušetřil, poněvadž nemá dostatek sil! Znovu cosi bezhlasně pravilo, že na něm přec nezáleží, má říci své slovo a zlomit se!¹¹⁸ I nyní Zarathustra odpověděl, že přec se nejedná o jeho slova, neboť vyčkává toho, kdo jest ctihodnější, nežli on. Není ani hoden, aby se směl o něho zlomit. Opět cosi promluvalo k Zarathustrovi, že na něm nezáleží, neboť není ještě uspokojivě poslušný – poslušnost jest tou nejpevnější kůží. Zarathustra opět odvětil: „*Čeho již nesnesla kůže mé*

---

¹¹³ Tamtéž, s. 123

¹¹⁴ Tamtéž, s. 123

¹¹⁵ Tamtéž, s. 123

¹¹⁶ Tamtéž, s. 123

¹¹⁷ Tamtéž, s. 123

¹¹⁸ Tamtéž, s. 123

pokory! Přebývám u paty své výšky: jak vysoké jsou as mé vrcholky? Toho mi nikdo ještě nepověděl. Dobře však znám svá údolí.“¹¹⁹ Cosi odpovědělo bezhlasně poutníkovi, že ten, kdož dokáže přesunout hory, dokáže taktéž přesunout údolí! Zarathustra pravil, že dosud se jeho slovům nepodařilo přenést hor a pokud k lidem hovořil, jeho slova k nim beztak nedolehla. Zarathustra se vydal k lidem, ale zatím je však nedostihl.

Cosi opětovně promluvílo mlčky k Zarathustrovi: „*Co víš o tom! Rosa padá na trávu, když noc je nejmlčelivější.*“ –¹²⁰

Zarathustra pravil, že se mu dostalo jen posměchu, když poznal svoji pravou cestu, po níž se rozhodl kráčet. Cosi mu ale odpovědělo, mlčky, že přec nemá pražádný význam jejich posměch, neboť on jest tím, kdo se odnaučil poslouchat – právě nyní musí ale vydávat rozkazy!

Cosi se ho nadále optalo, zda neví, koho každý potřebuje. Cosi si samo odpovědělo, že toho, kdo umí rozkázat důležité věci. Dále pokračovalo ve své promluvě – důležité věci činiti, toť obtížné jest, ale důležité věci rozkazovati, toť mnohem obtížnější úkol. Omyl, který se ti může nejněsnadněji odpustit, jest, že vlastníš moc, ale nechceš ji využít. Zarathustro, jsi tím, kdož musí jíti, protože jsi stínem toho, co nevyhnutelně musí přijít.¹²¹

Zarathustra odvětil, že se ale ostýchá. Cosi mu znovu odvětilo, bezhlasně, že je nutné, aby byl ještě jednou dítětem a byl tak bez ostychu. Zarathustra však s odpovědí dlouho váhal a chvěl se. Nakonec nicméně pravil, co pravil již na počátku: „*Nechci.*“¹²² Najednou se kolem něho rozprostřel smích, jenž mu rozdíral vnitřnosti a páral srdce. Naposledy cosi promluvílo k Zarathustrovi: „*Ó Zarathustro, tvé plody jsou zralé, ty však nejsi zralý pro své plody! I nezbývá, než abys opět šel do své samoty: však se již poddáš.*“ –

123

---

¹¹⁹ Tamtéž, s. 124

¹²⁰ Tamtéž, s. 124

¹²¹ Tamtéž, s. 124

¹²² Tamtéž, s. 124

¹²³ Tamtéž, s. 125

Cosí se po své poslední promluvě k Zarathustrovi zasmálo a bylo pryč. Kol Zarathustry zavládlo ticho, které mu připadalo, jakoby se násobilo a bylo dvojnásobným. On však spočíval na zemi a pot se mu řinul z nohou.

Zarathustra vypověděl svým přátelům vše a nic jim nezatajil. Měl by ještě mnoho na srdci, co by mohl svým přátelům předati. Zeptal se sám sebe: „*Proč nedávám? Což jsem lakomý?*“ –¹²⁴

Když Zarathustra pronesl ona slova, zmocnil se ho bol a blížící se čas pro loučení se se svými nejbližšími. Propukl v hlasitý pláč a nebylo v tu chvíli na zemi nikoho, kdo by mu mohl udělat radost.

Nastala noc a Zarathustra sám vykročil na svoji cestu a zanechal své blízké.

3.3 Třetí díl

3.3.1 Poutník

Nastala půlnoc a Zarathustra se vydal cestou, která vedla přes ostrovní hřbet, aby mohl být časně z rána na opačném pobřeží, kde měl v úmyslu nastoupit na loď. Při stoupání do pahorku upínal své myšlenky na mnoho osamělých poutí ze svého mládí a na množství pahorků, hor a hřbetů, které již překonal.

Promlouval ke svému srdci, že jest poutníkem a lezcem, jenž miluje hory a nikoli roviny. Zároveň se zdá, že Zarathustra nedokáže dlouho pobývat na jednom místě.

Pokud snad Zarathustra potká ještě jakýkoli zážitek či snad osud, bude se týkat putování a překonávání hor.

Zarathustra však nyní jest před svým konečným vrcholem a před tím, čehož byl vždy šetřen.¹²⁵ Přichází jeho nejtěžší cesta do vrcholu! Jeho hodina hovoří: „*Teprve nyní kráčíš svou cestou velikosti! Vrchol a propast – to jest nyní uzavřeno!*“¹²⁶

---

¹²⁴ Tamtéž, s. 125

¹²⁵ Tamtéž, s. 129

¹²⁶ Tamtéž, s. 129

V této době jde vlastní cestou důležitosti – co dříve bylo pro něj nebezpečí, jest nyní jeho bezpečím.

V této době jde vlastní cestou důležitosti – nyní jest jeho největší neohrožeností, že není cesty zpět!

V této době jde vlastní cestou důležitosti – tu se nenajde ani jeden člověk, jenž by ho následoval.

Potřebné jest, aby se lidé naučili na sebe nedívat, protože jedině tak jsou schopni mnoho zřít. Tuto těžkost musí mít každý, kdož chce překonávat hory.

Zarathustra však toužil u všech věcí zřít, co jest vzadu a na dně – musí proto překonat sebe samého, musí jít vysoko, výš, až se i jeho hvězdy budou zračit pod ním.¹²⁷

Konečným vrcholem Zarathustrovým jest, že se bude dívat pod sebe samého a uvidí i hvězdy jeho.

Tot' Zarathustrova slova, jimiž hovořil ke svému srdci, když překonával onen vrchol. Jakmile dosáhl hřebenu horského hřbetu, rozprostřelo se před ním moře. Ustal a dlouho nevydal jediného slova. Noc zde byla chladná, zářivá a hvězdami prostoupená.

Po chvílce pronesl Zarathustra žalostně, že pochopil svůj osud. Ted' může započít jeho poslední samota.¹²⁸

Před Zarathustrou se rozprostírá hora a čeká ho nejdelší pout' jeho života. Je mu proto údělem, aby sešel do nitra, v němž ještě nikdy nebyl. Je mu proto údělem, aby sešel do nitra bolesti, do jejích nejchmurnějších vln! Takový jest jeho úděl!

Zarathustra kladl kdysi otázku, odkud jsou ty největší hory. Odpovědí mu až nyní jest, že jsou z moře.

Tak pravil Zarathustra na vrcholu hory. Bylo zde chladno. Jakmile sešel k blízkosti moře a sám postával pod útesy, zmocnilo se ho vyčerpání z cesty a byl ještě dychtivější, než kdykoli v jeho životě.

---

¹²⁷ Tamtéž, s. 130

¹²⁸ Tamtéž, s. 130

Zatím vše spí, řekl Zarathustra. Taktéž moře spí, ale dýchá horký vzduch, který cítí, ale také cítí, že se mu zdá sen. Zarathustra pociťuje zlobu, neboť nemá dostatek sil, aby ho osvobodil od temných snů.

Při své promluvě se Zarathustra smál sám sobě. Jeho smích byl tíživý a trpký. On však toužil i moři zpívat potěchu. Takový však již byl – pokaždé se s jistotou přibližoval všemu, co zřelo se zlověstně.

Láska jest pro člověka, jenž je nejosamocenější, tím největším nebezpečím.

Tak pravil Zarathustra a znovu se usmál. Náhle si však vzpomněl na své přátele, jež musel opustit a pociťoval zlost nad svými myšlenkami. Zanedlouho stal se ze smějícího plakající. Zarathustra propukl ve zlostný a toužebný pláč.

3.3.2 O vidění a hádance

Jakmile se všichni lodníci dozvěděli, že Zarathustra vstoupil na loď, nastalo značné toužení a očekávání. Po dva dny Zarathustra neřekl jedno jediné slovo – byl lhostejný a hluchý bédováním. Druhý den, když již nastal večer, přestal býti lhostejným a hluchým, i přestože stále nikomu neodpovídal – mnoho záhadného a nebezpečného ozývalo se na oné lodi, která plula z daleka a plula do dálky mnohem větší. Zarathustra jest přítelem každého, kdo se vydá na daleké cesty a netouží pobývat v jistotě. Nakonec se mu rozvázal jazyk, led, jenž obstoupil jeho srdce, roztál a Zarathustra promluvil: *„Vám, směle hledajícím pokušitelům a komukoli, kdo s úskočnými plachtami se kdy vypravil na strašlivá moře – vám, zmámeným hádankou, vám, kdož se těšíte z dvojsvitu, vám, jejichž duše flétnami je vábena k jícnu všech bludišť: - neboť nechce se vám zbabělou rukou tápati po niti; a kde můžete uhodnouti, tam v zášti máte usuzování – jedině vám budu vypravovati hádanku, kterou jsem viděl – vidění nejosamělejšího.“* ¹²⁹ Dále pokračoval ve své promluvě, že temně krácel šerem bezduše pobledlým, temně a těžce, se zatnutými rty. Všechna slunce zapadla.

Cesta, která přibývala vzdorovitě špičatým kamením, zlostná a samotná, k níž se nevinul ani jeden keř – horská cesta zaskřípala pod vzpurností Zarathustrovy nohy.

---

¹²⁹ Tamtéž, s. 132

S tichem kráčeje, ničíce kámen po kameni, tak si Zarathustrova noha podmaňovala stezku nahoru.

Nahoru – proti vůli duchu, který stahoval ji do hloubky, proti vůli duchu břímě.

Nahoru – přestože byl na Zarathustrovi, půl trpaslík, půl krtek – do ucha mu nechává stékat olovo a do mozku olověné kapky myšlenek.¹³⁰

Onen půl trpaslík nazval Zarathustru kamenem moudrosti a pověděl mu, že dosáhl úctyhodné výšky, ale každý kámen hozený do výšky spadne. Zarathustra jest zavržen ke kamenování – sice do dále hodil kámen, ale naň dopadne zpět.¹³¹

Poté se trpaslík na dlouho odmlčel. Zarathustru jeho mlčení soužilo.

Zarathustra rostl a rostl, snil a přemítal, nýbrž každá tato činnost ho soužila. Cítil se, jako by byl nemocným, kterého vyčerpává zlovolné utrpení.

V Zarathustrovi ale přebývá cosi, co nazývá nebojácností a právě tato nebojácnost nakonec přikázala, aby k trpaslíkovi promluvil: „*Trpaslíku! Ty! Nebo já*“ –¹³²

Nebojácnost jest tím nejlepším vrahem – nebojácnost, jež zasadí úder.¹³³ Člověk jest oním zvířetem, které má v sobě nejvíce nebojácnosti – s ní porazil každé zvíře.

Nebojácnost jest tím nejlepším vrahem, neboť nebojácnost, jež zasadí úder, dokáže překonat samotnou smrt.

Zarathustra přikázal Trpaslíkovi, aby zastavil. Následně k němu promluvil: „*Já! Nebo ty! Já jsem však silnější z nás dvou – ty neznáš mé propastné myšlenky! Té – bys neunesl!*“ –¹³⁴ Trpaslíka slova zaujala a seskočil Zarathustrovi z ramenou. Sedl si před ním na kámen. Byli zrovna u cesty, která vedla branou. Zarathustra promlouval k trpaslíkovi – chtěl, aby se podíval na cestu, jež vedla branou, protože ona cesta měla dvě tváře, dvě cesty. Ony cesty byly v nesouladu – strkaly se do čela. Jedno měly ale společné – bránu,

---

¹³⁰ Tamtéž, s. 132

¹³¹ Tamtéž, s. 133

¹³² Tamtéž, s. 133

¹³³ Tamtéž, s. 133

¹³⁴ Tamtéž, s. 133

pod kterou se potkávaly. Cesta branou má svoje jméno, jež je vepsáno nahoře – Okamžik.¹³⁵

Zarathustra se zamyslel a položil trpaslíkovi ještě jednu otázku: „*Myslíš, trpaslíku, že tyto cesty si odporují na věky?*“ –¹³⁶ „*Vše přímé lže,*“¹³⁷ zamručel trpaslík pohrdavě a pronesl: „*Každá pravda je křivá, sám čas je kruh.*“¹³⁸

Zarathustra zlověstně odvětil trpaslíkovi, aby se nesnažil si odpověď ulehčit a pokračoval ve svých myšlenkách – od oné cesty branou, od této chvíle, kráčí nekončící ulice za ně.¹³⁹ Zarathustru napadla myšlenka, zda každá věc, která jest schopná kráčet, nekráčela již někdy onou ulicí. Pokud se může každá věc přihodit, zda se již jednou nepříhoda. Obrátil se znovu k trpaslíkovi a zeptal se ho, co míní o oné chvíli. Není možné, aby ona chvíle již nastala?

Zarathustra hovořil stále tišeji a tišeji, nýbrž měl strach ze svých vlastních myšlenek. Neděsil se jenom jich, ale i toho, se ukrývalo za nimi.

Zarathustra najednou uviděl, co nikdy předtím – mladého pastýře, jak se svíjí a snaží se popadnout dech, protože se mu v ústech kroutil černý had. Pastýř nejspíše ulehl, usnul a v tu chvíli se k němu připlazil had a zakousnul se mu do jícnu. Zarathustra se snažil hada odtrhnout, ale marně. Tu vykřikl, aby mládenec hada kousnul! Zarathustra ze všech svých sil, aby mladý pastýř ukousl hadovi hlavu.

Ted' přišla řada na ty, kdož kolem Zarathustry stojí – ted' můžou zkusit uhodnout hádanku! Mohou zkusit uhodnout, co kdysi Zarathustra zřel v podobenství. Mohou zkusit uhodnout, kdož byl oním pastýřem, jemuž se do jícnu zakousnul had. Mohou zkusit uhodnout, kdož může být takovým člověkem, kterému vleze onen nejtemnější had do jícnu.

---

¹³⁵ Tamtéž, s. 134

¹³⁶ Tamtéž, s. 134

¹³⁷ Tamtéž, s. 134

¹³⁸ Tamtéž, s. 134

¹³⁹ Tamtéž, s. 134

Pastýř dal na radu Zarathustry a začal kousat hada do hlavy. Kousal a kousal, až hlavu ukousl a z úst vyplivl.

Nyní však nestál před Zarathustrou pastýř, nestál před ním ani člověk, nýbrž někdo změněný a počal se smát. Nikdo na zemi se ale nesmál tak, jako on. Smál se smíchem, který byl čímkoli, jen ne lidským!

Zarathustru pohlcuje dychtivost po onom smíchu – snad vydrží ještě být!

Jak má ale vydržet, aby nyní neskončil!

Tak pravil Zarathustra.

3.3.3 O nevítaném blaženství

S oněmi hádankami a trpkostmi, jež Zarathustra držel v nitru svého srdce, plul přes moře. Po čtyřech dnech, kdy se vzdálil od blažených ostrovů a od svých nejbližších, překonal veškerou svoji bolest a opět mohl s nezlomnými nohama čelit svému údělu.

V onu chvíli se Zarathustra obrátil ke vlastnímu svědomí a promluvil: „*Sám jsem opět a sám chci býti, sám s čistým nebem a volným mořem: a opět je kolem mne odpoledne.*“¹⁴⁰ Zarathustrova promluva ke svědomí následovala přemítáním o odpoledni – bylo právě ono odpoledne, kdy poprvé poznal své přátele a bylo opět odpoledne, kdy je poznal podruhé!

Bylo taktéž odpoledne, kdy štěstí jeho přišlo do údolí nalézt přístřeší.

Své děti a druhy naděje pokoušel se jednou vyhledat tvořící.¹⁴¹ Objevil však, že k tomu, aby je mohl vyhledat, musí je nejprve vytvořit.

Zarathustra tak jest teprve v půlce vlastního díla. Od svých dětí odchází a opět se k nim navrácí – kvůli nim se musí státi ještě lepším! Z nitra svého srdce upřímně miluje člověk jenom své dítě a dílo. Zarathustra pochopil, že tam, kde neschází nesmírná láska k sobě samému, jest symbolem těhotenství.

---

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 136

¹⁴¹ Tamtéž, s. 136

Nastal čas, aby Zarathustra opět kráčet – všechno mu radilo, že přišel onen pravý čas! Vítr zavál a vyběhl Zarathustru, aby šel. Dveře se před ním záludně otevřely a řekly, aby šel.

Zarathustra nemohl, neboť byl přikován řetězem plným lásky ke svým dětem – dychtivost, ona dychtivost po lásce mu připravila onu nástrahou, aby byl návnadou vlastních dětí.

Dychtit pro Zarathustru představuje, že se již ztratil. Děti se staly jeho vlastním majetkem, ve kterém je všechno bezpečím a nic prostou dychtivostí.

Vše na Zarathustru křičelo svědectvími, že přišel čas – on je neslyšel. Konečně se v něm zachvěla vlastní propast a myšlenka jeho se do něj zabodla.

Zarathustra se zamyslel nad tím, kdy objeví v sobě sílu, aby onu propastnou myšlenku, která jest myšlenkou jeho, uslyšel hrabat a přestal se již konečně chvět. Zatím v sobě nikdy nenašel smělost, aby ji vyvedl nahoru – stačilo, že ji s sebou vždy brával. Samotné břemeno její mu přivodilo mnoho strašlivého. Jednoho dne objeví v sobě Zarathustra kuráž a pozvedne ji vzhůru!

Až se k onomu činu odhodlá, odhodlá se i k činu mnohem většímu – vítězstvím bude potvrzeno jeho vylepšení. Až dosud však nenastala hodina jeho konečné bitvy – nebo nastala již nyní? Opravdu, prohnáním půvabem kolem dokola hledí naň moře a bytí!

Zarathustra málo věří všem a všemu! Nemá víru ke lstivému půvabu! Jest takový, jaký jest milenec, který nemá víru v příliš sladký úsměv. Milenec, jenž před sebou žene svoji milou, žene ji a žárlí zároveň, tak před sebou žene onu blaženou hodinu.¹⁴²

Ať odejde, ona blažená hodina! Beztak s ní přišlo nezvané blaženství! Zarathustra na tomto místě setrvává, aby mohl přivítat svoji nejniternější bolest!

Ať odejde, ona blažená hodina! Ať si zvolí přístřeší u jeho dětí a ať jim, než nastane večer, požehná jeho štěstím.¹⁴³

Přichází večer – slunce zapadá.

---

¹⁴² Tamtéž, s. 138

¹⁴³ Tamtéž, s. 138

Tak pravil Zarathustra. Během noci vyčkával na svoji nepřízeň – však marně. Noc byla zářivá a klidná – štěstí jeho kráčelo k němu blíž a blíž.¹⁴⁴ S příchodem rána se Zarathustra usmál k srdci svému a promluvil: „*Štěstí běhá za mnou. To proto, že já neběhám za ženami. Štěstí však je žena.*“¹⁴⁵

3.3.4 Před východem slunce

Zarathustra opěvuje nebe, neboť jest ryzí a hluboké! Do jeho výšky snést se – Zarathustrova hloubka! Do jeho ryzosti schovat se – Zarathustrova neposkvrněnost!

Nebe k Zarathustrovi nemluví a tím mu dokazuje svoji moudrost.

Nebe a Zarathustra jsou od samého počátku v souladu – jsou přátelé. Mnoho věcí mají v jednotě – zármutek, strach, hloubku i slunce.

Nemusí spolu promlouvat, protože mnoho ví – jsou spolu v tichosti a pouze úsměvem předávají si své vědění.

Vše také vzájemně objevovali. Pokud však přihodilo se, že se Zarathustra vydal na cestu sám, po kom byl žádostivý jeho duch v nocích a na potulných cestách! Když Zarathustra putoval po horách, po kom pátral, ne-li po nebi!

Velikou zášť choval k mrakům, jež zastiňovaly nebe a činily ho tak nečistým! Oněch mraků, jež byly příčinou zastínění nebe, jest Zarathustra největším protivníkem, protože ony berou, co jim jest společné – ono nesmírné bezmezné Ano!

Jednu moudrost seslalo nebe Zarathustrovi: „*kdo neumí žehnat, nauč se proklínat*“.¹⁴⁶ On je ale tím, kdo žehná a jehož odpovědí jest Ano! – pokud jest ono nebe kolem něho! Ono čestné a jasné!

Zarathustra jest tím, kdo žehná a jehož odpovědí jest Ano – pročez bojoval tak dlouho a bojovníkem byl, aby měl, až nastane čas, k žehnání připravené ruce.

---

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 138

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 138

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 140

Zarathustrovo žehnání jest: „nad každou věcí bud' vlastním svým nebem, svou okrouhlou střechou bud', svým azurovým zvonem a věčnou jistotou: a blažen, kdo takto žehná!“¹⁴⁷

Zarathustra dále žehná, nerouhá, že nad každou věcí jest nebe náhoda, nebe nevinnost, nebe znenadání a nebe bujnost.¹⁴⁸

Ryzostí nebe jest, že na zemi nemůže být pavouka, jenž by měl nehynoucí moudrost a ani nehynoucích pavučin moudrosti.

Nebe ale zrudlo. Cožpak Zarathustra vyřkl slova, která neměl? Rouhal se, když měl záměr žehnat? Zrudlo snad ostychem před přítelem svým?

Svět jest veliký – a větší, než jak si kdy byl den schopen představit! Nesmí se ve dne vše vysloviti! Nyní si dáme sbohem, protože vychází den.

Nebe nad Zarathustrou, jež jest nesmělé, sálající a štěstím před příchodem slunce, mu musí nyní dáti sbohem, protože vychází den.

3.3.5 Na hoře olivové

Zlomyslný host pobývá u Zarathustry doma – mráz. Na přivítanou mu podal ruce – Zarathustrovi se však proměnily v modro.

Zarathustra si onoho zlomyslného hosta váží, ale s láskou ho ponechává pobývatí samotného. S potěšením před ním prchá – kdo prchat umí, uprchne před ním!

Zarathustra prchá s nohama, jež má teplé a s myšlenkami, jež má taktéž teplé, tam, kde ustává vítr – ke slunečnímu koutu své olivové hory.¹⁴⁹ Na tomto místě se vysmívá svému váženému návštěvníkovi a s vděkem myslí naň, jak mu doma chytá mouchy.

Mráz jest silný návštěvník, ale Zarathustra si ho váží.

---

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 140

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 140

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 146

Pokud někoho onen poutník chová v lásce, pak ho chová v lásce více v zimě, nežli v létě. Větší měrou se vysmívá těm, kdož ho nenávidí a valněji mu prýští smích z nitra srdce od této doby, co mráz pobývá u něho doma za jeho krbem.

Z upřímnosti svého srdce směje se, i třebaže stoupá do svého lože – směje se i jeho prolhaný sen.

Skromné lože dává Zarathustrovi více tepla, jak lože bohaté, neboť se obává o věrnosti své chudoby – ta mu je ale v zimě nejoddanější!

Lstivostí začíná Zarathustra každý den – mrazu se chechtá tím, že si každé ráno dopřává chladnou koupel.

Vhodným a bujarým umem jest naučiti se dlouhému tichu. Oné dovednosti byl schopen se naučiti dobře.

Zarathustrovou nejpřívětivější lstivostí a nepřívětivější dovedností jest, že se jeho ticho dokázalo tichostí neodhalovat. Ticho potřebuje k tomu, aby nikdo nemohl odkrýt jeho hloubku a nejnaternější vůli.

Moudrostí duše onoho poutníka jest, že se nesnaží zakrýt zimy, ledových vichřic a ani omrzlin.¹⁵⁰ Ať jen je schopen každý onen nepřející chudák, jenž se nachází kolem Zarathustry, slyšet, jak se chvěje zimou a lapá po dechu! Takto lapá po dechu, takto se chvěje, ale i tak utíká před jejich světnicemi, jež jsou pln tepla.

Mohou milosrdně lapat po dechu, mohou milosrdně plakat nad omrzlinami, které má Zarathustra, neboť umrzne na ledu poznání.¹⁵¹

Mezitím onen poutník pobíhá křížem krážem s nohami, jež nejsou vůbec studené, po olivové hoře – ve slunečním koutu oné hory zpívá a směje se veškeré milosti.¹⁵²

Tak zpíval Zarathustra.

---

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 148

¹⁵¹ Tamtéž, s. 148

¹⁵² Tamtéž, s. 148

3.3.6 Co třeba míjeti

Zarathustra klidně kráčet skrze mnohý lid a skrze rozmanitá města zpátky do svých hor a ke své jeskyni. Náhle se však ocitl před branou velkého města. Tu se před něho vrhl zpěněný pomatenec a s rukama nataženými mu vstoupil do cesty. Onoho pomatence nazval lid „Zarathustrovou opicí“, protože něco odposlouchal z jeho slov a propůjčoval si i z jeho moudrosti.¹⁵³

Pomatenec začal k Zarathustrovi promlouvati: „*Ó Zarathustro, zde je velké město: zde nemáš čeho pohledávat a všeho tu můžeš pozbyt. Proč by ses brodil tímto bahnem? Měj přece soucit se svou nohou! Raději plivni na městskou bránu – a odejdi.*“¹⁵⁴ Tato slova však nebyla pomatencova poslední. I nadále k Zarathustrovi hovořil a varoval ho, že na tomto místě jest záhuba pro myšlenky, jež přicházejí od poustevníků. Hluboké myšlenky se zde opečou a následně se nechají rozvařit.

Pomatenec taktéž poutníka upozornil, že na onom místě i všechny hluboké city zaniknou.

Podle pomatence se zde lidé ženou, ale nevědí za čím a ani kam. Nejsou teplí, a proto se snaží nalézt teplo u spálených vod. Všichni jsou uštvaní, a proto se snaží nalézt studeno u zmrzlých duchů. Lidé jsou postiženi chorobou a záleží jim na tom, co si o nich myslí ostatní.

Pomatenec promlouval, že v tomto městě našel svůj domov každý hřích a každá žádostivost. Ovšem svůj domov zde mají i ctnostní. Nechybí ani pobožnost, mnoho věřícího patolízalství a slintavého blátolibalství.¹⁵⁵

Pomatenec udržoval nadále svá slova: „*Měsíc má svůj dvůr a dvůr své hejno náměsíčních stvůr: ke všemu však, co přichází ode dvora, modlí se žebrácká luza a všecka ochotná žebrácká ctnost. „Sloužím, sloužíš, sloužíme“ – takto vysílá všechna ochotná*

---

¹⁵³ Tamtéž, s. 148

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 148

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 149

*služebná ctnost své modlitby vzhůru ke knížeti: aby se zasloužená hvězda konečně přibodla na úzká prsa!*¹⁵⁶

Poslední slova, kterými pomatenec Zarathustru vyzýval, byla, aby plivnul na dané město, kde vše, co jest pochybné, dotěrné, zpuchřelé, napuchlé, vše, co jest zlostné a výtržnické se rozpadá a podebírání! Dle slov pomatence má Zarathustra plivnout na město a jít pryč!

U těchto slov Zarathustra pomatence sevřením úst zastavil a vykřikl k němu, aby již přestal, poněvadž se mu dlouho oškliví jeho mluva a taktéž chování jeho. Zeptal se ho, proč zůstával u bahna, až se nakonec sám proměnil v žábu či snad ropuchu. Zeptal se ho, proč zůstával a neodešel do lesa nebo raději nezvelebil zemi. Zarathustra sám odpověděl, že opovrhuje jeho opovržením! Když byl schopen upozornit jeho, proč neupozornil též sám sebe!

Lid dal pomatenci přízvisko „Zarathustrova opice“, ale Zarathustra sám však dal mu jméno „chrochtavý vepř“ – neb chrochtáním zničí mu ještě jeho vychvalování pošetilosti.¹⁵⁷

Zarathustra však pomatence velice dobře prohlédl a pochopil, že důvodem jeho chování není nic jiného, nežli msta!

Jeho pošetilá slova budou způsobovat újmu Zarathustrovi – i tam, kde by zřel pravdu!

Tak pravil Zarathustra – podíval se na město, povzdychl si a na dlouho zavládlo ticho. Konečně Zarathustra promluvil: „*Hnusí se mi též toto město a nejen tento blázen. Zde ani tam nic nelze zlepšit, nic nelze zhoršit. Běda tomuto velkému městu! – A rád bych již viděl ohnivý sloup, v němž bude spáleno! Neboť takové ohnivé sloupy nezbytně půjdou před velkým polednem. Než to má svůj čas a zvláštní svůj soud.*“¹⁵⁸

Své poslední moudro věnoval však onomu pomatenci – co již člověk nemůže milovat, má nechat plynout.

---

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 149

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 150

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 151

Tak pravil Zarathustra. Prošel za pomatence i za ono značné město.

3.3.7 Návrat

Zarathustra opěvuje samotu! Domovem jest pro něj samota! Přespříliš dlouho a dravě pobýval v dravé cizině, aby pak k ní nepřišel nazpět se slzami v očích!

Zarathustra již pochopil, že jest rozdíl mezi opuštěností a samotou. Taktéž došel poznání, že pro lidi bude vždy divoký a neznámý.

Nyní však jest ve své domovině a zde se smí ze všeho vypovídat – nemusí se ostýchat za city své skryté. Na onom místě je i povoleno hovořiti bezprostředně a čestně.

Docela něco jiného jest, pokud je člověk opuštěný!

Teprve u samoty přebývá svoboda a průzračnost – i čas zde plyne mnohem klidněji.

V samotě se otevírají slova veškerého žití!

U lidí je ale všechna řeč zbytečná. Nejlepší u nich jest na veškerou moudrost nemyslet a nechat ji volně plynout – tomuto umění se Zarathustra nyní naučil!

Kdo by zatoužil u lidí všemu porozumět, musel by se nejprve všeho chytit. K tomu jsou však jeho ruce moc ryzí.

Mezi lidmi promlouvá vše, vše se mezi nimi přezvučí!

Mezi lidmi promlouvá vše, ale nikdo již neumí porozumět! Vše dopadne do vody, nýbrž nic do hlubokých studen.¹⁵⁹

Mezi lidmi promlouvá vše, ale nic se již nedokáže dospět do konce!

Mezi lidmi promlouvá vše, ale vše se také hovořením rozpadne. Pokud by snad včera bylo něco tuhého jak pro čas, tak i pro zub, dnes již rozdrceno a rozkousáno trčí z úst lidí nynějších.

Mezi lidmi promlouvá vše a nic se také nezatají. Co dávno bylo zahaleno a nazváno tajemstvím niterných duší, dnes patří pouličním zpěvákům!

---

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 156

Slitování a spořivost byly vždy pro Zarathustru nejvýznamnějším nebezpečím – každý lidský jedinec potřebuje slitování a spořivost.

Pokud člověk žijeme s dobrými lidmi, naučí ho slitování neříkat pravdu. Slitování každé lidské a volné bytosti nakazí vzduch.

Sebe samotného a bohatství své zatajovat – tomu se Zarathustra naučil taktéž mezi lidmi.

Mezi lidmi jest dřevěných mudrců – Zarathustra nazýval je mudrci, nikoliv dřevěnými. Tímto se učil nevyslovovat slova.

Mezi lidmi jest hrobařů – Zarathustra nazýval je vědci. Tímto se učil nahrazovat slova.

Zarathustra jest šťasten, poněvadž vdechuje opět volnost hor! Svobodný jest jeho nos od všeho lidského!¹⁶⁰

Tak pravil Zarathustra.

3.3.8 O veliké touze

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť ji propustil ze všech částí – vymetl z ní pápěří, pavučiny a šero.

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť z ní setřel skromný ostych a pokoutní mravnost – přesvědčil ji, aby stála před zorou tak, jak ji pánbůh stvořil.

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť jí daroval pravomoc, aby hovořila Ne jako vichřice a Ano jako otevřená nebesa – mlčenlivá jako záře nyní jdeš skrze nehostinné vichřice.

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť ji naučil opovrhovat – opovrhování hlubokému a láskyplnému, jež jest nejvíce láskyplný tam, kde bývá jeho opovrhování největší.

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť jí nazýval novými jmény a daroval jí rozmanité hračky – Zarathustrova nová jména byla „osud“, „objem objemů“, „pupeční šňůra času“, „azurový zvon“.¹⁶¹

---

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 157

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť ji zalil každou zorou, každou nocí, každým tichem a každou dychtivostí – tak vyrostla stejně jako vinná réva.

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť nyní není nikde na světě duše, která by byla více láskou zahrnuta, více objímala a nabývala většího objemu – nikde jinde by asi ani budoucnost s minulostí nemohly býti blíže!¹⁶²

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť jí vše předal – nyní však s úsměvem a upřímným zármutkem mu praví, kdo z nich má komu říci ono slovíčko „děkuji“!

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť rozumí úsměvu jejího smutku – její oplývající přepych nyní sám rozprostírá své toužící ruce.

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť není na zemi nikoho, kdo by se neztratil v slzách, spatří-li její úsměv – samotní andělé ztrácí se v slzách pro oplývající dobro jejího úsměvu!

Laskavost, oplývající laskavost nemůže naříkat a ronit slzy, nýbrž úsměv duše dychtí po slzách a chvějící se ústa po zavzlykání.

Zarathustrova duše sama k sobě promlouvá a ptá se, zda všechny slzy nejsou ze zármutku, zda všečen zármutek není z udávání – proto se chce usmívat, než aby vyřkla všečen svůj zármutek.

Pokud ale Zarathustrova duše odmítá ronit slzy, není pak jiného řešení, nežli zpěvu.

Zarathustra opěvuje svoji duši, neboť jí daroval nyní první a poslední – poručil jí zpívat!

Zarathustra poručil své duši, aby zpívala – kdo má teď děkovat, Zarathustra nebo jeho duše. Zarathustra však chce, aby duše jeho mu zpívala, a on bude děkovati!

Tak pravil Zarathustra.

---

¹⁶¹ Tamtéž, s. 186

¹⁶² Tamtéž, s. 186

3.4 Čtvrtý a poslední díl

3.4.1 Obětování medu

Znovu uběhlo několik měsíců a několik let. Zarathustra si ale času nehleděl – avšak vlasy mu zbělely.¹⁶³ Jedenkrát, pobýváje na kameni před svou jeskyní a mlčky hledíc do dálky, hloubavě kolem něho kráčela jeho zvířata. Po chvíli se zastavila, stoupla si před Zarathustru a položila mu otázku, zda hledí do dálky kvůli svému štěstí. Zarathustra jim odpověděl, že již dlouho netouží po svém štěstí, nýbrž po vlastním díle! Zvířata pravila Zarathustrovi, že jest taková jeho odpověď jenom proto, jelikož má blaha dosytnosti a nalézá se v blankytném jezeře štěstí, jež jest nebeské. Zarathustra znovu zvířatům odpověděl, že vhodně vybrali přirovnání, ale přec sami dobře vědí, že jeho štěstí není lehké a není jako ladná vlna.¹⁶⁴

Opět začala zvířata kolem něho hloubavě kráčet, ale poté se před ním znovu zastavila a promluvila k němu, že z onoho důvodu sám věčně žlutne a černá, přestože jeho vlasy změnily již nadobro barvu a ať se podívá, protože žije ve vlastním neštěstí! Zarathustra se pousmál a pravil ke zvířatům, že mají pravdu, neboť sám zpochybňoval slova o neštěstí. Posléze pokračoval ve své promluvě: „*Jako mně, vede se všem plodům, jež dozrávají. Medem, ježž mám v žilách, moje krev houstne a duše má se utěšuje.*“ –¹⁶⁵ Zvířata dala Zarathustrovi za pravdu a zeptala se ho, zda nebude dnes někde stoupat na mohutnou horu. Zarathustra dal taktéž zvířatům za pravdu a rozhodl se pro dání na jejich radu, neboť byla promluvou i jeho srdce. Poprosil však, aby až se dostane na samý vrchol hory, mohl mít u rukou med, jenž bude barev bílé, žluté, bude dobrý a chladně svěží, neboť onen med bude samotnou obětí.

Když se Zarathustra dostal na samotný vrch hory, osvobodil zvířata, jež mu byla společností, a zůstal sám. Podíval se za sebe a hovořil, že když rozmlouval o přinesení oběti, kterou jest med, jednalo se o pouhý klam jeho mluvy! Tu, na vrcholu, může již

---

¹⁶³ Tamtéž, s. 197

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 197

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 197

promlouvati s větší volností, než jak tomu bylo před poustevnickými jeskyněmi a jejich zvířaty!

Zarathustra se zamyslí nad tím, proč by měl přinášet oběť! Pokud bude darovat oběť, promešká, co mu přichází v onen dar!

Chtěl-li medu, toužil pouze po nástraze a po šťavnatém slizu, po kterém i mručí medvědi a zlomyslní nevrlí ptáci olíznu své jazýčky!

Zarathustra pochopil, že od svého počátku není nikým a ničím jiným, nežli mořem, lidským mořem, neboť vábí lidi a zatahuje, on chovatel a mravokárce, jenž jednou vedl rozpravu se svým srdcem a rozhodl se, že bude tím, kým je!

Nyní může každý člověk kráčet k němu nahoru – zatím stále vyčkává na předzvěst, která by mu ukázala času vhodného k jeho sestupu, jelikož až dosud nesešel mezi lid a nezhynul mezi nimi, jak mu jest předurčeno.

Tot' onen důvod, proč vyčkává lživě a s výsměchem na oněch mohutných horách – ne nedočkavě, ne dočkavě, avšak jako ten, kdo se i dočkavosti odnaučil.

Zarathustrův úděl mu poskytuje dostatek času – že by naň nemyslel?

Zarathustra jest pln lásky ke svému osudu, jelikož ho nepronásleduje a naopak mu dovoluje žerty a lživosti – proto dnes zdolal onu mohutnou horu a hodlá zde rybařit.

Zarathustra v zápětí položil otázku, zda někdo někdy rybařil na mohutných horách. Sám moc dobře ví, že se jedná o pošetilost, co zde na vrcholu dělá, ale raději bude pošetilý, nežli by se mezi lidmi samým otálením stal svátečním, žlutým a zeleným.

Zarathustra společně se svým osudem nikdy nehovoří k době nynější, ale nehovoří ani k době „Nikdy“ – oba již mají k hovoření trpělivost a čas, dokonce přemíru času.¹⁶⁶ Jedenkrát je však nutně navštíví a nemůže je přejít.

Zarathustra pokládá otázku: „*Kdo že jednou nezbytně přijde a nesmí nás minout?*“¹⁶⁷ Odpovědí jest: „*Náš veliký Hazar, to jest naše veliká vzdálená říše člověka, Zarathustrova říše tisíce let* – –“¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 199

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 199

3.4.2 Výkřitek úzkosti

Následující den pobýval Zarathustra opět na svém kameni před jeskyní, kdežto zvířata honila se venku za novou potravou. Nesnažila se však nalézt jenom novou potravu, avšak i nový med, neboť ten starý Zarathustra promarnil do posledního kousíčku!

Jak tak pobýval před slují, která mu byla nyní domovem, držíc v ruce hůl, maloval stín svůj na zemi a byl zahloubán do niterných myšlenek, avšak nevěnoval se myšlenkám o své osobě a ani o vlastním stínu. Najednou byl zděšen a zatřásl se – zpozoroval totiž podél svého stínu stín druhý. Podíval se v mžiku za sebe a stoupl si – byl před ním věštec, onen samý věštec, jenž ho jednou poctil svou návštěvou, ten posel velké slabosti, jenž kázal: „*Všechno jest jedno, nic nemá ceny, svět je bez smyslu, vědění rdousí!*“¹⁶⁹ Od jeho slov uplynula dlouhá doba a tvář onoho věstce se změnila. Zarathustra se mu podíval do očí a srdce jeho se zděsilo znovu – mnoho zlovolných znamení a šedých blesků se mihlo na jeho obličeji.

Věštec zpozoroval, co se odehrávalo v nitru Zarathustry, otřel si rukou obličej, jako by toužil ho zcela odstranit – totéž provedl Zarathustra. Jakmile se spolu navzájem vyrovnali, potřásli si rukama dokazující si, že se spolu znají.

Zarathustra posla přivítal a pozval ho opět ke svému stolu, aby s ním i dnes pojedl a popil. Žádal jenom, aby mu odpustil, že s ním bude po jeho boku radostný, nýbrž již časem zmožený muž. Posel nad jeho odpověď zatřásl hlavou a pravil mu: „*kdokoli však jsi anebo kýmkoli býti chceš, ó Zarathustro, zde nahoře již tím nebudeš – zakrátko tvůj člun již nebude odpočívati na suchu!*“¹⁷⁰ Zarathustra se ho zeptal, s úsměvem, zda snad hoví si na suchu. Posel mu odpověděl, že vlny, jež jsou na jeho hoře, jdou výše a výše – vlny značné chudoby a značného trudu. Zarathustra byl z jeho slov překvapen a mlčel. Věštec tak dále pokračoval, zda neslyší nic, zda nehučí a nehřmí z hloubky až k němu! Poustevník opět neodpovídal a poslouchal, když náhle uslyšel rozvleklý křik. V tu chvíli promluvil k poslovi, že jest zlomyslným věštcem, neboť se jedná o křik strachu! Mluvil dále a ptal se

---

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 199

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 200

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 200

ho, zda zná jeho poslední hřích, který naň stále vyčkává. Věštec mu dal jasnou odpověď – slitování. Ruce své zvedl do výšin a pravil mu, že je zde proto, aby ho zlákal k hříchu, který jest jeho posledním!

Jak dořekl posel daná slova, uslyšel Zarathustra znovu onen křik, ale nyní byl rozvleklejší a strašnější, než byl ten první a pocíťoval ho taktéž mnohem blížeji. Opět jemu byl určen onen křik, na něho křičel, aby šel, neboť nastal pravý čas!

Zarathustra se cítil zmateně a zoufale. Po chvílce položil otázku, váhavě, kdož na něho křičí! Odpověděl mu opět onen věštec, že moc dobře ví, kdož na něho křičí – vyšší člověk! Celý překrytý potem se podíval na posla a zeptal se ho, se zděšením, co po něm vyšší člověk žádá!

Tentokrát mlčel věštec a snažil se naslouchat do hloubky. Panovalo ovšem dlouhé mlčení, a tak se rozhodl podívat se na Zarathustru a zřel, jak se celý chvěje. Žalostně promluvil k němu, že nevidí před sebou člověka, který by samým štěstím tančil, ale musí zatančit, jinak upadne! Naplano by na vrchol vystoupil ten, který by pátral po onom člověku radostném! Našel by sice jeskyni, našel by skrýše, ne nicméně šachty plné dobra, kobky skvostů a ani zlaté žíly nového štěstí!¹⁷¹ Jak by bylo možné najít onoho štěstí právě u takových lidí, u takových zasypaných lidí, jako jsou poustevníci!¹⁷² Věštec dále promlouval, zda má pátrat po konečném dobru na blažených ostrovech a daleko pak v mořích, o nichž již nikdo nemluví.

Těmito slovy rozprávěl věštec k Zarathustrovi. Při posledních slovech prostoupilo oním poustevníkem světlo a dostalo se mu znovu nepochybnosti. Vykřikl statným hlasem k věstci: „*Ne! Ne! Třikrát ne!*“¹⁷³ Ve svých slovech pokračoval: „*Jsou ještě blažené ostrovy! O tom nemluv, vzdychavý hudlaři smutku! O tom přestaň pleskati, ty předposlední dešťové mračno! – Což tu již nestojím, smáčen tvým smutkem a promočen jako pes? Ted' se otřepu a uteku ti, abych zase uschl: tomu se nediv! Zdám se ti málo zdvořilý? Ale zde je*

---

¹⁷¹ Tamtéž, s. 201

¹⁷² Tamtéž, s. 202

¹⁷³ Tamtéž, s. 202

můj dvůr.“¹⁷⁴ Zarathustra měl ještě slov k vyššímu člověku – rozhodl se ho najít bystře v lesích, neboť odtamtud přicházel křik! S těmito slovy se otočil a odebral se pryč.

Věštec hovořil k němu, že už chápe, proč se vydá do lesů – touží ho nadobro opustit, ale tím nic nezíská, protože až bude večer, najde ho znovu ve slují, jak naň čeká!

Zarathustra s věstcem souhlasil, poněvadž co patří jemu, patří ve slují jeho i návštěvníkovi, který ho poctí návštěvou a pokud objeví med, může ho klidně sníst, čímž bude sladká jeho duše! Večer budou oba šťastni, neboť bude tento den u konce a onen posel bude tančit jako medvěd na písni Zarathustry.

Věštec však nemá důvěry k promluvě Zarathustry, který k němu naposledy mluví: „*Nuže dobrá! Nuže vzhůru! Starý medvědě! Vždyť také já – jsem věštec.*“ –¹⁷⁵

Tak pravil Zarathustra.

3.4.3 Rozhovor s králi

Sotva hodinu byl Zarathustra na cestě své, když najednou uviděl nezvyklý průvod. Zrovna na stezce, po které kráčel dolů, šli dva králové. Na hlavách měli koruny, na sobě purpurové opasky a byli pestrobarevní jako plameňáci – před sebou poháněli osla, který vezl náklad.¹⁷⁶ Zarathustra se zeptal s úžasem svého srdce, po čem touží králové, kteří jdou jeho královstvím, a rychle se schoval. Když se králové k němu přiblížili, zašeptal, jako by chtěl hovořit k osobě vlastní: „*Zvláštní! Zvláštní! Jak se to rýmuje? Dvě králů zřím – a jen jednoho osla!*“¹⁷⁷ V tom okamžiku králové ustali v chůzi, na tvářích se jim objevil úsměv a podívali se tam, odkud onen hlas přicházel. Poté se podívali sami na sebe a pravili: „*Cos takového si našinec také myslívá*“¹⁷⁸, řekl první král, „*ale neřekne to nahlas.*“¹⁷⁹ Druhý král pohnul rameny a pravil, že se bude nejspíše jednat o pastevce koz či o poustevníka, který

---

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 202

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 202

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 203

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 203

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 203

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 203

dlouho pobýval sám, protože pokud člověk není mezi lidmi, zhoršují se tím jeho způsobné mravy. Jakmile se král rozhovořil o způsobných mravech, odpověděl mrzutě a trpce první král, že přec oni chtějí přehnout před způsobnými mravy a před způsobnou společností. Šťastnější bude jeho bytí s pastevci koz či s poustevníky, nežli s falešnou luzou, která jest pokrytá líčidly a může se nazývati „způsobnou společností“ či „šlechtou“. Král pravil dále, že za nejvalnějšího a nejprůvčetnějšího pro dnešek považuje rolníka, jenž jest neurvalý, zákeřný, umíněný a stálý – takový stav mu je nejušlechtilejší! Rolníka chápe za onoho nejvalnějšího a jeho stav by měl panovat! Opak jest ale pravdou – jedná se o království luzy a nenechá se již více šálit! Luza není pak ničím jiným, nežli zmatkem! Luze se chtěli tito králové vyhnouti, všem vlezlým pisálkům, puchu hokynářů, oně bídě ctižádostivců, tomu smradlavému dechu!¹⁸⁰

V tomto okamžiku promluvil druhý král k prvnímu, že ho jímá jeho dávná nemoc, a že nejsou sami.

Zarathustra po oně promluvě okamžitě vyskočil ze své skrýše, přikročil ke králům a začal hovořiti: „*Kdo vás tu poslouchá a rád vás poslouchá, vy králové, jmenuje se Zarathustra. Jsem Zarathustra, jenž kdysi děl: „Co záleží ještě na králích!*““¹⁸¹ Jeho řeč následovala slovy, že se na onom místě nachází jeho království, na němž taktéž on kraluje. Položil jim otázku, co hledají v jeho království. Zarathustra k otázce dodal, že možná cestou objevili, po čem on sám pátrá – vyššího člověka.

Sotva králové uslyšeli Zarathustrova slova, uhodili se do prsou a vyřkli jednohlasně: „*Jsmo poznáni! Mečem tohoto slova roztínáš nejhustší temnotu našeho srdce. Odkryls naši tíseň, neboť hled! putujeme, abychom našli vyššího člověka –*

– člověka, jenž jest vyšší nás: třebaže jsme králové. Jemu přivádíme tohoto osla. Nejvyšší člověk má totiž na zemi býti též nejvyšším pánem. Není tvrdšího neštěstí ve všem lidském osudu, než nejsou-li mocní tohoto světa též prvními lidmi. Pak vše se stává lživým a křivým a nehorázným“¹⁸²

---

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 204

¹⁸¹ Tamtéž, s. 204

¹⁸² Tamtéž, s. 204

Zarathustra byl z promluvy králů nadšen! Nevěřil vlastním uším, kolik moudrosti se v nich ukrývá!

Prvý král počal mluvit k Zarathustrovi a opěvoval jejich rozhodnutí vyhledati tohoto poustevníka! Jeho protivníci líčili králům Zarathustru dle svých představ, ve kterých se potutelně usmíval jako ďábel – králové tak měli z něho strach. Nedali se však odraditi a rozhodli se, že musí na vlastní uši slyšet, co tento velký muž hlásá!

Zarathustra po chvíli se slova a ukázal králům cestu vedoucí k jeho jeskyni, neboť po onom dni nastane nekonečný večer. Nyní se však s nimi musí rozloučit, protože ho křik strachu kvapně od nich odvádí.

Králové si musí vážit jeskyně tohoto poustevníka, pokud v ní chtějí přebývat – vyčkávat v ní budou ale sice dlouhý čas!

Zarathustra položil otázku sám sobě, zda na tom záleží! Umění vyčkávati se dnes jedinec naučí beztak nejlépe u královského dvora! Všechna mravnost králů, která jim zůstala, jmenuje se – ovládati vyčkávání!

Tak pravil Zarathustra.

3.4.4 Pijavka

Zarathustra zahloubán do svých myšlenek šel dál po své cestě. Stejně tak, jako se přihodí každému jinému člověku, který jest ponořen do vlastních myšlenek, stalo se i jemu, že šlápnul nevědomky na člověka. Zarathustra se vystrašil, pozvedl svoji hůl a začal do onoho nebohého člověka tlouci. V zápětí se však ze svého činu vzpamatoval a srdce jeho se usmívalo bláznovství, kterému se nyní oddal.¹⁸³

Obrátil se na onoho nebožáka a začal se mu omlouvat. Ten rozlíceně vstal ze země a sedl si. Zarathustra počal k němu hovořiti o podobenství: *„Jako když poutník, jenž sní o vzdálených věcech, znenadání na osamělé cestě vrazí do spícího psa, do psa, ležícího na slunci: – jak tu oba dva na smrt polekáni vyjedou a vjedou do sebe, podobni úhlavním nepřátelům na smrt se nenávidícím: tak se událo nám. A přece! A přece – málo jen*

---

¹⁸³ Tamtéž, s. 206

scházelo, a byli by se oba laskali, onen pes a onen osamělý člověk! Vždyť oba dva jsou – osamělí!“¹⁸⁴

Poté, co Zarathustra dokončil své podobenství, řekl mu onen nebohý člověk, že může být kdokoli, ale uráží ho jednak svojí botou a taktéž oním příběhem! Zvolal na poustevníka, ať se naň podívá, protože on přece není pes a za těchto slov se narovnal a vyndal obnaženou ruku, kterou měl po celou dobu ukrytou v bažině.

Zarathustra byl zděšen, neboť zřel, jak mu po obnažené ruce teče mnoho krve a zeptal se ho, co se mu přihodilo – zda ho nenapadlo nějaké zvíře.

Nebožák, jenž byl stále zlostný, se na poustevníka usmál a pravil mu, proč se stará, neboť na onom místě jest jeho domov a může se ho zeptat kdokoli, ale bláznovi těžko dá odpověď! Následně chtěl odejít.

Zarathustra mu však pravil, že jest uveden v omyl a nenechal ho odejít. Následně hovořil, že tu není jeho domov, ale domov Zarathustrův a v něm nesmí žádný člověk utrpět bolest. Nazývat ho může dle své libosti, ale je tím, jímž byl předurčen – nazývá se Zarathustra.

Hned, jak ten nešťastný člověk zaslechl jeho jméno, změnil se. Jediný, kdož stojí ve středu jeho všímavosti, jest právě Zarathustra a zvíře, které jako jediné sálá krev – pijavka!

Nikdo jiný, nežli ona pijavka, nezpůsobil, že byl u bažiny a do jeho ruky se mu nesčetněkrát zakousla, ale nyní se mu do ní zakousne zvíře mnohem půvabnější – Zarathustra!

Zarathustra natahoval svoji ruku k onomu nebožákovi a ptal se ho, kdo jest. Odpovědí mu bylo, že jest člověkem svědomitého ducha a v otázkách svědomitého ducha není na zemi nikoho, kdo by byl odměřenějším a neústupnějším, nežli on.¹⁸⁵ Možná by tím člověkem mohl být jenom jeden muž – sám Zarathustra, od něhož se umění naučil.

Poutník zeptal se tohoto člověka svědomitého ducha, zdali je badatelem pijavky. Odpovědí mu jest, že není nikým menším, nežli zasvěcencem v mozku pijavky – toť jeho svět!

---

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 206

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 207

Dlouho chodí a důvodem mu jest, aby odhalil ono zcela výhradní – mozek pijavky, neboť nechce, aby mu klouzavá pravda proklouzla mezi prsty! Na onom místě se nachází jeho říše!

Náhle mu tento poutník vpadl do řeči a pravil mu, že se tedy v dané říši rozloučí. S potěšením by se však s oním ušlápnutým člověkem shledal. Ukázal mu proto cestu, která se ubírá k jeho jeskyni a vyzval ho, aby se pro dnešní večer stal jeho návštěvníkem.

Zarathustra by chtěl odčinit na jeho těle, co zapříčinil svým pošlapáním. Nyní ho ale křik strachu kvapně od něho odvádí.

Tak pravil Zarathustra.

3.4.5 Stín

Zarathustra opět ušel kus ze své cesty, když pojednou uslyšel za sebou neznámý hlas, jenž na něj volal: „*Stůj! Zarathustro! Počkej přec! vždyť jsem to já, ó Zarathustro, já, tvůj stín!*“¹⁸⁶ Zarathustra se rozhodl nevyčkávat, protože se ho zmocnila, nečeká mrzutost. Pravil, že potřebuje nalézt dalších hor, neboť tyto mu zaplavují lidé a jeho domov tak již není domovem z onoho světa. Co na tom, že na něho křičí jeho stín! Na jeho stínu přec nic nespočívá! Ať klidně běží za ním, nedožene ho však!

Řeč, kterou tento poustevník pronesl, náležela jeho srdci a poté naznal, že jest čas k útěku. Ten, kdož za jeho zády však promluvil, ho následoval a dali se věru do běhu. Neutíkali vydatně a v Zarathustrovi již ustoupila jeho bláhovost. Hned ze sebe také odvrhl mrzutost a zlost.

Zarathustra začal hovořiti, že se od samotného počátku děly ty nejbláznivější příhody u nich, u poustevníků a světců. Opravdu, do vysokých výšin vyrostla jeho bláhovost! Položil otázku, onen poustevník, zda má míti strach před stínem!

Tak pravil Zarathustra! Ustal a kvapně se podíval za sebe – téměř při tom srazil toho, jenž byl jeho stínem, poněvadž tak těsně za ním pobýval a byl již tak vysílen.¹⁸⁷

---

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 226

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 226

Když se naň Zarathustra pozorně zadíval, zděsil se ho jako nečekaného přeludu – byl barvy černé, průhledný a temný.

Prchlivě se ho tento poutník zeptal, kým jest, co zde pohledává a proč se nazývá jeho stínem.¹⁸⁸ Nakonec dodal, že mu není po jeho vkusu!

Stín žádal po Zarathustrovi prominutí, že jest tím, kým je. Není mu po jeho vkusu – tím mu musí vzdát poklonu!

Stín dále promlouval: „*Jsem poutník, jenž už se ti mnoho nachodil v patách: vždy jsem byl na cestě, ale bez cíle, též bez domova: a tak mi věru málo chybí k věčnému židu, až na to, že nejsem věčný ani žid.*“¹⁸⁹ Se Zarathustrou však pobýval nejdéle, a i když se před ním někdy schoval, stal se i tak jeho nejmilejším stínem – kdekoliv pobýval, pobýval tam s ním.

Stín pokračoval ve svých slovech k poutníkovi a hovořil, že s ním putoval jako přelud, který ze své vlastní vůle kráčel po sněhu, po světech, jež byly nejodlehlejší a nejchladnější! S ním šel vstříc všemu nedovolenému, nejšpatnějšímu a nejodlehlejšímu! S ním dokázal přemoci vše, co drahé bylo vlastnímu srdci – každé omezení a každý obraz rozdrtil a za tužbami nejriskantnějšími pobíhal! Kam se jenom vytratilo veškeré blaho, veškerý ostych a veškerá důvěra v lidi, jež konají dobro! Kam se vytratila čistota, jež neříká pravdu, kterou kdysi vlastnil! Kam se vytratila čistota lidí, jež konají dobro a říkají ušlechtilé lži! Mnohokrát měl již tento stín pravdu na dosah své ruky, ale vždy ho zašlápla. Někdy naopak měl na mysli, že neříká pravdu a teprve v onu chvíli ji odhalil. Přesprilíš věcí se mu odhalilo, ale nyní mu již na nich nezáleží! Nežije nic, co by mohl míti v lásce – jak tedy může míti v lásce sám sebe! Svůj vlastní domov hledá, hledá, ale nenachází!

Tak pravil stín!

Zarathustrova tvář se měnila se slovy onoho stínu. Po chvilce promluvil k němu, žalostně, že jest skutečně jeho stínem.¹⁹⁰ Mluvil stále k onomu stínu, že člověku, který není věčný, stejně tak, jako je on, se posléze stane vězení štěstím. Zeptal se ho, zda někdy zřel,

---

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 226

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 226

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 228

jak v noci spí vězni. Zarathustra hned odpověděl, že spí spánkem pokojným, neboť se těší ze své nabyté jistoty. Onen poutník radil stínu, aby se vyvaroval nějaké úzké víře, nějakému nepoddajnému klamu, které by ho mohli lapit do svých spárů! Ví moc dobře, že se nyní rozplynul jeho směr a s ním taktéž jeho cesta!

Zarathustra položil onomu bídnému, vyčerpanému, prchavému poutníkovi otázku, zda touží v tento večer býti pod přístřeším. Zarathustra ho vyzval, aby se odebral k jeho jeskyni, k níž mu ukázal cestu. Nyní ho však musí opustit, neb na něj dopadá stín!

Zarathustra se rozhodl, že poběží opět sám, aby kolem něho se zřelo světlo.

Tak pravil Zarathustra.

3.4.6 O polednách

Zarathustra utíkal, utíkal a žádného člověka na své cestě již nepotkal. Pobýval osamocen, objevoval vytrvale svoji vlastní duši a těšil se ze své osamocenosti. Po dlouhé hodiny zabavoval svoji mysl myšlenkami na dobré věci.¹⁹¹ Když nastalo poledne a zora mu byla přímo nad hlavou, byl u starobylého a ohnutého stromu, který byl v objetí vinné révy – žluté plody její naskytovaly se kolemjdoucím. Zarathustra zatoužil okusit hrozen, jímž by taktéž zahnal žízeň. Jakmile začal ruku svou napínati k oněm plodům, zmocnila se ho chuť na něco zcela odlišného – zatoužil po ulehnutí a spánku.

Zarathustra nápadu svému podlehl. Stěží ulehl, v mlčení a útočišti, jež mu poskytovala rozmanitá tráva, přestal již myslet na žízeň a začal se pomalu oddávat spánku.

Dřímaje poté rozhodl se Zarathustra hovořiti ke svému srdci: „*Tiše! Tiše! Neužrál svět právě k dokonalosti? Co se to se mnou děje? Jako tančí půvabný větrík neviděn po hlazené mořské podlaze, lehounký, lehký jak pířko: tak – po mně tančí spánek. Oka mi nepřivírá, duši mi nechá bdít. Je lehounký, věru! lehký jak pířko. Přemlouvá mne, nevím jak?, zevnitř na mne ťuká lichotivou rukou, přemáhá mne.*“¹⁹² Zarathustra hovořil i pak ke svému srdci. Duše jeho okusila již přespříliš blaha, tíží ji však onen zlatý třpyt a kroutí ústy. Podobná jest lodi, která doplula do své nejkldnější zátoky – nyní kotví na zemi,

---

¹⁹¹ Tamtéž, s. 228

¹⁹² Tamtéž, s. 229

znavená nekonečnými cestami a rozbouřenými moři. Zarathustra pokládá otázku, zdaž pak souš nemá více oddanosti. Stejně tak, jako tato znavená loď, hoví si a vyčkává onen poustevník na souši, již jest oddaný.

Zarathustra po chvíli vyřkl slova k sobě samému – musí opět vstát a pokračovati v cestě, neboť jí je stále značný kus! Snažil se probuditi nejenom nohy své, ale taktéž srdce. Položil mu otázku, když tak dlouho dřímalo, jak dlouho bude chtít bdít.¹⁹³

V zápětí však oddával se tichému spánku, tento poustevník a duše jeho přičila se a znovu podlehla spánku.

Zarathustra však znovu pravil, ať se probudí, ona nevelká lupička, ona spáčka! Zvolal na ní, kým jest, ona duše jeho, když v tom se zděsil, protože paprsek slunce dotkl se jeho tváře. Sednul si rovně a zeptal se nebe, zda kouká na něho a vnímá rozmluvu jeho k vlastní duši!

Svoji poslední otázku položil studně věčnosti – kdy do sebe pohltná nazpět Zarathustrovu duši!

Tak pravil Zarathustra! Vstal ze svého lože a v tom okamžiku dopadaly naň sluneční paprsky kolmo – Zarathustra pro tentokrát oddal se spánku nedlouhému.

3.4.7 Znamení

Z rána vstal rychle Zarathustra z lože svého, zahalil si záda a vyšel z jeskyně.

Obrátil se k slunci a jal se k němu hovořiti tak, jako kdysi dávno: „*ty oko hlubokého štěstí, čím bylo by všechno tvé štěstí, kdybys nemělo těch, kterým svítíš!*“¹⁹⁴ Pravil dále k oné veliké hvězdě, jak by byla rozhněvaná, kdyby ti, pro něž svítí, pobývali ve svých domovech, kdežto ona by již byla vzhůru a rozdávala své dary. Oni vyšší lidé si pořád dopřávají spánku, zatímco on je již vzhůru – oni tak nejsou jeho skutečnými přáteli! Směřuje k vlastnímu dílu a k vlastnímu dni – oni vyšší lidé však nerozumí předzvěstem jeho rána. Prozatím neustále oddávají se spánku v jeho jeskyni.

---

¹⁹³ Tamtéž, s. 230

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 268

Ona slova pronesl Zarathustra k nitru svému, když slunce vstávalo – náhle zvedl oči své s rozpaky vzhůru, protože uslyšel pronikavý výkřik svého orla. Zakřičel do výšin, že tak tomu jest dle jeho představ – zvířata jeho již nespí, protože nespí ani on sám. Zvířata svá chová v nekonečné lásce, neboť ona jsou ryzí! Stále ale nemá ryzích lidí!

Tak pravil Zarathustra! Najednou uslyšel, jakoby se kolem něho shlukovali ptáci, kteří třepetali svými křídly – jejich mávání bylo tak silné, že musel onen poutník přivřít oči. Skutečně, jako mrak šípů, který se hrne na nepřítele, zasypali ptáci Zarathustru!¹⁹⁵ Nyní se nejednalo o mrak nenávisti, nýbrž mrak lásky, který se nahnul ne na přítele, nýbrž skutečného přítele.

Zarathustra si pomyslel, co k němu takto přichází, a pomalu začal si sedat na kámen, který ležel vedle vchodu do jeho jeskyně.¹⁹⁶ Jak tápal rukama kolem sebe a snažil se tak zamezit vlídným ptákům, stalo se něco mnohem nezvyklejšího – náhle sáhl do plné, pevné a teplé hřívky a zazněl před ním řev lva.

Zarathustra zvolal, že se znamení blíží a jeho srdce se změnilo.¹⁹⁷ Jeho slova byla pravdou, jelikož když před ním nastalo opět světlo, ocitlo se u jeho nohou mocné zvíře, které hlavu svoji mělo položenou na jeho kolenou a pln lásky se ho střežilo. Holubice sváděly se lvem boje v lásce – vždy, když zvítězila holubice, zachvěla se před lvem, jenž byl v údivu a na jeho tváři se objevil smích.

Zarathustra všemu přihlížel a vypravil ze svých úst jednu větu: „*Mé děti jsou nablízku, děti mé*“¹⁹⁸ – a poté se odmlčel. Ze srdce se mu vytratil led a z očí se mu řinuly slze, které konec našly v jeho rukou. Na ničem mu již nezáleželo, seděl v tichosti a ani zvířata již nezapuzoval. Holubice lítaly kolem a kol, poté se mu usadily na ramena a objímaly láskyplně jeho šedivé vlasy. Zdatný lev zachycoval kapičky slz, jež končily na jeho rukou, a přitom stydlivě vřeštěl. Takové bylo chování oněch zvířat!

---

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 268

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 269

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 269

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 269

Mezitím se probrali ze spánku vyšší lidé v Zarathustrově jeskyni a chystali se k jednotnému průvodu, kterým by přinesli Zarathustrovi ranní pozdravy, neboť po probuzení uzřeli, že nepobývá s nimi. Jakmile vykročili z jeskyně a zvuk jejich chůze rozvinul se do dálky, lev ustal ve svém chování, poprvé opustil Zarathustru a se zuřivým křikem se vydal k jeskyni. Vyšší lidé, když uslyšeli jeho zuřivý křik, vykřikli jako jeden muž a rychle se vrátili zpět do jeskyně.

Zarathustra byl naplněn podivem, vstal ze svého kamene, ponořil se do svého nitra a zeptal se svého srdce – co mohl jen uslyšet, co se mu nyní událo!

V tu chvíli mu vytanula na mysl vzpomínka a náhle porozuměl všemu, co se stalo mezi včerejším a dnešním dnem – na onom kameni pobýval včera ráno a zde k němu přišel věštec, jenž mu prorokoval o strachu vyšších lidí! Právě k onomu strachu chtěl Zarathustru nabádati a zvěstoval mu, že tu jest proto, aby ho zlákal k jeho konečnému hříchu!

Zarathustra se ponořil do své vlastní duše, neboť přemítal o tom, co jest jeho konečným hříchem. Najednou skočil onen poutník do výšky a zvolal, že oním konečným hříchem jeho jest soucit s vyšším člověkem – ovšem ten již pominul!

Zarathustra vedl dále svá slova: „*Můj bol a můj soucit s bolem – co na tom záleží! Což dychtím po štěstí? Já dychtím po svém díle! Nuže dobrá! Přišel lev, mé děti jsou nablízku, Zarathustra dozrál, přišla má hodina: – Toť moje jitro, můj den se počíná: teď vzhůru, teď vzhůru, veliké poledne!*“ – ¹⁹⁹

Tak pravil Zarathustra a odešel ze své jeskyně, sálající a mocný, stejně jako ranní slunce, jež vychází z temných hor.²⁰⁰

---

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 270

²⁰⁰ Tamtéž, s. 270

4 Vidění filosofie Friedricha Nietzscheho očima významných osobností

4.1 Martin Heidegger

Martin Heidegger tvrdí, že po snaze srovnání se s Nietzschem, se prozatím nepodnikly žádné kroky a ani pro ně nevznikly příhodné podmínky. Do této doby byly na onoho velkého muže jenom dvě reakce – buď byl veleben a napodobován či byl znevažován a současně se z něho bralo.

Nietzschova slova a jeho myšlenky jsou, dle tohoto filosofa, pro lidi našeho věku stále mnoho nyníjší. Jest toho názoru, že mezi Nietzschem a námi není ona potřebná přijatelně hluboká historická propast, na základě níž by vznikl odstup, který jest nutný k uzrání hodnocení toho, co jest hybnou silou onoho velikého myslitele.²⁰¹

Dle Martina Heideggera se na německých katedrách filosofie traduje již dlouho, že Nietzsche nebyl oním vážným a odměřeným filosofem, ale filosofem s duší básníka. Taktéž nebyl filosofem, jenž by nacházel takové myšlenky a takové pravdy, které by byly abstraktní, od života vzdálené a zakryté stínem. Martin Heidegger pokračuje ve svých názorech tím, že chce-li mu někdo dáti titul filosofa, pak musí být pojmán z pohledu filosofa života. On cennou dobu milovaný přídomek má zároveň přiživit nedůvěřivost, kterak způsobuje ono mínění, že filosofie jest pro neživé, a proto se bez ní obejdeme. Daný úsudek zcela souhlasí s myšlením těch, kdož vidí v Nietzschevi filosofa života, někoho, kdo vítězoslavně ukončil jakožto představitel filosofie života abstraktní myšlení. Ony zcela četné úsudky o tomto filosofovi jsou klamné. Klam bude odhalen pouze tehdy, dojde-li ke srovnání s Nietzschem a současně dojdě ke srovnání v oblasti hlavní a neodmyslitelné otázky filosofie.

4.2 Karl Löwith

Karl Löwith chápe Friedricha Nietzscheho jako posuzovatele současného světa. Z dané role představuje, podle něho, pro devatenácté století tu samou významnost, jako pro století osmnácté Jean-Jacques Rousseau, ovšem jako protichůdný Rousseau. S

---

²⁰¹ FRENZEL Ivo, *Friedrich Nietzsche*, 1.vyd., Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 178, ISBN 80-204-0517-8

oním význačným filosofem osmnáctého století má společnou ostrou kritiku evropské společnosti, ale protichůdně má nastavená kritická stanoviska k ideji člověka.

Ve svém nejznámějším díle *Tak pravil Zarathustra*, zostudil onen veliký filosof všechnen tento svět roztržštěné lidskosti a prosazoval vidinu tzv. *posledního člověka*. Karl Löwith se domnívá, že zdali bychom chtěli danou myšlenku použít jako filosofickou představu ke zdolání nihilismu, pak neobsahuje ani jeden přímý sociální a politický význam, nýbrž prostředkovaně se v Nietzscheových historických hloubáních uskutečňuje na tzv. *výjimečných lidech*, kteří svým jednáním a svým postojem přesahují okolí a v jeho myšlence budoucích tzv. *panských lidí*, jejichž úkolem jest zajistit člověku, který žije ve stádu, demokratický cíl jeho bytí.²⁰²

4.3 Karl Jaspers

Karl Jaspers jest zastáncem toho názoru, že pokud chceme s Nietzschem filosofovat, pak nebudeme činit nic jiného, nežli se proti němu schvalovat. Z nadšení jeho myšlení se naše vlastní bytí, které jest vydáno zkoušce přes nesmrtelnou čestnost a nejistotu otázek, které nám Nietzsche pokládá, smí ospravedlnit a nalézt pravou a ryzí existenci. Ona pravá a ryzí existence může být vnímána pouze jako něco, co musí vytrvat v každém bytí, v každé objektivitě a subjektivitě světa, ale má pominout v transcendenci, k níž nás Nietzsche přímo nezavádí, má v úmyslu nás od ní vysvobodit.²⁰³

Nicméně úcta naprostého obětování tak, jak ji ztělesnil Nietzsche, je – i přes onu skutečnost, že on sám transcendenci ztratil – neúmyslným podobenstvím a předobrazem hloubky, díky níž může být člověk pohlcen skrze transcendenci.²⁰⁴

Tento představitel existencialismu soudí, že před Nietzschem vzniká nesmělost jako před někým, komu nemůžeme nikdy porozumět. Před Nietzschem vzniká nesmělost jako před někým, kdo lze být jasný a čirý pouze pro samotný počátek, nikoliv pro lidi na této zemi.

---

²⁰² Tamtéž, s. 177

²⁰³ Tamtéž, s. 177

²⁰⁴ Tamtéž, s. 177

4.4 Gilles Deleuze

Gilles Deleuze představuje myšlení Friedricha Nietzscheho jako ryzí ujištění mnohosti, událostí a náhody. Gilles Deleuze se zaměřuje především na zdůraznění činnosti oproti reagujícím silám resentimentu a falešného svědomí. Tvrdí, že velcí duchové zpustoší schopnost reakce uvnitř sebe samých tím, že se podvolí zkoušce věčného návratu i za cenu svého zániku. Deleuze má zcela odlišnou a udivující představu o onom věčném návratu, neboť soudí, že se ony reagující síly nevrací zpět, s čímž je spojena jeho následující teze, že pácháme přečin proti významu, když sousloví *věčný návrat* považujeme za návrat toho samého.²⁰⁵ Rozpor, který předkládá Deleuze, se snaží objasnit na nejznámějším díle Nietzscheho *Tak pravil Zarathustra*. Podle Deleuze Nietzsche neukázal vysvětlení onoho věčného návratu. Jsme pouze obeznámeni se skutečností, že dílo *Tak pravil Zarathustra*, není dokončeno, neboť toto dílo mělo mít další díl, další navazování, kde by byla vyličeena Zarathustrova smrt. Dle Deleuze je zapotřebí, aby Zarathustra pozbyl vlastní totožnosti, protože věčný návrat platí pouze světa jedinců, jež oplývají neosobností.

U Deleuze se jeví, že pouze upravuje Nietzscheho hloubání k obrazu svému, ve kterém věčný návrat představuje pouze návrat toho, co není žádným způsobem sloučeno s totožností. Tato jeho myšlenka vyplývá už jenom z toho důvodu, že neústupně potlačuje totožnost nějakého já.

4.5 Lou Andreas-Salomé

Lou Andreas-Salomé zastává myšlenku, že jedině poznáním nejdůležitějších a nejcharakterističtějších znaků Nietzscheho ducha lze dosáhnout úplného porozumění filosofii onoho velikána myšlení, ale také jejího vývoje. Toužil-li by někdo Nietzscheho probádat z postoje jeho důležitosti jakožto teoretika, zarmoucen by odešel s prázdnou. Nedokázal by se totiž dostat do nitra jeho důležitosti! Smysl Nietzscheových úvah nestojí, podle Lou Andreas-Salomé, na teoretické jedinečnosti, nestojí na tom, co lze z pohledu dialektiky ospravedlnit nebo zvrátit, ale výhradně v intimní síle, díky níž hovoří jeden

---

²⁰⁵ PECHAR Jiří, *Otázky Nietzscheho myšlení*, 1.vyd., Praha: Filosofia, 2012, s. 183, ISBN 978-80-7007-

člověk k druhému – v tom, co lze podle jeho slov možná ospravedlnit, ale nikoli zabít.²⁰⁶ Dále uvádí, zda by si někdo z opačného hlediska myslel, že si vystačí s jeho vnějším životem k pochopení jeho nitra, byl by opět zklamán, neboť by tomuto člověku zbyla v ruce jenom prázdnota.

Lou Andreas-Salomé přichází s ideou tvrdící, že Nietzsche ve vnějším životě vůbec ničeho nezažil – každý jeho prožitek byl příliš intimní a mohl ho tak ukázat jenom v rozhovoru a v hloubkách jeho děl. Souhrn monologů, z nichž vznikají jeho mnohosvazkové sbírky aforismů, značí jistý druh memoárů, jejichž podstatou je jeho duše.²⁰⁷

---

²⁰⁶ ANDREAS-SALOMÉ Lou, *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*, 1.vyd., Praha: Torst, 1996, s. 12, ISBN 80-85639-75-0

²⁰⁷ Tamtéž, s. 13

5 Závěr

Friedrich Nietzsche, filolog, filosof a básník, je považován nejenom za jednoho z největších filosofických génů 19. století, ale je nepochybně jedním z největších génů vůbec. Filosofie tohoto velikého myslitele je velmi ovlivněna jeho životním osudem a současně narůstajícím nutkáním, že on je tím, jehož povinností je udělat vše pro záchranu našeho světa, kterému hrozí záhuba pod útlakem nihilismu. Zastává názor, že po smrti Boha, kterou zapříčinila západní tradice platónismu a křesťanství, pobýváme všichni v nekonečné hloubce lži, neboť se tváříme, jako bychom se neustále řídili křesťanskou morálkou, které sami ve svém nitru nevěříme. Z beznaděje nad pozbytím životních hodnot se Nietzsche rozhořel touhou po romantickém pojetí řeckého ducha, jehož se nesnažil objevit nikde jinde, nežli v řecké tragédii. Dionýsos, bůh vína, nespoutaného veselí a životní síly, jest oním bohem, který pro něho představuje vzor pravého poslání člověka na zemi. Člověk smí požívat veškerou rozličnost krás, které mu svět nabízí, ale musí bytí pojmut jako nelítostný souboj, v němž nikdy nevyhraje. Velikost člověka, podle Nietzscheho, tkví v hrdém vzdoru a bezohledném uplatnění své vůle k moci, jejíž záměr musí směřovat k překonání nadčlověka.

Filosofické myšlenky Friedricha Nietzscheho se, dle mého názoru, ukázaly jako platné v naší době více, než v kterékoli jiné. Žijeme v době plurality pravd – každý člověk si myslí, že má pravdu, kterou hrdě a tvrdě prosazuje. Pokud si člověk bude hájit a prosazovat svoji pravdu, pak se lidé nebudou moci nikdy a na ničem dohodnout. Jejich lpění bude znemožňovat dialog, rozhovor. Každý má svoji pravdu, nikdo nemá pravdu, a tudíž vše ztrácí svůj význam – nastupuje doba nihilismu.

Křesťanství pozbylo na svém významu a hodnotách. Kdo dnes podle nich žije? Nikdo, jenom si každý člověk namlouvá, že ano!

Znakem naší doby jest také výkon, který potvrzuje celé naše bytí. Kdo není výkonný, jako by nebyl! Onen výkon nás nutí, přímo žene, k překonání sebe sama, nutí nás, abychom měli vůli k moci, která nás nutí nás k nadčlověku!

Obě díla tak potvrdila, že neměla hodnotu jenom ve své době, ale platnými jsou dnes a budou i zítra!

6 Seznam pramenné literatury

- ANDREAS-SALOMÉ Lou, *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*, 1.vyd., Praha: Torst, 1996, s. 202, ISBN 80-85639-75-0,
- FRENZEL Ivo, *Friedrich Nietzsche*, 1.vyd., Praha: Mladá Fronta, 1995, s.198, ISBN 80-204-0517-8,
- NIETZSCHE Friedrich, *Tak pravil Zarathustra: Kniha pro všechny a pro nikoho*, 1.vyd., Praha: Vyšehrad, 2013, s. 299, ISBN 978-80-7021-375-7,
- NIETZSCHE Friedrich, *Zrození tragédie: čili Hellénství a pesimismus*, 4.vyd., Praha: Vyšehrad, 2008, s. 223, ISBN 978-80-7429-434-1,
- PECHAR Jiří, *Otázky Nietzscheva myšlení*, 1.vyd., Praha: Filosofia, 2012, s.204, ISBN 978-80-7007-376-6

7 Seznam sekundární literatury

- DUBSKÝ Ivan, *O Nietzschevi*, 1.vyd., Praha: Revolver Revue, 2016, s. 145, ISBN 978-80-87037-77-5
- HLAVINKA Pavel, *Dějiny filosofie: jasně a stručně*, 1.vyd., Praha: Triton, 2008, 265 s., ISBN 978-80-7387-015-7
- KOUBA Pavel, *Nietzsche: filosofická interpretace*, 2. opr. vyd., Praha: OIKOYMENH, 2006, s. 287, ISBN 80-7298-191-9
- KRUŽÍK Josef (edt.), NOVOTNÝ Jaroslav (edt.), *Nietzsche a člověk: kořeny filosofické antropologie v myšlení Friedricha Nietzscheho*, Praha: Univerzita Karlova – Fakulta humanitních studií, 2005, s. 229, ISBN 80-239-5355-9
- LEIDER Kurt, *Friedrich Nietzsche: Leben und Werk*, 1.Aufl., Lübeck: Lübecker-Akademie-Verlag, 1994, s. 160, ISBN 3-930517-10-8
- LIESSMANN Konrad Paul, *Filosofie zakázaného vědění: Friedrich Nietzsche a černé stránky myšlení*, 1.vyd., Praha: Academia, 2013, s. 313, ISBN 978-80-200-2188-5
- NOVÁK David, *Rozhovory s Nietzsche*, 1.vyd., Praha: Návrat domů, 2004, s. 69, ISBN 80-7255-107-8
- PELCOVÁ Naděžda a kol., *Evropské myšlenkové tradice k hodnotám evropské civilizace*, 1.vyd., Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 1998, 132 s., ISBN 80-86039-46-3
- ROBINOSN Dave, *Nietzsche a postmodernismus*, 1.vyd., Praha: Triton, 2000, s. 83, ISBN 80-7254-146-3
- THURNER Rainer, RÖD Wolfgang, SCHMIDINGER Heinrich, *Filosofie 19. a 20. století, III, Filosofie života a filosofie existence*, 1.vyd., Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 523, 978-80-7298-177-9